

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЙЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО МОЛОДИХ УЧЕНИХ, АСПІРАНТІВ, СТУДЕНТІВ ІДГУ

**ПРАВОВА ТА СОЦІАЛЬНА
ТРАНСФОРМАЦІЯ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 2

Ізмаїл
2022

Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України. Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції (22 листопада 2022 р.). Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. 112 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Я.В. Кічук,

доктор педагогічних наук, професор, ректор Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Л.Ф. Циганенко – д.і.н., професор;

А.С. Метіль – к.юрид.н.;

О.Д. Замашкіна – к.пед.н., доцент.

Члени оргкомітету конференції:

А.С. Метіль

А.К. Рубан

О.Є. Мартинчук

Збірник містить тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України».

Для науковців, викладачів, студентів правової, юридичної та соціальної сфери.

Упорядники збірника:

О.Є. Мартинчук

Затверджено на засіданні Вченої ради Ізмаїльського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 22.12.22 р.)

Тексти публікацій були перевірені за допомогою системи пошуку ознак плагіату Unicheck в рамках проекту підтримки наукових університетських видань.

UNICHECK

© ІДГУ, 2022

© Автори

ЗМІСТ

Арабаджи Е. Суспільна небезпека воєнних злочинів, їх класифікація.....	5
Верба К. Профілактика психологічного насилля у подружніх стосунках.....	7
Вішталюк В. Соціальна допомога самотнім літнім людям, їх соціалізація у суспільство.....	11
Владіміров В.-В.Д. Соціальний капітал як чинник соціально-економічного розвитку.....	14
Дарадур О. Фостерна сім'я: соціально-правовий аспект супроводу.....	17
Дімова О. Соціальна реклама у забезпеченні безпечної життєдіяльності територіальної громади.....	21
Замашкіна О. Суїцид серед підлітків: превентивні заходи.....	24
Запорожченко О. Соціальні трансформації в умовах інформаційного суспільства.....	27
Казачек О., Власюк Я. Функції соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовслужбовців Збройних Сил України.....	31
Константинова М. Використання соціально-педагогічного тренінгу в роботі соціального педагога.....	34
Котлярова Д., Чухно Ю. Порівняльний аналіз дослідження проблеми домашнього насилля в Україні та закордоном.....	38
Куковинець Д. Кримінальна відповідальність за розповсюдження зображень сексуального характеру без згоди особи: погляд Європейського Союзу.....	42
Метіль А. Особливості кримінологічної характеристики суїциду.....	45
Мітакі К. Механізми формування іміджу національного лідера.....	48
Начуйченко Н. Політичне лідерство в Україні: сучасні закономірності розвитку та особливості функціонування.....	51
Ніколаєва М. Особливості проведення допитів неповнолітніх.....	55
Новікова Н. Самоменеджмент як засіб організації ефективної управлінської діяльності в соціальній галузі.....	58
Павел А. Актуальність концепції харизматичного лідерства у сьогоденні.....	62
Паламарчук Д. Інститут національного лідерства в Україні.....	65

**Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України.
Випуск 2.**

Петрова Т. Фактори, що впливають на формування агресивної поведінки підлітків.....	68
Решетников С. Криміналістична класифікація холодної метальної зброї.....	72
Решетникова М. «Біле рабство» як різновид трафікінгу: основні особливості торгівлі жінками.....	75
Рубан А. Соціалізація молоді засобами сучасних ЗМІ.....	78
Садова С. Політичне лідерство перед викликами сучасності.....	82
Сенько Ю., Клим'юк Г. Роль лідера у формуванні та діяльності команди.....	85
Ступакова В. Вплив молодіжних субкультур на формування особистості.....	89
Тімкін І., Погоріла О. Застосування соціальних технологій під час війни.....	92
Челак Л. Профорієнтація сучасної учнівської молоді: заходи і пропозиції.....	96
Чесановська С., Хромець С., Мешкова А. Вплив гендерних стереотипів на розвиток суспільства.....	101
Чумаков Д. Особистість політичного лідера як віддзеркалення політичної культури суспільства.....	105
Шугай Е., Абрикосова В. Самоменеджмент як запорука персональної ефективності майбутніх соціальних працівників.....	108

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ВОЕННИХ ЗЛОЧИНІВ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Евгенія Арабаджи

студентка факультету управління, адміністрування

та інформаційної діяльності

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – проф. Ховпун О.С.

Заборону певної поведінки під час ведення збройного конфлікту можна простежити за багато століть. Концепція воєнних злочинів розвинулась наприкінці XIX – на початку XX століття, коли міжнародне гуманітарне право, також відоме як право збройних конфліктів, було кодифіковано. Гаазькі конвенції, прийняті у 1899 і 1907 роках, акцентують увагу на забороні воюючим сторонам використовувати певні засоби і методи ведення війни.

Терміну воєнний злочин було важко дати точне визначення, і його використання постійно змінювалося, особливо після закінчення Першої світової війни. Першою систематичною спробою визначити широкий спектр військових злочинів були Інструкції для дійового уряду армій Сполучених Штатів – також відомі як «Кодекс Лібера», які були видані Президентом США. Кодекс Лібера стверджував, що «серйозним порушенням закону війни є примушування підданих ворога до служби переможного уряду» та заборонено «безпідставне насильство, вчинене проти осіб у країні, яка зазнала вторгнення», включаючи згвалтування, каліцтва та вбивства, усі вони каралися смертною карою [4, с. 107].

Зовсім недавно визначення військових злочинів були кодифіковані в міжнародних статутах, наприклад, у тих, що створюють Міжнародний кримінальний суд і трибунали з військових злочинів у Югославії та Руанді, для використання в міжнародних трибуналах з військових злочинів. На відміну від попередніх визначень, сучасні є більш широкими та криміналізують певну поведінку, вчинену як цивільними особами, так і військовослужбовцями.

Наступна велика спроба притягнути до відповідальності злочинців, що вчиняють військові злочини, сталася в Європі та Азії після Другої світової війни. Протягом усієї війни союзники посилалися на звірства, вчинені нацистським режимом Адольфа Гітлера та оголосили про намір покарати винних у військових злочинах. Після закінчення війни представники Сполучених Штатів, Великої Британії, Радянського Союзу та тимчасового уряду Франції підписали Лондонську угоду, яка передбачала міжнародний військовий трибунал для суду над головними військовими злочинцями країн. Ця угода була підтримана 19-ма іншими урядами та включала Нюрнберзьку хартію, яка заснувала Нюрнберзький трибунал і класифікувала правопорушення в межах його юрисдикції. Хартія перелічувала три категорії злочинів: злочини проти миру, які включали підготовку та початок агресивної війни, військові злочини (або «звичайні військові злочини»), які включали вбивство, жорстоке поводження та депортацію, і злочини проти людства, які включали

політичні, расові та релігійні переслідування цивільних осіб. Остання категорія включала те, що зазвичай називається геноцид [1, с. 29].

Термін «геноцид» був введений польсько-американським правознавцем Рафаелем Лемкіним і вперше з'явився в друкованому вигляді в його праці «Правління осі в окупованій Європі: закони окупації, аналіз уряду, пропозиції щодо відшкодування» (1944). «Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього», прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у 1948 році, визначила геноцид як вбивство або заподіяння серйозних фізичних чи психічних ушкоджень членам національної, етнічної, расової чи релігійної групи з наміром знищити групу, повністю або частково. Конвенція визначила геноцид як міжнародний злочин, який може бути переслідуваний у суді будь-якої країни. Оскільки Нюрнберзький процес передував конвенції, нацистські військові злочинці не були переслідувані за геноцид [4, с. 75].

Більш розповсюдженими злочинами на сьогоднішній день є крадіжка, контрабанда та етнічна чистка. Крадіжка, за законом, загальний термін, що охоплює низку конкретних типів, які включають пограбування та крадіжку зі зломом.

Крадіжка визначається як фізичне вилучення предмета, який можна викрасти без згоди власника та з наміром назавжди позбавити його реального власника. Злодій не повинен мати наміру утримувати майно самостійно; достатньо наміру знищити його, продати або залишити за обставин, коли його не буде знайдено. Наприклад, викрадення автомобіля часто передбачає продаж його в цілому або його частин [3, с. 25].

Контрабанда – злочин у сфері митної справи, що полягає в переміщенні інших предметів, вчиненому з приховуванням від митного контролю чи з обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації згідно зі ст. 201 КУ. Особливо тяжким злочином вважається перевіз товарів, які не можуть бути відправлені воюючій стороні, оскільки вони служать військовим цілям.

Етнічна чистка, спроба створити етнічно-однорідні географічні території шляхом депортациї або примусового переміщення осіб, які належать до певних етнічних груп. Етнічні чистки іноді передбачають видалення всіх фізичних залишків цільової групи шляхом знищення пам'ятників, цвинтарів і молитовних будинків. Термін «етнічна чистка», дослівний переклад сербсько-хорватської фрази «etnicko ciscenje», широко використовувався в 1990-х роках (хоча цей термін вперше з'явився раніше), для опису жорстокого поводження з різними цивільними групами під час конфліктів, які спалахнули після розпаду Федераційної Республіки Югославія [2, с. 75].

У кримінології більшість учених пропонують критерієм класифікації злочинів визнати мотивацію злочинної поведінки, що відображає єдність об'єктивних і суб'єктивних причин людської поведінки взагалі та злочинного зокрема. Вчені називають п'ять груп мотивації: 1) політична, 2) насильницько-егоїстична, 3) корислива, 4) анархістсько-

індивідуалістична і 5) легковажно-безвідповідальна. Основну масу злочинів можливо переділити на п'ять великих груп: 1) політичні, 2) насильницько-егоїстичні (агресивні), 3) корисливі, 4) анархічні та 5) легковажні (необережні) [3, с. 56].

Таким чином, можна дійти висновків, що структуризація та класифікація злочинних проявів за їхнім мотивом сприятиме поглибленню знань про природу самої злочинності. Перспективними напрямками у цьому питанні є також розроблення кримінологічних рекомендацій з удосконалення статистичного обліку проявів злочинності, запропонованих у класифікації, що надасть можливість кількісно-якісного вимірювання проявів злочинності в побудові інформаційної моделі злочинності як загального відображення криміногенної ситуації у державі.

Література:

1. Коваль В. С. (2004). Декларація двадцяти шести держав 1942. Київ: Наукова думка. 314 с.
2. Порядок встановлення дипломатичних відносин. URL: <https://studies.in.ua/diplomat/1297-diplomaticn-predstavnictva.html>.
3. Соловйова А. М. (2002). Суб'єкт злочину та суб'єктивна сторона складу злочину примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 355 с.
4. Тацій В. Я. (2017). Велика українська юридична енциклопедія. Львів: Злочин. 281 с.

ПРОФІЛАКТИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЛЯ У ПОДРУЖНІХ СТОСУНКАХ

Катерина Верба

*студентка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О. Д.*

У сучасному світі запобігання психологічному насильству – одне з найактуальніших завдань. Психологічне насильство у сім'ї – це «соціальне явище, яке охоплює різні верстви нашого суспільства та майже всі вікові групи населення» [3, с. 115]. Причиною уваги до проблеми профілактики психологічного насильства є той факт, що існують як безпосередні, так і відсточені наслідки насильства, що проявляються у негативному впливі на всі сфери розвитку особистості: когнітивну, афективну та поведінкову. Крім цього, деструктивно впливає не тільки на одного з подружжя, але і на «особистість дитини, навіть якщо вона не є об'єктом насильства, але стає її свідком» [5, с. 254]. Тривалий вплив несприятливої сімейної обстановки призводить до формування особистісних деформацій та подальших відхилень у поведінці [8, с. 153].

Під профілактикою домашньої тиранії розуміють «комплекс соціальних заходів, психологічних та педагогічних впливів, правових заходів, цілеспрямованих на запобігання, виявлення та усунення наслідків насильницької поведінки у сімейному союзі» [2, с. 96]. До профілактики сімейного насильства слід включати:

1) загальні запобіжні заходи – правова роз'яснювальна робота серед населення, формування громадської думки, нетерпимого до насильства в сім'ї, законодавча база захисту від сімейного насильства, розповсюдження інформації про роботу центрів допомоги постраждалим від сімейного насильства тощо;

2) спеціальні – запобіжні заходи щодо виявлення соціальних верств та груп, найбільш склонних до сімейного насильства, та концентрацію профілактичних зусиль у цьому напрямку;

3) індивідуальну-попереджувальну діяльність усіх суб'єктів профілактики щодо безпосереднього виявлення, припинення сімейного насильства та реабілітацію жертв такого насильства [6, с. 201–203].

На думку ВООЗ боротьба з насильством включає наступні завдання: визначення індивідуальних факторів ризику та вживання заходів, що змінюють поведінку особистості; вплив на міжособистісні стосунки та створення здорового стану в сім'ї, також здійснення фахової допомоги «важким» сім'ям; ведення обліку в освітніх установах, на робочих місцях та оселях людей і за наявності вирішення проблем, що виникають там; боротьба з гендерною нерівністю та шкідливими поглядами та звичаями [7, с. 96–98].

Розрізняють первинну, вторинну та третинну профілактику. Розглянемо зміст, форми та методи кожного з видів профілактики. Най масовіша – первинна профілактика насильства у сім'ї, яка проводиться з усіма благополучними сім'ями. Її мета – формування активного, адаптивного, високофункціонального життєвого стилю, котрий дозволяє задовольняти права, потреби та інтереси людини, формувати психологічні установки на гармонійні сімейні відносини. Робота переважно носить інформаційний характер (приклад, переконання, робота у суспільстві, мікрокультурі, сім'ї), оскільки вона цілеспрямована на формування ненасильницької, неагресивної моделі поведінки особистості. У рамках первинної профілактики розглядають широкий спектр програм освіти громадськості, сімей, у тому числі навчання професіоналів у галузі запобігання насильству [4, с. 56].

Ефективними формами такої роботи визнані: систематичне висвітлення у засобах масової інформації проблеми насильства у сім'ї з метою впливу на громадську думку та трансформації стереотипів взаємовідносин; проведення бесід та лекцій для населення і представників різних служб; анкетування населення з метою виявлення поінформованості про всі види насильства, властиві сім'ї; випуск та розповсюдження методичних брошур, інформаційних листів; відкриття «телефону довіри»; інформування педагогічних працівників про сутність та наслідки насильства для ретрансляції надалі педагогами отриманих знань у сім'ю; формування правової грамотності щодо злочинів проти

особи, розширення соціально-психологічної компетентності з метою зниження латентного домашнього насильства; навчання батьків ефективним способам взаємодії не тільки з дітьми, а й у подружніх відносинах, без використання невідповідних покарань та жорстоких заходів впливу, у тому числі й психологічного насильства.

Вторинна соціальна профілактика насильства в сім'ї, є в основному, груповою і спрямована вона на сім'ї, дітей та молодь «групи ризику» (ізольованою, з дисгармонічною комунікативною практикою, у складній фінансовій ситуації) [1, с. 26–27]. Вторинна профілактика передбачає «припинення розвитку насильства в конкретних сім'ях різними способами і методами, попередження його наслідків і рецидиву критичної ситуації, що виникла» [3, с. 125]. Її мета – зміна девіантної поведінки, котра присутня неблагополучним сім'ям, а також дітям-сиротам, дітям позбавленим батьківського піклування. Вторинна соціальна профілактика має на меті знаходження таких дітей, надання їм підтримки та допомоги за такими напрямами: формування знань про життєві вміння та навички, необхідні для самозахисту від насильства; інформування про центри допомоги і як до них можна звернутися; зміна відношення молоді та дітей до себе та до навколошнього середовища, з метою розуміння ними своєї цінності; корекція батьківського ставлення до дитини, де дитина – суб'єкт власного життя; проведення тренінгових занять з учнями та батьками, спрямованих на відпрацювання питань взаємовідносин та способів вирішення конфліктів у сім'ях.

Основними методами вторинної соціальної профілактики є: інформування, пояснення, оповідання, аналіз ситуацій, переконання, роз'яснення та ін. Ці методи найкраще реалізуються в таких формах профілактики, як тренінги, корекційні цикли занять, проведення лекцій для батьків, створення клубів для дітей та молоді, присутність батьків на засіданнях шкільної ради профілактики, проведення акту обстеження сім'ї. Робота на цьому рівні передбачає також інформування про спеціалізовані установи, де може бути надано реабілітаційну допомогу. У зв'язку з цим необхідно, щоб у будь-якому місті була установа, яка має повну інформацію про організації, які надають юридичну, медичну, психологічну, соціальну допомогу жертвам сімейного насильства. Необхідно, щоб інформація про такі установи входила до всіх інформаційних міських та обласних довідників. Особливо така інформація потрібна для дітей. У кожному освітньому закладі та у місцях проведення дозвілля дітей та підлітків вона має бути розміщена у доступному місці [4, с. 93–95].

Третинна соціальна профілактика насильства у сім'ї спрямована безпосередньо на сім'ю, окремих її членів, потерпілих від домашнього насильства і передбачає систему індивідуальної чи групової роботи з потерпілими та ґрунтовний комплекс соціальних послуг. Найважливіше – мати змогу екстрено втрутитись для ізоляції жертв домашнього насильства. Для цього потрібно, щоб існували кризові та реабілітаційні центри. Основною метою третинної соціальної профілактики насильства є соціально-психологічна реабілітація та

соціально-психологічний супровід жертв домашнього насильства. Таким чином, відбувається втручання фахівців у ситуацію скоєнного насильства для надання сім'ї всю необхідну інформацію та підтримку, щоб постраждалі змогли прийняти власне рішення, намітили можливі шляхи виходів із ситуації, навчилися протистояти агресору, розкрили індивідуальний потенціал.

Основними методами є: робота з конкретним випадком, аналіз ситуації, перемикання та корекція, навчання нових способів життєдіяльності, створення виховних ситуацій, демонстрація перспективи, реконструкція характеру за допомогою стимулюючих методів, інформування, переконання, включення в різноманітні види діяльності та позитивно соціалізуюче мікросередовище, індивідуальні бесіди із застосуванням елементів малюнкових технік; тренінги з розвитку комунікативних навичок, які навчають дітей «безконфліктного» спілкування, що підвищують їхню самооцінку; піскова терапія, казкотерапія, ігрова терапія, покликані формувати в дітей навички спільної позитивної діяльності, які знижують страхи, агресію, розвивають самоконтроль, емоційну сферу та інше; метод драматичної психо-елевації; рольові ігри, що коригують поведінку.

Отже, поетапна профілактика домашнього насильства дозволяє: виявити мету, зміст, форми та методи соціальної роботи з сім'єю, дітьми, молоддю для попередження домашнього насильства та надання допомоги у кризовій ситуації.

Відтак, першорядним завданням профілактичної діяльності щодо попередження психологічного насильства в сім'ї є інформування як суспільства в цілому, так і робота з конкретними сім'ями. Профілактична робота має являти собою ряд цілеспрямованих комплексних заходів, що проводяться систематично та використовуються як традиційні, так і нові технології. Профілактика психологічного насильства може надати допомогу та підтримку різним категоріям сімей, дітей та молоді.

Література:

1. Алтозар К. (2006). Ставлення естонських підлітків до сексуального насильства та його випадки у підлітковому середовищі. *Європейський журнал із сексуального та репродуктивного здоров'я*. № 6. С. 26–27.
2. Вєтошкін С. А. (2008). Ювенальне право: Навч. допомога. Екатеринбург: Вид. Рос. держ. проф.-пед. ун-ту. 168 с.
3. Донцов А. І, Донцов Д. А, Донцова М. В. (2012). Діти та підлітки, які піддаються жорстокому поводженню та насильству. *Освітні технології*. № 3. С. 108–134.
4. Міцкевич Ж.І. (2008). Система соціальної профілактики насильства у сім'ї. *Системний підхід у наданні соціально-психологічної допомоги сім'ї*: матеріали Міжнар. Наук.-практ. конф. Мінськ: БДПУ. 167 с.
5. Мурашко Є. А. (2013). Соціальна профілактика насильства в молодіжному середовищі. *Сучасна освіта та виховання: тенденції, технології, методики*: збірка наукових статей Міжнародної науково-

практичної конференції, присвяченої 100-тінню МДУ імені О. О. Кулішова. Могильов: МДУ Кулешова. С. 253–255.

6. Насильство та його вплив на здоров'я. (2013). Доповідь про ситуацію у світі. М.: Видавництво «Весь Світ». 349 с.

7. Розірвати коло мовчання... (2005). Про насильство щодо жінок. за ред. Н.М. Римашевського. М.: Ком Книга. 353 с.

8. Фірсов М. В. (2015). Психологія соціальної роботи: зміст та методи психосоціальної практики: навч. посібник для бакалаврів. 6-е вид., Перероб. та дод. М.: Видавництво Юрайт. 390 с.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА САМОТНІМ ЛІТНІМ ЛЮДЯМ, ЇХ СОЦІАЛІЗАЦІЯ У СУСПІЛЬСТВО

Валерія Вішталюк

*магістрантка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Київський національний авіаційний університет
Науковий керівник – викл. Новікова Н.Є.*

Самотність наразі є дуже актуальною проблемою серед літніх людей. Найчастіше серед них – розлучені або ті, хто не має родичів, особливо дітей. Такі люди залишаються один на один зі своїми думками, які приводять їх до алкоголізму, бомжування тощо. Тому, з такими людьми працюють територіальні центри соціального обслуговування.

Люди похилого віку особливо вразливі до самотності та соціальної ізоляції – і це може серйозно вплинути на здоров'я. Але є способи подолати самотність, навіть якщо ви живете самі і вам важко вибрatisя.

У нашій країні сотні тисяч людей похилого віку самотні та відірвані від суспільства, особливо ті, кому за 75 років. Люди можуть стати соціально ізольованими з різних причин, наприклад, старіти або слабшати, перестати бути центром своєї сім'ї, залишити роботу, смерть подружжя та друзів, або через інвалідність чи хворобу.

Якою б не була причина, надзвичайно легко залишитися самотнім і вразливим, що може привести до депресії та серйозного погіршення фізичного здоров'я та благополуччя.

Комусь, хто самотній, ймовірно, також важко знайти. Навколо самотності існує клеймо, і люди похилого віку, як правило, не звертаються по допомогу, тому що в них занадто багато гордості.

Важливо пам'ятати, що самотність може вплинути на будь-кого в будь-якому віці.

Ось способи для літніх людей налагодити зв'язок з іншими та знову відчути себе корисними та цінованими:

1. Посміхайтися, навіть якщо це важко. Використовувати будь-яку нагоду

посміхнутися іншим або почати розмову – наприклад, з касиром у магазині або людиною поруч із вами в приймальні лікарня загальної практики;

2. Запросити друзів на чай;

3. Навчитися любити комп'ютери. Якщо друзі та родина живуть далеко, хороший спосіб залишатися на зв'язку, особливо з онуками, – використовувати персональний комп'ютер, смартфон або планшет.

4. Виходити і ходіти. Однією з переваг літнього віку є те, що громадський транспорт є гарною альтернативою. Місцеві автобусні перевезення безкоштовні для людей похилого віку по всій Україні (хоча автобусне сполучення у віддалених районах може бути обмежене).

Отже, існують такі види самотності: ситуаційна (наступає коли помирає рідна людина, тобто це фактор стресу), тимчасова (самотність проявляється випадково і ненадовго), а найнебезпечніша – хронічна (її відчувають люди, які декілька років не відчувають радощів життя завдяки інвалідності, смерті усієї родини, брак коштів тощо). Фахівці соціальної сфери зазвичай працюють з людьми у яких останній тип самотності. Це люди, на яких не може вплинути ні зайнятість, ні спілкування, ні навчання, ні релігія тощо.

Як взагалі проявляється самотність? Люди відчувають покинутість, безнадію, непотрібність оточуючим тощо.

Територіальний центр через свої підрозділи забезпечує якісне надання різних видів соціально побутових, комунальних та медико-соціальних послуг непрацездатним громадянам відповідно до висновків лікарів про ступінь втрати здатності до самообслуговування, а саме:

- придбання та доставку продовольчих, промислових та господарських товарів за рахунок обслуговуваних громадян, приготування їжі, доставку гарячих обідів, годування, в тому числі у пунктах харчування, їdalнях, доставку книг, газет, журналів тощо;

- виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів, відвідування хворих у закладах охорони здоров'я, здійснення лікувально-оздоровчих, профілактичних заходів та соціально-психологічної реабілітації, госпіталізацію, консультування у лікарів та інших спеціалістів, створення умов для посильної праці;

- організацію надання платних послуг через пункти побуту (хімчистка, прання білизни, ремонт одягу, взуття і побутової техніки, перукарські послуги тощо);

- створення умов для посильної праці, лікувально-трудової терапії вдома;

- та ще багато інших послуг (вирішення питань на підприємствах або у державних органах, читання журналів, газет, обробіток присадибних ділянок, забезпечення засобами реалібілітації, оплата комунальних послуг, допомога в оформленні субсидії, прання білизни, прибирання місця проживання, допомога в оформленні документів для лікування у санаторіях, влаштування до пансіонатів або будинків-інтернатів, пансіонатів тощо) [1].

Тобто, існують такі відділення послуг: соціально- медичних (соціально- медичні, психологічні, інформаційні), соціально- побутової адаптації (соціально- побутові, психологічні, соціально- педагогічні, інформаційні).

Ще, існує благодійна діяльність приватних осіб. Небайдужі громадяни жертвують кошти або, навіть, продукти першої необхідності. Благодійні організації звертаються у територіальні центри соціального обслуговування населення для передачі грошої чи натуральної допомоги. Отже, кожен громадянин за бажанням може залишатися небайдужим і пам'ятати про самотніх людей поважного віку. А саме, з початку повномасштабного вторгнення, дійсно багато людей почали допомагати одне одному, особливосамотнім літнім людям, які не мають змоги виїхати з окупованих територій чи міст, які знаходяться під постійними обстрілами. Волонтери, ризикуючи своїм життям, вивозять таких громадян у безпечної місця.

Наступна послуга, яка передбачена для літніх людей – «Університети третього віку». У цьому закладі вони отримають необхідні для повноцінного існування в сучасному світі знання, відчувають себе потрібними, усвідомлять, що життя продовжується і межі пізнання не існує. А ще «Університет третього віку» дозволить пенсіонерам розкрити у собі ті таланти, які були притиснуті сірими буднями, роботою, клопотами і родинними проблемами [2].

Основними завданнями надання послуги є організація та проведення безкоштовного навчання та освітніх заходів для людей похилого віку. Надання такої освітньої послуги має забезпечити:

- реінтеграцію людей похилого віку в активне життя суспільства;
- надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями, зокрема щодо процесу старіння та його особливостей; сучасних методів збереження здоров'я; набуття навичок самодопомоги; формування принципів здорового способу життя; основ законодавства стосовно людей похилого віку та його застосування на практиці; формування та розвитку навичок використання новітніх технологій, насамперед інформаційних та комунікаційних; потенціалу та можливостей волонтерської роботи;
- підвищення якості життя людей похилого віку, завдяки забезпеченню доступу до сучасних технологій та адаптації до технологічних перетворень;
- формування практичних умінь і навичок;
- можливість для розширення кола спілкування та обміну досвідом.

Такі університети містять дійсно багато факультетів: наприклад: іноземної мови, правознавства, мистецтва, українознавства, інформаційної грамотності, краєзнавства, основ здоров'я, православ'я, фізичної культури, літературознавства, математичних наук, філософії тощо.

В Україні добре організована допомога самотнім літнім людям.Хоча, існують деякі проблеми такі як: місце проживання (сільська місцевість), дуже великі фінансові труднощі, психологічні проблеми. Але, не зважаючи на це, соціальна сфера розвивається і намагається

максимально надавати соціальну допомогу самотнім літнім людям, реорганізовувати їх у суспільство.

Література:

1. Наказ від 1997 р. «Про затвердження типових положень (взірцевих) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і про відділення соціальної допомоги вдома»
2. Саврилова Ж. Університет третього віку - панацея від самотності. URL: <http://natanell.livejournal.com/4325.html>

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Віктор-Владислав Владіміров
магістрант факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
Науковий керівник – викл. Новікова Н.Є.

Починаючи з 1980-х рр. наукова дискусія щодо поняття соціального капіталу налічує тисячі публікацій, які включали конкретизацію терміна, його структуру та способи вимірювання, доцільність застосування самого терміна «капітал» як ознаки економічної природи, а також позитивні та негативні функції соціального капіталу.

Термін «соціальний капітал» з'явився порівняно недавно. Увага до цього феномену зумовлена тим, що концепція соціального капіталу, як проблема наукового дослідження, є недостатньо вивченою на сьогоднішній день. Категорія «соціальний капітал» започаткована і розвинута в роботах таких дослідників як Френсіс Фукуяма, Роберт Патнам, Джеймс Коулмен. В роботах цих вчених досліджувана категорія пов'язана з рівнем довіри громадян до влади, а також із показниками рівня економічного розвитку держави. Після виходу в 1964 році у світ книги Г. Беккера «Людський капітал», категорія «соціальний капітал» набуває більш розширеного тлумачення. В розвиток поняття соціального капіталу важливий вклад внесла теорія французького соціолога і філософа П. Бурдье, саме він встановлює зв'язок між соціальним, культурним, фізичним і людським капіталами і на основі цих досліджень, визначає соціальний капітал як інтегруючий чинник соціальної поведінки індивіда [2].

Джеймс Коулмен застосовує поняття соціального капіталу в аналізі відносин, які панують в групі людей, поєднаних спільними нормами, цінностями, взаємними зобов'язаннями і очікуваннями.

Важливим кроком у вивченні соціальних норм стала книга відомого політолога Роберта Патнама «Творення демократії. Традиції громадянської активності в сучасній Італії». Автор зазначає, що «громадянське суспільство характеризується активною і орієнтованою на суспільні цілі позицією громадян, елітарними політичними відносинами

і заснованими на довірі і співпраці суспільними відносинами». В сукупності всі ці елементи вчений визначає як «соціальний капітал». Завдяки участі в організаціях громадянського суспільства, люди отримують соціальний капітал і надалі спроможні його використовувати для зміцнення демократичних зasad в управлінні державою. Р. Патнам зазначає, що розвиток демократизації в суспільстві можливий саме завдяки реформам на місцевому рівні. Ф. Фукуяма визначає соціальний капітал як «загальноприйняті норми і цінності, які практикуються певною групою людей і дозволяють їм співпрацювати; це – певний потенціал суспільства або його частини, що виникає як результат наявності довіри між його членами».

Також необхідно звернути увагу на компоненти, з яких складається концепція соціального капіталу. А. Колодій виділяє такі елементи: горизонтальні зв'язки між рівними індивідами; норми довіри; колективна діяльність індивідів; почуття участі у житті суспільства і громади, почуття відповідальності один перед одним, тобто усі прояви принадлежності до громадянського суспільства.

Попри на велику увагу до соціального капіталу у вітчизняній та світовій економічній думці, багато аспектів цієї концепції ще належним чином не вивчено. Недостатньо обґрунтованими є причинно-наслідкові зв'язки, на яких формується взаємодія соціального капіталу з економічною та іншими системами суспільства. У цьому відношенні важливим для економічної науки є з'ясування різноманітних характеристик соціального капіталу, які з різних сторін враховують суспільні взаємодії та впливають на соціально-економічний розвиток суспільства [1].

Соціальний капітал формується через виховання й освіту, під час яких засвоюються соціокультурні цінності, а також завдяки суспільній діяльності людей. Остання набуває форми громадянського суспільства – сукупності існуючих неполітичних відносин між людьми, які формуються поза сферою впливу держави, її директивної координації та регламентації.

Також, для успішного суспільного розвитку країн є важливим розвиненій на різних рівнях соціально-економічної системи соціальний капітал, втілений у вигляді норм та традицій соціальної солідарності й розгалуженої мережі громадянської співучасти. Перспективи розвитку України до моделі соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка є домінуючою в європейських країнах і США, буде переважно визначатися стійкістю громадянського суспільства, зрілістю громадянської культури та якості соціального капіталу.

Людський розвиток відбувається за двома основними напрямами. Перший набуття якісних показників, таких як професіоналізм, високий рівень освіти, рівень і тривалість життя. Другий використання цих показників в певних сферах економічного, соціального, культурного, політичного життя. Для рівномірного розвитку бажано, щоб ці два напрямки були збалансовані. З цього випливає, що людський розвиток має бути сталим для раціонального використання усіх можливих

ресурсів, які використовуються для задоволення потреб як сучасних, так і майбутніх поколінь.

Постає питання в якій системі необхідно вимірювати людський розвиток? Для цього використовується Індекс людського розвитку (ІЛР), який вперше було запропоновано для використання в межах Програми розвитку ООН у 1990 р. За цим індексом вимірюються показники розвитку країн і регіонів. Автор Індексу – економіст Махбуб-уль-Хакі. Сучасний вигляд показник отримав у 1990-х роках після численних доопрацювань групою економістів на чолі з Амартія Сен. Щорічно автори аналізують 187 країн, які є членами ООН, а також Гонконг, спеціальний адміністративний округ Китаю та Окуповані Палестинські Території. Використання показника ІЛР є значно ефективнішим, ніж, наприклад, показники валового внутрішнього продукту (ВВП), який аналізує лише середній прибуток людини. Спочатку для аналізу ІЛР країни використовувалось 40 показників, здебільшого кількісних і рейтингів. Але не всі показники можливо виміряти кількісно, адже існують ще такі категорії, як соціальний і політичний капітал, духовні цінності, свобода вибору.

На сьогоднішній день Україна посідає 76-ту позицію у світовому рейтингу людського розвитку. Наша країна займає категорію «країни з високим рівнем потенціалу», а сумарний ІЛР становить 0,729 бала. Також в дану категорію потрапили такі країни як: Венесуела, Ямайка, Грузія, Перу та інші. Показник України вищий за середній світовий – 0,682 бала, але є нижчим за середній європейський рівень – 0,751 бала. Основні показники ІЛР враховують такі параметри: 1) тривалість життя; 2) рівень освіченості; 3) ВВП на душу населення; 4) середня тривалість навчання; 5) індекс гендерної нерівності; 6) коефіцієнт показника «місця у парламенті»; 7) чисельність міського населення.

Україна має найгірші показники Індексу людського розвитку у Європі (виняток складає лише Молдова, яка займає 111 позицію). Можна сказати, що наша країна знаходиться на шляху до встановлення чітких соціальних стандартів в суспільстві, які на даний час не відповідають соціальним стандартам розвинених країн світу [3].

Як показує практика, ці складові ще не є достатньо розвиненими у вітчизняному інституціональному середовищі. По-перше, із-за економічної складової, пов'язаної з неможливістю суб'єктів актуалізувати свої економічні інтереси і послідовно реалізовувати їх з огляду на низький рівень життя. По-друге, із-за відсутності у більшості населення цінностей законосуслугності та поваги до закону, ідеалів рівності, свободи та справедливості. По-третє, внаслідок низького рівня базових економічних і політичних знань, низької правової культури і породженого нею правового нігілізму. І, по-четверте, браку ефективного механізму впливу громадян і їхніх організацій на органи державної влади. Тому зусилля суспільства мають бути спрямовані на вирішення проблем, які стримують зростання рівня соціального капіталу і, відповідно, уповільнюють розвиток українського суспільства. У цьому відношенні важливим напрямом подальших наукових досліджень є пошук дієвих

механізмів подальшого реформування інституційного середовища України. Як свідчить практика, домінуючі в нашій країні цінності, норми та правила не завжди сприяють прогресивним соціально-економічним змінами викликають певний соціальний супротив [2].

На сьогодні взаємозв'язок між ефективними методами управлінської діяльності і новітніми технологіями дає можливість значно підвищити рівень людського, а також і соціального капіталу. Усунення соціальних проблем регіонів є метою соціально-економічної політики, яка спрямована на створення сприятливих умов для послідовного підвищення ВВП на душу населення та базових показників якості життя: очікуваної тривалості життя, збільшення витрат на освіту і охорону здоров'я. Тільки за рахунок розвитку окремих регіонів, та покращення складових показників ІЛР у кожному регіоні країни, можна досягти збільшення темпів росту національної економіки. Тому, пріоритетним завданням політики соціально-економічного розвитку України повинно стати створення дієвого механізму ефективного забезпечення на регіональному рівні.

Література:

1. Середа Ю.В. (2013) Соціальний капітал в Україні та інших країнах Європи: легітимність агрегованого конструкту. *Український соціум*. № 4 (47)
2. Дроздова А. (2013). Соціальний капітал в контексті розвитку громадянського суспільства. *Політичний менеджмент*. №1-2.
3. Пилипенко, Ю. І., Алексєєнко, Д. Д. (2018). Соціальний капітал як чинник економічного розвитку суспільства. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. № 1 (65). С. 24-34.

ФОСТЕРНА СІМ'Я: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СУПРОВОДУ

Ольга Дарадур

*магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності*

*Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А.К.*

Соціально-економічна ситуація, що склалася в сучасному українському суспільстві, характеризується складними змінами в усіх сферах життя. Особливо серйозно вона позначилася на сім'ї, що призвело до її нестійкості, зростання розлучень, нестабільності дитячо-батьківських стосунків, зниження ролі низки функцій, зокрема, таких, як: репродуктивна, соціалізуюча, первинного соціального контролю, духовного спілкування. Усе це зумовило поширення бездоглядності, безпритульності, сирітства серед неповнолітніх. Крім того, сучасні

сироти – це головним чином діти, які залишилися без піклування за живих батьків.

Історично таких дітей передавали в державні установи для виховання та подальшої інтеграції в життя суспільства. Однак з часом інституційна форма їхнього захисту довела свою неефективність із точки зору успішності їхньої соціалізації, і з позиції витратності на утримання, тому ще з другої половини 90-х років минулого століття в нашій країні з метою профілактики в цієї категорії дітей небезпеки віктимузації складається тенденція до деінституалізації. Остання обставина означає зміну системи цінностей і переконань у сфері життєустрою дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування, орієнтує на нові принципи роботи з ними, провідним серед яких стає визнання пріоритету виховання в сім'ї. Інтенсифікація процесу передачі дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, у замісні сім'ї з боку державної, регіональної, муніципальної влади поряд із позитивним, за умови психолого-педагогічної непідготовленості батьків, їхньої соціальної незрілості, несформованості громадської думки, відсутності фахівців, дає і протилежний ефект: зростає кількість відмов від прийомних дітей і, відповідно, їхнє повернення до інтернатних закладів, збільшується кількість фактів сімейного насильства над такими дітьми, залишаються невирішеними питання взаємовідносин прийомних батьків і дітей, після досягнення останніми повноліття. Усе це вимагає комплексного, зваженого аналізу ситуації, що склалася, виявлення тенденцій, що намітилися, пошуку шляхів мінімізації проблем, пов'язаних із соціальною адаптацією, інтеграцією в суспільство прийомної дитини. Особливого значення в зв'язку з цим набуває розробка моделі соціального супроводу сімей, що заміщають, у процесі реалізації якої сім'я стане суб'єктом впливу на дитину, прийняту з державної інтернатної установи.

Аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної, юридичної, медичної літератури та досліджень дає змогу дійти висновку, що вивченню різних аспектів сім'ї, виховання дітей присвячено безліч робіт зарубіжних і вітчизняних авторів (Л.С. Алексєєва, А. І. Антонов, Т.М. Афанасєва, А.М. Бардіан, Д.Г. Барнз, П.П. Блонський, Дж. Боулбі, М. Боуен, Д.В. Віннікотт, Л.Я. Гозман, І.В. Гребеніков, П.Ф. Каптерєв, П. Ф. Лесгафт, А.А. Люблінська, О.С. Макаренко, О.М. Острогорський, М.М. Рубінштейн, А.І. Сікорський, Н. Смелзер, В.А. Сухомлинський, Г. Хоментаускас та ін.). У них підкреслюється роль сім'ї в соціалізації дітей на всіх етапах їхнього вікового розвитку, розкриваються форми і методи сімейного виховання, що забезпечують їхнє повноцінне соціальне становлення, успішну адаптацію в системі соціальних відносин.

наростаючий темп суспільних перетворень захопив і сферу сімейних стосунків, традиційні форми яких стали змінюватися: величезні патріархальні сім'ї розпадаються, кількість дітей у сім'ї неухильно скорочується, тісні зв'язки між її членами стають ламкими і неміцними. У нашому столітті сім'я, крім усього іншого, ще й перестала бути тим єдиним середовищем, де виховується і розвивається дитина.

Тому соціальна політика держави має здійснюватися у двох напрямках: профілактика соціального сирітства (ефективна сімейна політика, надання допомоги одиноким матерям, статева просвіта тощо) і розвиток системи соціального захисту та виховання дітей, які залишилися без піклування батьків.

Відповідно до вимог норм міжнародного права, дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена свого сімейного оточення або не може більше залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, які надає держава [1, с. 84].

В Україні завданням державного значення є створення умов для повноцінного фізичного, інтелектуального, духовного, морального та соціального розвитку дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, підготовки їх до самостійного життя в сучасному суспільстві. Для цього передбачається комплексне здійснення заходів, спрямованих на формування та реалізацію державної політики по відношенню до дітей, які залишилися без піклування батьків, і таких, що забезпечують їх соціальну захищеність, професійну підготовку, працевлаштування та повноцінну інтеграцію в суспільстві [3, с. 112].

Згідно зі ст. 19 Сімейного Кодексу України та ст. 56 Цивільного Кодексу України, органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад [3]. Стаття 19 Сімейного Кодексу України визначає орган опіки та піклування як попередню ланку розв'язання спору між батьками щодо дитини. Спір щодо дитини передається на розгляд батьків, одного з батьків, не вимагаючи дозволу на це звернення у другого з батьків [4].

Фостерна або замінювальна сім'я – форма сімейного життєустрою дитини, яка втратила зв'язки з біологічною сім'єю, наближена до природних умов життєдіяльності та виховання, що забезпечує найсприятливіші умови для її індивідуального розвитку та соціалізації.

Метою фостерної сім'ї є забезпечення виховання неповнолітніх дітей, які внаслідок смерті батьків або позбавлення їх батьківських прав, хвороби чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також захист особистих і майнових інтересів цих дітей.

Замісна сім'я покликана вирішувати цілий комплекс завдань [3, с. 112]:

1. Створення сприятливих умов, що сприяють розвитку і соціалізації дитини в межах вікової норми.
2. Підготовка дитини до майбутньої самостійної діяльності.
3. Розширення її соціальних контактів, налагодження індивідуального спілкування дорослих із прийомною дитиною як підстава для всієї подальшої корекційно-педагогічної роботи.

Сьогодні в нашій країні відзначається тенденція до збільшення кількості заміщуючих сімей. Водночас нерідкі випадки, коли заміщуючі батьки через проблеми, що виникли, відмовляються від дитини, що призводить до такого негативного явища, як вторинне сирітство.

Незалежно від віку дорослих, досвіду попереднього виховання як воїх, так і прийомних дітей, рівня освіти та проживання характер труднощів типовий для всіх категорій батьків, що заміщають: незнання особливостей розвитку дітей, які мають негативний досвід перебування в біологічній сім'ї та згодом, що виховуються в державній установі; неготовність дорослих до труднощів і змін у сім'ї, що виникають із появою у ній нового члена; нерозуміння завдань та цілей виховної роботи, яка є основною у справі адаптації депривованих дітей в умовах сім'ї, що заміщає, неволодіння методикою корекційної роботи з такими дітьми.

Отже, сім'ї, що заміщають, потребують допомоги та підтримки, для того, щоб повноцінно реалізовувати запропоновані суспільством функції.

Соціальна робота із заміщувальною сім'єю має бути спрямована на вирішення повсякденних проблем, кріплення та розвиток позитивних сімейних відносин, відновлення внутрішніх ресурсів, стабілізацію досягнутих позитивних ресурсів у соціально-психологічному становищі та орієнтацію на реалізацію соціалізованого потенціалу.

Основні принципи супроводу сім'ї, що заміщає: відповідність потребам сім'ї, що заміщає, та її соціального статусу; принцип випередження, втілення якого у життя може дозволити реалізувати профілактику кризових станів та нівелювати їх негативний вплив на сім'ю загалом. Потреби сім'ї визначають форму, зміст та інтенсивність роботи з її супроводу.

Замісній сім'ї потрібна допомога, підтримка та захист, щоб повноцінно та всебічно виконувати запропоновані соціумом функції [3, с. 113].

Супровід сім'ї, що заміщає, – система підтримки сім'ї, що заміщує, що здійснюється на основі надання сім'ї комплексу соціальних послуг з метою збереження та зміцнення соціального, психологічного та фізичного здоров'я членів прийомної сім'ї та профілактики вторинних відмов від дитини.

Професійний супровід замішуючих сімей – це один з найважливіших етапів у роботі фахівців з роботи з дитиною, поміщену в сім'ю, та членами цієї сім'ї.

Вирізняють дві основні функції супроводу сімей, які виховують прийомних дітей: контроль за дотриманням прав дитини; надання підтримки сім'ї.

Супровід замішуючих сімей має бути спрямоване на вирішення повсякденних проблем, зміцнення та розвиток позитивних сімейних відносин, відновлення внутрішніх ресурсів, стабілізацію досягнутих позитивних ресурсів у орієнтації на здійснення соціалізованого потенціалу.

Дуже важливим напрямом державної роботи є формування сімейної політики, націленої на зміцнення сім'ї як соціального інституту, пропаганда сімейних цінностей у засобах масової інформації. Органами управління освітою та соціальними педагогами закладів освіти, здійснюється комплексна робота з батьками та дітьми з метою

повернення дітей до рідних родин. Проводиться підбір осіб для здійснення функцій опікунів та піклувальників, усиновлювачів, прийомних батьків; здійснюється контроль дітей за їх проживанням, які залишилися без піклування батьків, у сім'ях громадян; надається допомога особам, які заміщають батьків, у вихованні, навчанні та організації літнього відпочинку дітей. Здійснюється захист прав та інтересів дітей у судовому порядку.

Таким чином, найкращою формою влаштування дитини при неможливості повернення в біологічну (кровну) сім'ю є передача на усиновлення, під опіку родичам або в сім'ю, що заміщає. Життя в сім'ї, що заміщає, дозволяє дитині-сироті заповнити те, чого їй бракувало, а саме пройти повний курс домашньої соціалізації (переживання та освоєння різних ролей у сім'ї), спостереження за зразками дитячо-батьківських та подружніх відносин, розвиток дефіцитних почуттів співчуття, батьківської теплоти, а головне – отримати необхідний стартовий майданчик для подальшого життя, а саме той набір статусів, які допоможуть здобути пристойну освіту, добре працевлаштуватися та зробити ділову кар'єру.

Література:

1. Оліфіренко Ю. І. (2019) Механізми державного впливу на процеси соціального благополуччя дітей в умовах децентралізації влади. Чернігів. ЧНТУ. 292 с.
2. Сімейний кодекс України. URL: <http://surl.li/oczd>
3. Суходольська А.С. (2018) Розвиток сімейних форм виховання соціальних сиріт. *Демографія. Економіка праці. Соціальна економіка і політика*. Випуск 35. С. 112-116.
4. Цивільний кодекс України. URL: <http://surl.li/dttvb>

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЕДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Ольга Дімова
магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А.К.

Українське законодавство визначає соціальну рекламу, як інформацію будь-якого виду, розповсюджену в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення громадсько-корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей, поширення якої не має на меті одержання прибутку у якій не згадується конкретна продукція і її виробники.

На сьогоднішній день соціальна реклама – це не тільки важливий і потужний метод повідомлення необхідного послання до цільової аудиторії, але й одна з актуальних форм у роботі державних установ і громадських організацій соціальної спрямованості.

Соціальна реклама представляє суспільні та державні інтереси і спрямована на досягнення цілей суспільного блага. Вона закликає до вирішення соціальних проблем, звертається до людині як до громадянина, до представника соціуму. Це метод пригнічення байдужості суспільства й залучення його уваги до соціальних проблем. Соціальна реклама спонукає не до покупок, а до вчинків.

Основними завданнями соціальної реклами є створення загального інформаційно-рекламного поля соціальної спрямованості, надання мешканцям територіальних громад практичної корисної інформації з різних напрямків соціального впливу, формування привабливого, здоровішого (фізично й морально) способу життя, профілактика криміналізації суспільства й інших негативних явищ, пропаганда сімейних цінностей, спонукання населення до прийняття нових, корисних для себе і для суспільства, моделей поведінки та ін.

Соціальна реклама необхідна влади для ілюстрації й роз'яснення суспільству своїх програм і для розміщення акцентів на здійснюваній державній політиці. Соціальна реклама як важливий інструмент державної та муніципальної політики стає усе більш затребуваною і для органів місцевого самоврядування. Сьогодні соціальну рекламу можна зустріти на радіо й телебаченні, на сторінках газет і на вулицях міста, у вагонах метрополітену та у мережі інтернет. Однак у цілому вона займає порівняно невелике місце серед усього рекламного простору, переповненого комерційною реклами.

Відзначимо, що оцінити ефективність соціальної реклами досить важко, оскільки насправді вона не має ефекту, що прораховується. Важливо тут те, що соціальна реклама - це реклама не конкретного товару, а деякого «відношення до світу». Воно може проявитися (або не проявитися) тільки в довгостроковій перспективі. Причому результат заздалегідь невідомий і будь-які прогнози тут, як правило, кульгають.

Так, згідно з дослідженнями «Інституту Геллапа», у США післяу рекламної кампанії проти водіння в нетверезому виді число смертей в аваріях через пияцтво скоротилося на 20%.

Ніхто не знає, скільки людей відмовилося від паління, коли на Тайвані стали «прикрашати» пачки сигарет рентгенівськими знімками внутрішніх органів курців, уражених раковими клітинами. Однак не потрібно проводити спеціальних досліджень, щоб припустити силу впливу такої пропаганди.

Крім цього, ученими й фахівцями-практиками у сфері соціальної реклами відзначається, що планомірна компанія, спрямована на певну зміну світогляду суспільства, або поглядів на окремі проблеми набагато ефективніше, чим окремі, розрізnenі, швидкоплинні, нехай і яскраві, креативні акції.

Чинне законодавство України у сфері соціальної реклами, хоч і є недосконалим, створює певні можливості для органів місцевого самоврядування для використання соціальної реклами на благо територіальної громади.

Так, Законом України «Про рекламу» визначається, що: «ЗМІ -

розвідувачі реклами, діяльність яких повністю або частково фінансирується з державного або місцевих бюджетів, зобов'язані розміщати соціальну рекламу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій безкоштовно в обсязі не менше 5 % ефірного часу, друкованої площині, відведеній для реклами й надавати пільги при розміщенні соціальної реклами, замовником якої є навчальні заклади, культури, охорони здоров'я, які втілюються за рахунок державного або місцевих бюджетів, а також благодійні організації [1, с. 97].

На відміну від інших категорій реклами дозволено розміщати соціальну рекламу в приміщеннях органів влади, дошкільних навчальних закладах, середніх загальноосвітніх школах і спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах, через радіотрансляційні або інші звукові мережі повідомлення пасажирів у транспортних засобах громадського користування, на станціях метрополітену, вокзалах, аеропортах [3, с. 82].

На осіб, які безоплатно виробляють і розвідувають соціальну рекламу, і на осіб, які передають свої майно і кошти іншим особам для виробництва та розвідування соціальної реклами, поширяються пільги, передбачені законодавством України для благодійної діяльності (у т.ч. щодо місцевих податків і зборів) [2].

Зовнішня реклама на територіях, будинках і спорудженнях розміщається за згодою їх власників або уповноважених ними органів (тобто міська рада може впливати на розміщення соціальної реклами на будинках, які перебувають у комунальній власності).

Аналогічно, розміщення реклами на транспорті погоджується лише із власниками об'єктів транспорту або уповноваженими ними органами.

Крім цього, Постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 1998 р. № 990 був затверджений «Порядок виробництва та розвідування соціальної рекламної інформації органів виконавчої влади» [2].

Цей Порядок визначає умови виробництва та розвідування соціальної рекламної інформації органів виконавчої влади з питань здорового способу життя, охорони здоров'я, охорони природи, збереження енергоресурсів, профілактики правопорушень, соціального захисту та безпеки населення тощо.

Джерелами фінансування виробництва і розвідування соціальної рекламної інформації повинні бути кошти зацікавлених органів виконавчої влади.

Поширення соціальної рекламної інформації може здійснюватися як безкоштовно, так і на платній основі.

Виробництво та поширення соціальної рекламної інформації на платній основі здійснюється за рахунок коштів зацікавлених органів виконавчої влади на загальних підставах за угодами, які укладаються з виробниками та розвідувачами реклами.

Таким чином, для поліпшення й оздоровлення ситуації в будь-якій територіальній громаді, особливо цього року, оголошеного роком освіти та інформаційного суспільства, необхідно як підвищувати якість самої

соціальної реклами, так і збільшувати можливу ефективність її впливу на навколоишніх. А для цього потрібно, щоб органи місцевого самоврядування змінили, у першу чергу, своє відношення до питання про необхідність і важливість соціальної реклами.

Істотною умовою її ефективності також є висока художня і технічна якість продукту (часто, заощаджуючи на коштах, організації, особливо некомерційні, виготовляють гарну по змісту, але погану за технічними параметрами соціальну рекламу. І ефект від неї відразу зводиться до нуля).

У соціальній реклами важливо не розпорощувати ресурси, а фокусувати зусилля на декількох найбільш важливих напрямках, здійснюючи зосереджені масові кампанії. А формувати соціальне замовлення на ці напрямки повиненні органи влади. У ситуації, коли відсутній контроль за результатом тієї або іншої соціально-рекламної компанії, відсутня і відповідальність за ефективність витрати бюджетних коштів.

Необхідно враховувати, що соціальна реклама може слугувати ефективним інструментом самоорганізації та самокоординації громадянського суспільства. А виходить, що місцева влада має сприяти громадським організаціям у використанні соціальної реклами в їхніх власних соціальних програмах.

На закінчення відзначимо, що соціальна реклама готова стати належним інструментом забезпечення безпечної життєдіяльності мешканців територіальних громад. У цій галузі складно переоцінити значення соціальної реклами, тому, визначаючи по суті, ситуацію що склалася, суспільство і влада повинні спільно осмислити, що розкриваються перед нами перспективи й дати їм можливість втілитися в нове якісне, цивільне, моральне буття.

Література:

1. Гейдар Л., Довбах Г. (2021). Соціальна реклама в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ. ПЦ «Фоліант». 204 с.
2. Паршенцева Н. (2021). Соціальна реклама. URL: <http://surl.li/dukrc>
3. Ревенко Т.В. (2020). Сутність і перспективи розвитку технологій соціальної реклами органів влади. *Теорія та практика державного управління*. Вип. 4(31). С. 81–86

СУІЦІД СЕРЕД ПІДЛІТКІВ: ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ

Ольга Замашкіна

кандидат педагогічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Самогубство є однією з найсерйозніших проблем сучасного світу. Актуальність її найбільш зростає і посідає високе місце серед інших причин загибелі осіб (ДТП, бойові дії) практично у всіх країнах світу,

незалежно від їхнього соціально-економічного, культурного розвитку та релігійних традицій.

Загально визнаним є той факт, що найбільш суїцидально небезпечними є три вікові групи – юнацька (15-24 роки), середня (45-50 років), стареча (після 70 років).

Статистика самогубств серед підлітків в Україні вражає: «За даними Єдиного досудового реєстру, у 2017 році в Україні було зафіксовано 166 самогубств, вчинених підлітками; у 2018 році – 97 випадків; у 2019 році – 111 випадків; у 2020 році – 123 випадки. Станом на 1 червня 2021 року вчинено 149 суїцидів» [1].

За дослідженнями ВООЗ (2019 р.) найвищі показники самогубств визначаються у країнах з високим рівнем доходів (Корея, Словенія, Бельгія, Японія, Фінляндія, США), де серед молоді суїцид займає друге місце серед причин смерті. У віковій групі підлітків (15-19 років) самогубство – друга причина смерті серед дівчат і третя – серед юнаків [3].

Зазначимо, що існує багато класифікацій суїцидальної поведінки, які різняться причинами, стадіями, мотивами тощо. Наведемо найбільш загальноприйняті.

Під самогубством або суїцидом (лат. «себе вбивати») – розуміють два різних явища:

- індивідуально-поведінковий акт – навмисне позбавлення себе життя;
- відносно масове, статистично стало соціальне вище, суть якого в тому, що деяка кількість осіб добровільно йдуть з життя.

Виключення складають випадки, коли смерть заподіює особа, яка не віддає собі звіту у діях, не керує власними емоціями, а також у результаті необережності – такі дії відносять до нещасних випадків [5].

Найбільш відомою класифікацією суїцидальної поведінки представлена вченим Е. Дюркгеймом у праці «Суїцид», в якій він не виявляє ніякого зв'язку між індивідуальними станами (психічні хвороби, алкоголь) та суїцидом і виділяє три типи самогубства:

- егоїстичне, викликане конфліктом, яке формується у зв'язку із неприйняттям для особи соціальних вимог, норм поведінки суспільної середи. Для такої особи життя позбавлене сенсу, самогубство відбувається за релігійними мотивами, з-за непорозуміння у родині, втрати близької людини, невдалого шлюбу та ін.

- альтруїстичне, яке здійснюється заради блага інших осіб (прагнення звільнити родину від зайвого «їдця» або самогубство невиліковно хворого, який не хоче бути тягарем родичам).

- анемічне, пов'язане з особистими трагедіями, ситуаціями у житті конкретної особи, яка розчарована, доведена до відчаю. Як приклад – не визнані генії, зірки, поети [2].

Суїцидальна поведінка – осмислені дії особи, спрямовані на умисне позбавлення себе життя; як поняття, має більш широкий зміст, що включає в себе власне суїцидальні дії і суїцидальні прояви. Суїцидальні

спроби або парасуїцид – навмисне самоущодження або отруєння, яке не закінчилося смертю.

Саме особам підліткового та юнацького вікового періоду характерні прояви суїцидальної активності, які виявляються у думках, намірах, натяках, погрозах, замахах, спробах. Суїциальна поведінка одночасно може реалізуватися як у зовнішньому, так і у внутрішньому планах. Одже викликає занепокоїння, що найбільш «суїцидально небезпечним» є підлітковий та юнацький вік з низки причин.

Зазначимо, що психологічна суть суїцида найчастіше виявляється в тому, що саме таким чином особа реагує на афект і стрес, знімає емоційну напругу і душевний біль, знаходить вихід з «замкненого кола» ситуацій, з якими не в змозі впоратися.

Окрему проблему для суспільства складають дитячо-юнацькі та молодіжні самогубства, так як причини цього акту розв'язувані, з точки зору дорослих, але для осіб підліткового віку – це емоційний конфлікт: конфлікт з батьками, вчителями, товаришами, однолітками, коханими; булінг та цікування; шкільна дезадаптація; схильність до наслідування життя кумиру, який таким чином пішов з життя та ін.

При вивченні специфіки самогубств серед підлітків та молоді дозволило виокремити основні типи особистісної суті суїцидів:

- протест – непримирення дитини з якоюсь ситуацією, явищем, прагнення покарати кривдників своєю смертю
- заклик – намагання активізувати реакції оточуючих, привернути увагу і викликати увагу до власної особи
- уникнення – усунення себе від загрози почуттю власної гідності (сорому, ганьби, усмішок);
- само покарання – внутрішній конфлікт особистості;
- відмова – неможливість протистояти життєвим ситуаціям, не знаходить іншого виходу у своєму подальшому житті.

Превентивні заходи, які можуть застосувати батьки:

- уникнути спроби самогубства можна, якщо частіше спілкуватися, цікавитися шкільними справами, звертаючи увагу на історії, які розказує дитина, на дрібниці (одяг, зачіску поведінку, якщо вони змінилися);
- обговорювати відкрито з дитиною проблеми кохання, булінгу, смерті і життя, суїциду у тому числі;
- разом організовувати спільне дозвілля, заняття спортом, слухання музики, перегляд кінофільмів, які цікаві дитині;
- цікавитися друзями, по-можливості «контрлювати» соціальні мережі та групи, у яких підліток спілкується, але коректно, не порушуючи його особистого простору.

Соціальні педагоги та психологи також зобов'язані звернати увагу на існуючу проблему суспільства взагалі та дитячо-підліткового віку

зокрема. Їх професійна робота у цьому напряму має бути систематичною та наполегливою:

- психологічна просвіта для батьків, вчителів та учнів (тренінги, лекторії, семінари, вебінари, бесіди, відеороліки тощо);
- створення комфортного психологічного клімату у навчальному закладі, класі, родині; залучення учнів до громадської діяльності;
- психолого-педагогічна та соціальна діагностика суїцидальних тенденцій та їх корекція (спостереження, консультації, тренінги);
- контроль та врахування динаміки змін в особистості і поведінці учнів (моніторинг ознак, тенденцій, ризиків суїцидальної поведінки);
- у разі складного випадку – переадресування до фахівців медичного профілю (психотерапевта, психіатра) [4].

Отже, збереження та зміцнення здоров'я та життя дітей та підлітків є однією з головних завдань сучасного суспільства. Комплексна превентивна ефективна робота фахівців та рідних щодо суїциду серед підлітків є системою загальних та спеціальних заходів на різних рівнях: загальнодержавному, правовому, суспільному, медичному та насамперед соціально-психологічному, педагогічному та сімейному.

Література:

1. «Групи смерті» та підліткові самогубства в Україні: як вберегти дитину від трагедії. URL: https://24tv.ua/grupi-smerti-pidlitkovi-samogubstva-ukrayini-ukrayina-novini_n1732837
2. Профілактика суїцидального поведіння у дітей і подростков. URL: <http://soligorskcrb.by/informatsiya/%20novosti/736-profilaktika-suitsidalnogo-povedeniya-u-detej-i-podrostkov>
3. Світові тенденції суїцидальної поведінки дітей та підлітків у 2020/21 роках. URL: https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/cvitovi-tendencziyi-suyiczydalnoyi-povedinky-ditej-ta-pidlitkiv-u-2020-21-rokah_ukrmajya-rusakova-1.pdf
4. Суїцидальні нахили підлітків. Як попередити підлітковий суїцид у домашніх умовах. URL: <https://tereblecea.school.org.ua/news/15-38-41-15-01-2021/>
5. Суїцидальное поведение. URL: https://bookap.info/book/zmanovskaya_deviantologiya_psihologiya_otklonyayushchegosya_povedeniya/gl49.shtml

СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Олексій Запорожченко

кандидат філософських наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Сучасний інформаційний соціум характеризується новими комунікаційними технологіями, стрімким накопиченням інноваційних знань, віртуалізацією цілої низки соціальних практик, розвитком нового етапу інформаційно-комунікативних процесів, що змінює стиль

сучасного життя. М. Маклюен зазначав, що комунікація відтворює таку громаду, тобто форму соціального взаємодії, коли виникає режим «вибухового» стискування простору, часу, інформації. Відбувається інтеграція знань, зливаються думки з почуттями, свідомість із реальністю, а «надважлива роль належить електриці як основному рушієві суспільного прогресу. Саме вона в одну мить здатна повністю руйнувати межі між днем і ніччю, об'єднувати людей незалежно від відстані між ними та, як наслідок, перетворити світ в одне «глобальне село» [4, с. 33].

У сучасному суспільстві соціальна трансформація здійснюється за допомогою розвитку науки а, точніше, інтенсифікації науково-інформаційних технологій. Так, німецький соціолог Ніклас Луман розробив концепцію суспільства як аутопойєтичної, тобто само референтної, самовідтворюальної системи, елементами якої є комунікації, зокрема інформаційні комп’ютерні комунікації [1, с. 9]. Саморозвиток систем в умовах процесу становлення інформаційного суспільства безпосередньо пов’язаний з розвитком засобів масової комунікації та інформаційної глобалізації. До цього слід додати, що поряд із звичайним спілкуванням і використанням комп’ютерної комунікації як інструменту, можна виявити феномен формування так званих «віртуальних спільнот». За визначенням відомого сучасного дослідника феноменів віртуальної комунікації та віртуальних спільнот Говарда Рейнгольда під цими поняттями найчастіше розуміють електронні мережі інтерактивних комунікацій, що самоорганізуються та об’єднані загальними інтересами чи цілями. Саме віртуалізація соціального простору є сучасною формою радикальної трансформації суспільства. Під віртуалізацією розуміється помітний на всіх рівнях соціального світу комплекс процесів, основою яких є створення замість матеріальної реальності іншої, ідеально-фантазійної, віртуальної реальності [6].

Вважається, що термін «віртуальна реальність» було запропоновано наприкінці 1970-х років у Массачусетському технологічному інституті. Його ввели для позначення тривимірних макромоделей, що створюються за допомогою комп’ютерної техніки та імітують реальність. Спочатку такі моделі використовувалися у військовій сфері для навчання, зокрема для імітації управління літаком. Пізніше Жарон Ланье застосував назву «віртуальна реальність» для позначення нового комп’ютерного продукту і цей термін поширювався вже як маркетинговий ярлик і став поняттям масової культури. Багато в чому це пов’язано із тим, що термін виявився досить незабутнім через незвичайне поєднання слова «реальність» зі словом «віртуальний», що асоціюється з чимось уявним, нереальним. Зараз поняття «віртуальний» застосовується так широко, що виходить за межі інформаційних технологій. Поняття «віртуальне робоче місце», «віртуальні гроші», «віртуальний бізнес», «віртуальний партнер», «віртуальна студія», «віртуальний туризм» тощо давно стали частиною повсякденного життя. Разом з тим, сфера поширення «віртуальної реальності», що лавиноподібно збільшується, перетворилася на символ сучасної дійсності, що вказує на нагальну необхідність концептуальної

розробки даного явища. Таким чином, «віртуальність», що тривалий час перебувала на периферії філософії, повертається до її тезаурусу знову [3, с. 164].

Віртуалізація - це особлива форма соціальної трансформації та комунікації, що має інноваційний характер. В межах віртуальної реальності суб'єкт має можливість легко взаємодіяти з іншими суб'єктами незалежно від фізичної відстані, що є між суб'єктами комунікації. Віртуальна реальність є відображенням розмаїття соціуму, що трансформується, а також втіленням його творчої та генеруючої діяльності. Це відрізняє її від об'єктивної соціальної реальності, яка, як правило, відображає стабільність, завершеність та цілісність суспільства. Процес трансформації соціуму здійснюється, як ми сказали, у різних напрямках, ми ж розглянемо цей процес на прикладі діяльності деяких віртуальних спільнот, віртуальних організацій та об'єднань.

Зараз досить успішно працюють віртуальні організації, що дозволяють мобілізувати матеріальні, фінансові та інтелектуальні ресурси для вирішення виробничих та комерційних завдань із мінімальними витратами. Сьогодні у світову практику дедалі ширше входить дистанційна присутність співробітника на робочому місці. У цьому випадку організація суттєво економить на утриманні офісних та службових приміщень, на компенсації проїзду та оплаті вимушених перерв у роботі. Незважаючи на те, що співробітники, як і раніше, працюють у безпосередній близькості та їх робочі місця розташовані в одному офісі, вони все частіше змушені контактувати з колегами та партнерами, які знаходяться за межами даної компанії – вони можуть перебувати у себе вдома або навіть в іншій країні. Тенденція до більш тісної роботи з досвідченими постачальниками та пошуку аутсорсингових рішень для цілих бізнес-функцій несе у собі низку проблем. У такій ситуації команди формуються з людей, які живуть у різних місцях, із представників різних культур та організацій. При цьому їм не доведеться зустрічатись особисто. Переваги аутсорсингових програм включають використання досвіду та фахівців іншої компанії, які дана організація не має, наявність більшої кількості вільного часу, що дозволяє сконцентрувати увагу на сферах ключової компетенції компанії, скоротити кількість адміністративних функцій, оптимізувати юридичну відповідальність, зекономити на витратах, організувати більш ефективний обмін інформацією та знаннями всередині організації, а також забезпечити свобода у виборі найбільш кваліфікованих для роботи над проектом людей, незалежно від їхнього місця проживання. Така кооперація є результатом втілення у життя комунікаційних технологій співробітництва у режимі реального часу. Вони є наслідком ретельно розробленого та систематично підтримуваного плану розвитку віртуальної команди. У наш час підприємства та організації повинні швидко адаптуватися до мінливого ділового середовища, інакше їм загрожує швидка смерть [8, с. 373].

Особливо ефективні віртуальні організації на міжнародних ринках та в роботі транснаціональних компаній, оскільки дозволяють з

мінімальними витратами використовувати відмінність ситуацій на різних регіональних ринках. Люди, які очолюють або є членами віртуальної команди, повинні розуміти особливості людських взаємин, знати, як керувати командою, не маючи безпосереднього контакту з її членами, та враховувати культурні особливості всіх учасників команди та їх здатність користуватися телекомунікаційними технологіями як основним засобом взаємодії з іншими членами команди. На даний час у міжнародній практиці налічується безліч різних організаційних форм віртуальних організацій. Віртуальні команди можуть брати на себе відповідальність за виконання практично будь-яких видів завдань, при цьому керівники команд та їх члени повинні мати уявлення про тип віртуальної організації, в якій вони працюють, а також про особливості організації її діяльності та їх переваги та недоліки у конкретних умовах. Спільним для всіх типів віртуальних організацій є те, що учасники постійно повинні спілкуватися та співпрацювати один з одним, щоб досягти позитивних результатів своєї діяльності. Віртуальна команда співробітників залишається трудовим колективом з усіма виробничими та неформальними відносинами у ньому, включаючи субординацію та відмінності між власниками та найманими менеджерами. Без збереження цих жорстких ієрархічних відносин неможливо підкорити діяльність віртуальної команди виконанню бізнес-плану, за що учасникам, власне, й платять гроші. Йде трансформація від наукового співтовариства до спільноти науково-технологічної, в якій пріоритетне значення набуває не тільки власне розвиток знання, а й комерціалізація наукових розробок [7, с. 340].

Унікальним феноменом сьогодні є інтенсивність розвитку інформаційних технологій та можливостей, які вони відкривають для наукової комунікації. Темі комунікацій у науковій спільноті, теорії та практичному дослідженням неформальних комунікацій та комунікаційних мереж присвячено дослідження Д. Прайса та Дж. Бернала. Вони розробили концепцію «невидимого коледжу», що являє собою міжнародну групу вчених, які підтримують між собою тісні зв'язки через, так звані «неформальні канали». Однією із суттєвих умов до членства «невидимого коледжу» є ступінь «видимості» (visibility), яка є показником того, наскільки члени наукової спільноти знайомі з певною науковою працею. Отже є пряма залежність між ступенем «видимості» і продуктивністю праці наукових груп. Кількісні параметри оцінки наукових праць пропонує наукометрія, зокрема індекс Ю. Гарфілда ще з кінця ХХ століття став відомим індикатором ринку наукових ідей [2, с. 41]. Таким чином, міжнародна комунікація дослідників розглядається як один із чинників успішної наукової діяльності, що безпосередньо впливає на ефективність наукової праці та значущість досліджень.

Отже, сьогодення відрізняється саме посиленням ролі інноваційної діяльності, комп’ютерної техніки та технологій, наслідком чого стало зростання розномайдання соціальних, економічних, політичних, культурних процесів, збільшення ступеня варіативності шляхів вирішення проблем і шляхів виходу із ситуацій. Суспільні інститути розвиваються в умовах поширення нових технологій та інформаційного суспільства, використовуючи при цьому нові методи, принципи

**Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України.
Випуск 2.**

мислення, пов'язані насамперед з інформатизацією та віртуалізацією. Таким чином, віртуалізація як соціальний феномен виходить за рамки індивідуальної свідомості та являє собою особливу форму соціальної трансформації та комунікації.

Література:

1. Аутопоезис соціальних систем: монографія (2010). К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.74бс.
2. Броннікова Л. (2015). Комуникація в сучасній науці: нові засоби для виробництва знання. *Наукові праці. Філософія*. Випуск 245. С. 38–42. URL: <http://philosophy.chdu.edu.ua/article/view/55794>
3. Дзьобань О.П. (2017). Сучасний віртуальний простір: конгеніальність віртуальності й міфу. *Стратегічні пріоритети. Серія: Філософія*. № 3. С. 163–170.
4. Заєць М. (2016). Проблема медіавпливу на світогляд особистості у філософській спадщині М. Маклюена. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. С. 32–35. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/24071/1/zajec.pdf>
5. Кастельс М. (2007). Інтернет-галактика. Міркування щодо інтернету, бізнесу і суспільства. К.: Ваклер. 304 с.
6. Литвинова С. (2012). Віртуальні спільноти у дослідженнях зарубіжних вчених. *Інформаційні технології і засоби навчання*. №5 (31). URL: https://www.researchgate.net/publication/341917457_VIRTUALNI_SPILNOTI_U_DOSLIDZENNAH_ZARUBIZNIH_VCENIH
7. Полякова О. (2016). Проблеми і напрями комерціалізації наукових розробок та інноваційної діяльності в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 54. С. 338–344. URL:<http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/735>
8. Тонюк М. (2017). Аутсорсинг як інструмент забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. Випуск № 10. С. 372–376. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/65.pdf

**ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ
ВІЙСЬКОВСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Ольга Казачек

*студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет*

Яна Власюк

*студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
Науковий керівник – викл. Новікова Н.Є.*

Важливість соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями обумовлюється тим, що військовослужбовці являються вагомою соціальною групою, яка має значний вплив на все суспільство загалом, адже реаліями сьогодення є відкритий Росією військовий конфлікт в Україні. Країна потребує неабиякого покращення системи

соціальної безпеки та допомоги населенню, розвитку програм підтримки громадян.

Наслідком теперішньої кризової ситуації в Україні являється нечітка перспектива майбутнього життя, переміна прийнятого життєвого укладу, дефіцит зручного соціального середовища для соціалізації індивіда. Зазначені проблеми неможливо розв'язати без системного втручання соціальних працівників, реалізація діяльності котрих направлена на підтримку і допомогу верств населення в зазначених процесах соціального життя [3].

Військовослужбовці та члени їхніх сімей піддаються небезпеці зовнішніх та внутрішніх факторів і знаходяться у стані уразливості не менше, ніж мирне населення. Тому найнеобхіднішим є розробка і модернізування форм та методів соціальної роботи зі зазначеною категорією осіб.

Зміцнення сімей військовослужбовців, їхньої життєстійкості, захист інтересів і прав їх членів вимагають застосування соціальної підтримки, яка є технологічно продуманою, науково аргументованою та спеціально упорядкованою.

З метою загального вирішення проблем соціального захисту та соціального прогресу вразливих категорій населення, був ухвалений Закон України «Про соціальні послуги» за № 30/2021 від 29 січня 2021 року. Також військовослужбовцям та їх сім'ям здійснюється соціальний захист та соціальна допомога відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2].

Проте, ключова увага фокусується на виділенні специфічних функцій у здійсненні соціально-педагогічної діяльності з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил України, а саме:

- На адаптаційну функцію, вона відповідає за сферу соціальних адаптацій сімей військовослужбовців та становлення кожного члена сім'ї як окремої особистості;
- На реабілітаційну функцію, що являє собою розвиток і функціонування галузі соціальної реабілітації для військовослужбовців, котрі пережили психотравматичний вплив військової служби;
- На профілактичну, корекційну та превентивну функції, що відповідають за формування соціальної профілактики та корегування поведінки членів сімей військовослужбовців;
- На анімаційну функцію, що формує функціонування сфери соціально-культурного розвитку та є пов'язаною з організацією дозвілля сімей військовослужбовців, а також із гуманізацією вільного часу;
- На освітню функцію, яка характеризує розвиток сфери підготовки і перепідготовки родин спеціалістів, та поєднана з їх професійною діяльністю або перепідготовкою на нові для них спеціальності;
- На прогностичну функцію, що прогнозує перспективи розвитку і задоволення потреб усіх членів сімей військовослужбовців;

- На організаційно-розпорядчу функцію, яка характерна розвитком і функціонуванням сфери менеджменту соціально-педагогічної діяльності;
- На функцію, що відповідає за забезпечення сприятливих соціально-екологічних умов для життєдіяльності;
- На функцію розвитку соціальних комунікацій, яка відповідає за ліквідацію напруженості, конфліктів, а саме в закритих військових містечках;
- На функцію соціальної освіти, яка реалізується в організації семінарів, конференцій соціальних педагогів, що проводять роботу з сім'ями військовослужбовців [1].

Також, варто зазначити, що дані функції є пов'язаними із певними напрямами соціально-педагогічної роботи з сім'ями військових, адже вони спричинені проблемами, виникаючими індивідуально у сім'ях. Разом із цим, їх вважають цілями, які визначають певні завдання.

Основними напрямами соціального працівника є: соціальний захист, допомога, підтримка, соціальна адаптація, забезпечення, профілактика, також до напрямів відносять: соціальну реабілітацію та підготовку до цивільного життя.

Окрім цього, необхідно виділити, що робота з сім'ями буде реалізована за наступних умов:

- створення мережі спеціалізованих соціальних служб;
- наявність у спеціалістів соціальної сфери, відповідної до роботи у військовому середовищі, підготовки;
- організація самодопомоги і взаємодопомоги сімей військовослужбовців;
- задоволення різноманітних потреб у процесі взаємодії із соціальним середовищем;
- формування дієвої соціальної політики держави.

Всебічно оцінивши та розглянувши нюанси специфіки соціально-педагогічної роботи з військовослужбовцями та членами їхніх сімей, ми з'ясували, що, важливо комплексно дослідити теоретико-методичні засади створення та функціонування системи соціальної роботи із родинами військовослужбовців. Даний комплекс містить основні педагогічні підходи та умови, інтереси та потреби, аналіз інноваційних методик та технології розв'язання проблем, актуальних у цій категорії [4].

Отже, соціально-педагогічна робота з військовослужбовцями спрямована на організацію їхньої підтримки у вирішенні соціально-психологічних проблем шляхом надання інформаційних, психологічних та корекційних послуг. Соціальна робота з призовною молоддю, військовослужбовцями та членами їх сімей є комплексною та інтегративною. Разом із вирішенням конкретних проблем, пов'язаних з військовою службою, соціальні працівники впроваджують систему соціально-профілактичних заходів щодо негативних явищ (схильності до девіантної, адиктивної, деліктної поведінки), злочинності й порушень. Соціальні працівники також пропагують здоровий спосіб життя,

вирішують питання повноцінного відпочинку, дозвілля та вторинної зайнятості призовної молоді, військовослужбовців та їх сімей.

Література:

1. Логвінова О. Г. Соціально-педагогічна адаптація військовослужбовців, які повернулися з зони АТО, засобами соціально-психологічного тренінгу. Socio простір: міждисциплінарний електронний зб. наук. праць із соціології та соціальної роботи. 2018.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 01.01.2022 р. № 1702-IX. Відомості Верховної Ради України 2001.Ст.339.
3. Соловйов І. В. Деякі особливості роботи з психологічної реабілітації учасників бойових дій та членів їх сімей. *Інформаційний бюллетень «Соціальна адаптація»*. 2000.
4. Рассказова О.І., Логвінова О. Г. Визначення якості надання соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей.

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ В РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Марія Константина
магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А.К.

У сучасній педагогічній науці як засоби, з одного боку, розглядають різні види діяльності, а з іншого - сукупність предметів і творів матеріальної та духовної культури, які застосовують для організації педагогічного процесу. При цьому нерідко методичні прийоми й самі методи ототожнюються із засобами навчання та виховання.

На нашу думку, одним з ефективних засобів професійної підготовки виступає соціально-педагогічний тренінг, орієнтований на формування вмінь і навичок побудови продуктивних соціальних міжособистісних стосунків, аналіз педагогічних ситуацій зі свого погляду та з позиції тих, кого навчають, розвиток здібностей пізнання і розуміння себе та інших у процесі навчання, рефлексії тощо.

Аналіз практики підготовки педагогів показує, що можливостями щодо формування перелічених компонентів володіють усі дисципліни психолого-педагогічного циклу, оскільки торкаються різних аспектів педагогічної діяльності в межах своїх предметних галузей, а також спеціальні дисципліни [3, с. 78].

При цьому рівень зорієнтованості недостатній, оскільки організація практичної складової підготовки майбутнього педагога до професійної діяльності має теоретичний характер, не забезпечується розвиток професійно-національних умінь, мотивація до їхнього формування

характеризується лише новоутворенням власної пізнавальної діяльності студента, що найчастіше має позанавчальну природу.

Отже, формування педагогічної культури буде успішним і ефективним тільки за науково обґрунтованого, комплексного, спланованого використання засобів впливу на всі компоненти підготовки, що сприяють соціалізації особистості майбутнього педагога.

Крім того, тренінгові заняття, і зокрема соціально-педагогічний тренінг, забезпечує ефективність формування не тільки необхідних умінь і навичок, а й підготовки майбутніх педагогів до творчої педагогічної діяльності. Слід зазначити, що тренінгові заняття не можуть замінити інші або залишитися єдиним засобом формування педагогічної культури особистості майбутнього педагога, а мають поєднуватися з такими формами, як вивчення відповідної літератури, аналіз діяльності педагогів-новаторів, вивчення й узагальнення матеріалів, які відображають досвід провідних вчителів, педагогічної практики тощо. Соціально-педагогічний тренінг як засіб формування педагогічної культури являє собою набір процедур, виконання яких орієнтоване на реалізацію логічного ланцюжка: соціально-педагогічний тренінг - педагогічна культура - педагогічні техніки - педагогічна майстерність - професіоналізм. При цьому тільки постійна «націленість на успіх», робота в групі, самоаналіз, пропускання через себе, обов'язкова участь дасть змогу закласти фундамент готовності до рівня майстра професійно-педагогічної діяльності [1, с. 259].

Перш ніж проаналізувати механізм формування педагогічної культури з використанням тренінгу, дамо характеристику соціально-педагогічному тренінгу, який ми розглядаємо як систему взаємопов'язаних способів взаємодії викладача і студента з метою формування певних практичних умінь і навичок. При цьому як функції тренінгу нами розглядаються:

- моделювання педагогічної ситуації (створення еталона певного професійного завдання);
- орієнтованість на формування вмінь і навичок певних видів діяльності;
- оптимізація механізму формування професійних якостей учителів;
- діагностика та корекція (за необхідності) професійних умінь і навичок;
- розвиток здатності адекватного і повного пізнання себе та інших;
- професійна самоосвіта і самовиховання;
- на основі особистісного підходу створення ситуацій успіху для кожного учасника.

Характеристика функцій показує діапазон і можливості застосування соціально-педагогічного тренінгу у формуванні педагогічної культури, що містить у собі широкий спектр методичних форм: тренінг сензитивності, відеотренінг, рольове навчання, театралізація, груповий аналіз оцінок і самооцінок, вербаліка і невербаліка.

Змістовою основою соціально-педагогічного тренінгу, на наше переконання, виступає гра, дискусія, вправа, вибудувані в логічній послідовності, що забезпечують зворотний зв'язок, що дає нам можливість виявити найефективніші сторони тренінгу. Крім того, зворотний зв'язок дає змогу встановити компетентність дій учасників соціально-педагогічного тренінгу на основі змін, що відбулися в процесі спілкування учасників.

Для оцінювання функціональних властивостей учасника соціально-педагогічного тренінгу необхідно мати критерії, що характеризують рівень активності учасників, зорієнтованість на самопізнання та самоствердження, до яких ми віднесли: взаєморозуміння між учасниками тренінгу; бажання працювати в групі й поза нею; рівень сформованості якостей характеро-ристик особистості.

Досвід організації соціально-педагогічного тренінгу у формуванні педагогічної культури педагога показує, що активність учасників має рівні [2, с. 245]:

- теоретичного вибору і засвоєння вправ, соціально-педагогічного тренінгу, пошуку суперечності в конкретній ситуації, з переходом до визначення і до знаходження стратегій і технік розв'язання;

- моделювання стратегій впливу в конкретній ситуації шляхом виявлення можливих змін у поведінці;

- готовності до більш точного вираження стосунків, почуттів до себе та оточуючих, аналізувати емоції, брати участь у відтворенні різних ситуацій, імпровізувати в пошуку рішень.

Наведені рівні не припускають суворої розчленованості на більш-менш закінчені частини, оскільки зворотний зв'язок може змінюватися залежно від складності вправ, настрою ведучого (у нашому випадку викладача), емоційно-психологічного стану групи, тренінгових вправ, що використовуються, тривалості заняття.

Діагностична фаза тренінгу, на основі якої ставлять мету, формулюють завдання, будують індивідуальну роботу в контексті соціально-педагогічного тренінгу, має спрямованість на те, щоб кожен учасник тренінгу самостійно розв'язував діагностичні завдання за допомогою інших. Інакше кажучи, кожному учаснику тренінгу надається можливість самостійно діагностувати власні можливості та труднощі в конкретних професійно-педагогічних ситуаціях. Така самодіагностика, на наш погляд, виступає необхідною передумовою будь-якої діяльності, спрямованої на можливу зміну, корекцію.

Як показує досвід реалізації соціально-педагогічного тренінгу, зазвичай недостатньо просто вказати суб'єкту діяльності сферу реальної невідповідності, її неадекватність, а необхідно підвести його до того, щоб він констатував це сам для себе. Цьому сприяють: стосунки в групах, самоаналіз, коли учасники, спостерігаючи за своєю власною взаємодією і викладаючи один одному свої уявлення про функціонування групи, аналізують те, що відбувається «тут і тепер». По суті, специфіка полягає у відході від рівня диференційованого сприйняття самого себе, своєї позиції в групі, з відходом від міфів «здорового глузду щодо груп».

Отже, одним із результатів соціально-педагогічного тренінгу виступає більш повне та диференційоване знання учасника про себе, зокрема, яким його бачать інші, як вони «прочитують», інтерпретують його поведінку, які приписують мотиви, наміри, почуття тощо, які характеризують рівень міжособистісного сприйняття.

Якщо в традиційній взаємодії на основі інформації про зовнішні прояви особистості партнери-учасникироблять різні висновки про внутрішні співвідношення цієї поведінки, то тренінг певною мірою розкриває зміст і механізм цього процесу, тим самим забезпечуючи корекцію в тих випадках, де це необхідно.

Крім того, отримані відомості допомагають особистості усвідомити міру відповідності приписуваних їй якостей, причину поведінки, відповідність власних оцінок своїм психологічним характеристикам, а також уявлення про те, якою вона є в очах інших. Слід зазначити, що таке завдання ставиться експліцитно (прямо) або імпліцитно (опосередковано) в рамках усього соціально-педагогічного тренінгу.

Участь у тренінгу дає можливість усвідомити себе і верифікувати (довести) свій потенціал і можливості, результатом якого може виявитися або підтверджене, розширене знання, або відкриття нової психологічної реальності, яка може стати об'єктом активного дослідження в групі. Це пов'язано з тим, що в тренінговому навчанні проблема засвоєння, по суті, перетворюється на ситуацію одержання учасником відомостей про те, як він сприйнятий у різних аспектах групової взаємодії, а також прийняття цих відомостей. При цьому механізми психологічного захисту беруть активну участь у побудові образів себе та іншого, проявляються в тенденції охороняти свою звичну думку про себе, відторгаючи або споторюючи інформацію, що розцінюється як несприятлива, що руйнує первісне уявлення. У групі соціально-педагогічного тренінгу організація орієнтована передусім на створення довірчої взаємодії спілкування, оскільки відносини поваги, взаємної підтримки, довіри породжують відвертість, мінімізують закритість партнерів у спілкуванні.

Практика впровадження соціально-педагогічного тренінгу вказує на труднощі, при цьому слід виокремити пасивність окремих учасників; переорієнтацію обговорення на особистість; відмову від виступу; прагнення деяких учасників до лідерства; прояв елементів ворожості тощо.

На наш погляд, новизна предмета, незвичність тренінгових вправ, безконфліктність взаємодії формування готовності до публічного виступу та критики, зняття сором'язливості, стриманості, фізичної незgrabності, позитивна мотивація тощо, є підставою для впровадження в навчальний процес соціально-педагогічного тренінгу, оскільки це зумовлює підвищення ефективності формування педагогічної культури майбутнього педагога.

Соціально-педагогічний тренінг розглядається нами як умова формування педагогічної культури майбутнього педагога, яка дає змогу виявити потенціал кожного студента, оперативно визначити та «м'яко»

скоригувати з урахуванням індивідуальних особливостей сформованості професійних якостей, вибудувати кожному студенту власну модель особистості педагога та освітню траєкторію його досягнення.

Література:

1. Маляр О. (2019). Соціально-психологічний тренінг формування дитячо-батьківських стосунків та емоційної взаємодії вчителя з дитиною у контексті роботи соціального працівника. *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 3. Ternopil-Aberdeen. pp. 259–268.
2. Підгурська В. Ю. (2016) Використання тренінгових форм навчання у процесі формування професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів. *Medzinárodná vedecko-praktická konferencia «Stav, problémy a perspektívy pedagogického štúdia a sociálnej práce»: zborník príspevkov z 21 medzinárodnej vedeckej konferencie (28–29 októbra 2016 r.)*. CSc. Vysoká škola Danybius, Sládkovicovo. Slovenská republika. S. 244–247.
3. Сидорчук К. Д. (2018). Тренінг особистісного зростання. Київ. «Центр учебової літератури». 250 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОННОМ

Дар'я Котлярова

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

Юлія Чухно

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

Науковий керівник – викл. Новікова Н.Є.

Проблема домашнього насилля є досить пошиrenoю в наш час. Попри те, що кожен день світ розвивається та стає більш прогресивним, це явище нікуди не зникло, а це значить, що з ним може зіштовхнутися будь-яка людина. Найчастіше від насилля страждають жінки та діти, але не варто забувати, що зіштовхнутися з подібною проблемою також можуть чоловіки та літні люди.

Необхідно зазначити, що насилля в сім'ї є порушенням багатьох міжнародних прав людини, які держава повинна захищати та відстоювати: право на рівний захист перед законом та свободу від дискримінації за ознакою статі, право на вільне життя та фізичну недоторканність, право не бути об'єктом, що піддається насильству чи жорстокому поводженню.

Насильство в сім'ї вважалося зрозумілим практично в усьому світі з давніх-давен і закріплювалося в деяких джерелах соціальних норм у вигляді законодавства. Якщо розглядати досвід нашої країни в даному питанні, то варто звернути увагу, що в Україні існує Закон «Про запобігання та протидію домашньому насиллю», який набув чинності у січні 2019 року. Відповідно до даного закону домашнім насиллям

визнаються усі дії фізичного, сексуального, психологічного або економічного насилля, що вчиняються в сім'ї, між родичами, колишнім чи теперішнім подружжям, або людьми, які живуть або жили разом. Ознайомившись зі статистикою, можна зрозуміти, що в нашій країні найбільш розповсюдженим є психологічний вид насилля. Також досить поширеним є фізичне насилля, тому воно посідає друге місце в переліку щодо розповсюженості цього явища. На третьому місці варто зазначити економічне насилля, а на четвертому – сексуальне.

Проблеми насильства в сім'ї залежать від безлічі чинників, серед яких виділимо такі: соціальні, економічні, психологічні, соціально-педагогічні, правові, соціально- медичні. Україна має враховувати всі ці фактори, перераховані вище, для запобігання та подолання проблеми домашнього насильства, оскільки вони впливають на цю проблему.

Варто звернути увагу, що Україні за ці роки дійсно почала приділяти набагато більше уваги даній проблемі та сприяти її вирішенню. Зокрема, у 2018 році набрав чинності Закон України «Про запобігання та боротьбу з побутовим насильством», який запровадив комплексний підхід до запобігання та протидії фізичному, психологічному та сексуальному насильству в сім'ї. Позитивним є той факт, що в цьому році в нашій країні був підписаний Закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами». Цю конвенцію також називають Стамбульською, ціль якої полягає в тому, що має бути захист жінок від насильства, недопущення, кримінальне переслідування та ліквідацію насильства стосовно жінок і домашнього насильства, яке вчинене також і щодо чоловіків і дітей.

Нешодавно відбулися зміни до Кримінального кодексу України, а саме домашнє насильство було віднесено до категорії злочинів. Раніше домашнє насильство вважалося лише адміністративним правопорушенням, тому винним загрожувала насамперед покарання у вигляді штрафу чи виправних робіт. Наприклад, Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 126 «Насильство у сім'ї», тобто умисне та систематичне застосування фізичного, психологічного чи економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних чи психічних страждань, проблем зі здоров'ям, втрати працевдатності, психічної залежності чи погіршення якості життя потерпілого, що карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти годин до двохсот сорока годин, або позбавленням волі терміном до шести місяців, або обмеженням волі терміном до семи років, або позбавленням волі терміном до двох років.

У законодавстві України закріплено важливу норму, яка містить адміністративну відповідальність за насильство в сім'ї. Ці дії кваліфікуються за статтею 173-2 Закону України про адміністративні правопорушення. Ця стаття передбачає накладення штрафу у розмірі від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або

вуличними роботами терміном на один місяць із утриманням 20% заробітної плати.

Також для вирішення проблеми домашнього насилля розглядається створення державних притулків, де можна буде отримати допомогу та жити протягом 3-6 місяців. Позитивним є те, що потрапити до таких притулків можна буде без документів, що вказує на більш спрощену бюрократичну лінію. Але попри це, щоб мати можливість перебувати у подібних закладах, все ж необхідно отримати направлення від Національної поліції, органів місцевого самоврядування, центру соціальних служб або мобільної бригади допомоги постраждалим.

В Україні за ці роки справді в ліпшу сторону змінилася ситуація щодо проблеми домашнього насилля, але все ж існує низка проблем, через які процес боротьби уповільнюється. По-перше, фінансування у міських бюджетах і раніше було достатньо невеликим, а зараз зменшилося ще більше, оскільки наша країна перебуває в умовах війни. По-друге, подібних притулків в Україні налічується в недостатній кількості. По-третє, іноді поліція не сприймає всерйоз звернення щодо домашнього насилля та не фіксує подібні випадки, в результаті чого жертва не може потрапити до існуючих притулків.

Щодо дослідження домашнього насильства в Україні, то воно може бути пріоритетним у більш загальних дослідженнях, наприклад, у сфері дотримання прав людини в Україні. У 2015 році була представлена дуже велика за змістом та глибиною доповідь з прав людини «На межі: вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні», до якої до розділу «Гендерна дискримінація» було включено домашнє насильство. Було також проведено спеціальні дослідження з проблем домашнього насильства.

Останнім часом проблема домашнього насильства привертає дедалі більше уваги фахівців у цій галузі. Перші роботи, які пов'язані з дослідженням даної проблеми у Західній Європі, почали з'являтися у 70-х роках ХХ століття. Говорячи про країни світу, можна сказати, що вони використовують різні підходи до вирішення проблем боротьби з домашнім насильством і пропонують відмінні методи покарання за скоєння такого злочину. Візьмемо приклад Швеції, де всі форми домашнього насильства криміналізовані. Якщо хтось із членів сім'ї використовує погрози під час емоційної сварки, він може опинитися за гратами. Крім того, у цій країні діють суворі правила щодо жорстокого поводження з дітьми. Ще 1970 року Швеція стала першою країною, яка заборонила тілесні покарання дітей. До дітей не можна не те що застосовувати якусь фізичну силу, але навіть підвищувати голос до того рівня, який несе в собі шкідливий емоційний вплив на дитину.

На території Німеччини також досить серйозно відносяться до проблеми домашнього насилля. Наприклад, у цій країні існує низка консультивативних та кризових центрів, які надають допомогу тим, хто постраждав від цього явища. Жертви домашнього насилля у цій країні можуть заявити в поліцію про подібні проблеми впродовж трьох місяців. Покарання за рукоприкладство, без важких тілесних ушкоджень, може

розцінюватися досить дорого. Кривдник може потрапити до в'язниці на термін до одного року або ж заплатити штраф – кілька тисяч євро.

Якщо розглядати досвід Франції щодо боротьби з домашнім насиллям, то необхідно зазначити, що ця країна іноді носить правки до законів, запроваджуючи більш жорсткі покарання, що позитивно впливає на вирішення проблеми. Не так давно було внесені правки, відповідно до яких, судді можуть видавати спеціальні постанови для уbezпечення жертв насилля. Наприклад, чоловіка можуть відсторонити від перебування у сім'ї або ж змінити місце проживання жертви, яка постраждала від даного явища, шляхом направлення до спеціальних соціальних центрів. Також досить позитивним є те, що у Франції існують інформаційні лінії, куди може звернутися людина, яка постраждала від подібної проблеми. Подібні контакт центри досить тісно взаємодіють з поліцією, що дозволяє оперативно реагувати на такі випадки та вирішувати проблему.

Отже, з вищезазначеного можна зробити висновки, що домашнє насилля це будь-які дії фізичного, психологічного, економічного та сексуального характеру, що вчиняються по відношенню до людини. Ця проблема є досить розповсюдженим явищем, але за ці роки відбувся значний розвиток у даному питанні, що дозволяє рухатися вперед та боротися з цим. Наприклад, досить позитивним є те, що в Україні за довгі роки було ратифіковано Стамбульську Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьби з цим явищем. Також набрав чинності Закон України «Про запобігання та боротьбу з побутовим насильством» та є зміни в Кримінальному кодексі України, що достатньо добре впливають на боротьбу з даною проблемою. Але попри це, в нашій країні існує низка питань, яка не дозволяє в повному обсязі подолати проблему домашнього насилля. Якщо звернути увагу на країни світу, то можна зрозуміти, що вони є більш розвиненими у даному питанні, оскільки займалися дослідженням даної проблеми більш довгий час. Саме тому нашій країні необхідно врахувати досвід інших країн і на основі цього рухатися вперед.

Література:

1. Внесення змін до Конституції України закон «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами»; закон України від 20 червня 2022 р. № 2319-IX. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-ratifikaciyu-stambulskoyi-konve-75969>
2. Назаренко М. (2021). Домашнє насильство – не приватна справа. *Національний пресклуб «Українська перспектива»*. 2021. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/domashnye-nasylstvo-ne-pryvatna-sprava/>
3. Пахомов В.В., Безвін О.С. (2022). Домашнє насильство в Україні та за кордоном. Сумський державний університет. URL: file:///C:/Users/Asus/

4. Перцева Т.О., Огоренко В.В. (2021). Актуальні проблеми сімейного насильства. URL: <https://repo.dma.dp.ua/6952/1/Актуальні%20проблеми%20сімейного%20насильства.%20монографія.pdf>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ СЕКСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ БЕЗ ЗГОДИ ОСОБИ: ПОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ¹

Дар'я Куковинець

молодша наукова співробітниця

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені
акад. В. В. Стасиса Національної академії правових наук України

За твердженням британської організації Revenge Porn Helpline, у період з 2020 по 2021 рік кількість випадків поширення матеріалів сексуального вмісту без згоди зображеного на них особи зросла більш ніж на 40%, з 3146 випадків до 4406 [7]. Як зазначають Анна-Лена фон Ходенберг, Сельвія Семензін і Шенлі Клемот Макларен, кожна третя жінка в ЄС боїться, що її зображення можуть поширюватися без згоди. Крім того, це тактика та інструмент, який використовується для залякування жінок і тиску на них, щоб вони пішли з суспільства та політики – у перший тиждень після висунення Анналени Бербок на посаду канцлера Німеччини минулого року в Інтернеті було пошиreno фальшиві інтимні кадри [2].

Як уявляється, на сьогодні українське законодавство про кримінальну відповідальність не містить спеціальної норми, що стосувалась би заборони розповсюдження зображень сексуального характеру без згоди особи. Із аналізу судової практики випливає, що за означене діяння наразі притягають за нормами ст.ст. 182, 189 та 301 КК.

Однак, європейська спільнота в особі Європарламенту у своїй відносно нещодавній Резолюції 2020/2035 від 14 грудня 2021 р. наголосила на необхідності опрацювання та оновлення національного законодавства з розглядуваної проблематики.

Зокрема, у п. 17 цієї Резолюції Європарламент підкреслює, що сексуальне насильство з використанням зображень є крайнім порушенням приватного життя, а також є *формою гендерно зумовленого насильства*, і наполегливо рекомендує державам-членам *оновити* своє національне законодавство з метою включення сексуального насильства з використанням зображень або будь-якого обміну відвертими матеріалами інтимного характеру без їхньої згоди до переліку *сексуальних злочинів*, відокремивши його від злочинів з використанням

¹ Примітка. Тези виконані в межах фундаментальної теми «Теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми кримінально-правової охорони інформаційної безпеки в Україні» (номер державної реєстрації 0121U114324, термін виконання: 1 кв. 2022 р. – 4 кв. 2025 р.).

матеріалів, що містять зображення сексуального розбещення дітей [3, с. 22].

Відповідного продовження ці положення знайшли у ст. 7 проєкту Директиви Європарламенту та Ради з питань протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству № 2022/0066 (далі – Проєкт директиви), де таке діяння позначається як «несанкціонований обмін інтимними або маніпуляційними матеріалами» (*non-consensual sharing of intimate or manipulated material*). Зокрема, передбачено, що «Держави-члени забезпечують, щоб наступна умисна поведінка каралася як кримінальне правопорушення:

(а) *надання* без згоди іншої особи інтимних зображень або відеозаписів чи інших матеріалів, що зображують сексуальні дії, багатьом кінцевим користувачам за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

(б) *створення або маніпулювання та подальше надання* за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій безлічі кінцевим користувачам зображень, відеозаписів або інших матеріалів, що створюють враження, ніби інша особа займається сексуальною діяльністю, без згоди цієї особи;

(с) *погроза вчинення дій, зазначених у пунктах (а) і (б), з метою примусити іншу особу до вчинення, згоди або утримання від вчинення певної дії»* [5, с. 36].

У ст. 12 Проєкту директиви зазначається, що максимальним покаранням за несанкціонований обмін інтимними або маніпуляційними матеріалами має бути позбавлення волі на строк не менше 1 року.

Окрім того, варто наголосити, що виходячи із офіційних коментарів Європейського інспектору із захисту даних, відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння Проєкту, потреба в діях, означених ним, виникає як у державах-членах, які ратифікували Стамбульську конвенцію, так і в тих, які її не ратифікували [6].

Також треба підкреслити, що ініціатива (як у частині поширення матеріалів сексуального вмісту без згоди зображені на них особи, так і насильства стосовно жінок загалом) узгоджується з численними політиками ЄС, які підкреслюють необхідність боротьби з гендерним насильством. Зокрема, ця мета займає важливе місце у Всеосяжній стратегії ЄС з прав дитини, Стратегії ЄС щодо прав жертв (2020–2025), Стратегії рівності ЛГБТІК на 2020–2025 роки, Стратегії прав людей з інвалідністю на 2021–2030 рр. та Європейському плані дій із захисту соціальних прав. Гендерний план дій III робить боротьбу з гендерним насильством одним із пріоритетів зовнішньої діяльності ЄС [2].

Робимо висновок, що, по-перше, розповсюдження матеріалів сексуального характеру без згоди зображені на них особи з позиції ЄС однозначно має відноситись до переліку сексуальних злочинів. По-друге, заслуговує на увагу положення про те, що криміналізоване має бути не тільки безпосереднє надання матеріалів сексуального характеру іншим особам і погроза такого надання, а і їх створення, маніпулювання,

подальше надання, що створюють враження, ніби інша особа займається сексуальною діяльністю, а також погроза вчинення таких дій. Означене особливо важливо з огляду на можливість охоплення тим самим сценаріїв, коли інтимні світлини/відео не створюються безпосередньо потерпілим, а виробляються словмисником, зокрема, за допомогою технології «ділфейк»² або інших способів обробки зображення. По-третє, ЄС окрім цього надає мінімальні стандарти для визначення покарання за таке діяння, що, однак, не зобов'язує вітчизняного законодавця обирати й інші додаткові види покарань. Основна теза Європейського парламенту у цьому випадку полягає в тому, щоб призначенні покарання були ефективними, пропорційними та стримуючими.

Отже, з огляду на зазначене та зважаючи на євроінтеграційний курс нашої держави, на сучасному етапі розвитку українського суспільства вкрай важливим завданням вбачається розроблення відповідних нормативних положень в Кримінальному кодексі, що стосувались би розповсюдження зображень сексуального характеру без згоди особи. Означене, зокрема, може бути забезпечене і завдяки опрацюванню законодавчої практики зарубіжних країн, де така поведінка вже є кримінально караною.

Література:

1. Що таке ділфейк? *Дія. Цифрова освіта*: вебсайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/news/what-is-a-deepfake>
2. Anna-Lena von Hodenberg, Silvia Semenzin and Shanley Clemot McLaren. The human cost of the EU's fragmented approach to tackling image-based sexual abuse. *EURACTIV*: website. URL: <https://www.euractiv.com/section/digital/opinion/the-human-cost-of-the-eus-fragmented-approach-to-tackling-image-based-sexual-abuse/>
3. Combating gender-based violence: cyberviolence: European Parliament resolution of 14 December 2021 with recommendations to the Commission on combating gender-based violence: cyberviolence (2020/2035(INL)). 26 p. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0489_EN.pdf
4. Explanatory Memorandum to COM. (2022). 105 - Combating violence against women and domestic violence. *EU Monitor*: website. URL: https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdfdk3hydzq_j9vvik7m1c3gyxp/vlr3gbwz7btk#footnote24

² «Поняття ділфейк означає глибинне навчання та підробку (*Deep Learning + Fakes* є *Deepfakes*). Відео-ділфейк повністю відтворює людину за допомогою алгоритмів машинного навчання. Розвиток комп'ютерних технологій на базі глибинного навчання дозволяє програмам «вчитися» завдяки штучним нейронним мережам. Методика синтезу зображення працює на основі штучного інтелекту. Це поєднує зображення людини, накладає одне відео на інше. Комп'ютерна програма аналізує фото однієї людини, збирає дані та відтворює зображення. Далі таке створене фото або цифрову «маску» спеціалісти накладають на відео. Крім цього, програма може синхронізувати голос, жести й рухи. У результаті гладачі спостерігають персонаж, який повістю нагадує реальну людину» [1].

5. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence №2022/0066. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/com_2022_105_1_en.pdf

6. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence: EDPS Formal comments on the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence: *European data protection supervisor*: official website. URL: https://edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/formal-comments/proposal-directive-european-parliament-and-1_en

7. Revenge Porn Helpline 2021 Report Launch – Cases and Trends. 2022. *UK Safer Internet Centre*: website. URL: <http://surl.li/dppcx>

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЇЦИДУ

Анастасія Метіль

*кандидат юридичних наук, доцент
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

За сучасних умов розвитку суспільства, життя людини – найвища цінність, що підтверджується багатьма міжнародними та національними нормативно-правовими актами. Так, положеннями Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, установлено, що життя кожної людини в Україні має перебувати під ефективною охороною та правовим захистом держави [1]. В останнє десятиліття увагу соціологів, психологів, психіярів та юристів багатьох країн світу привертає проблема самогубств.

По даним досліджень Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) – Україна протягом останніх п'ятнадцяти років незмінно є членом першої десятки країн із найвищим рівнем самогубств у світі. Приблизно 9 тис. осіб щорічно йде з життя за власною волею. Ускладнення процедури та явища «суїциду» відбувається також за рахунок зростання самогубств серед незахищених верств населення, а саме підлітків та осіб похилого віку. Саме через це наука кримінології досить активно вивчає детермінанти та превентивні заходи суїциду.

Суттєвий науковий доробок з проблематики суїцидалності дослідили такі вчені, психологи та юристи як: А. Г. Амбрумова, М.О. Бердяєв, Е. Дюркгейм, В. В. Слуцький, П. О. Сорокін, О. В. Тимченко, О. О. Хаустова В., Е. Шнейдман, Д. Юм та інші спеціалісти неюридичної сфери пізнання.

Властивістю (алармістською функцією) суїциду, на яку звернув увагу ще Е. Дюркгейм є те, що рівень суїциду в суспільстві служить «лакмусовим папером», індикатором та барометром соціально-психологічного добробуту, а також визнання психологами та кримінологами того, що суїцид належить до девіантних і найбільш

соціально-шкідливих, «фонових» явищ, які впливають на злочинну поведінку і тісно пов'язані з останнім [4, с. 286].

Поширеність суїциду та його зв'язок із злочинністю дозволяють характеризувати його як масове суспільно небезпечне явище, що потребує рішучих заходів реагування, націлених на доведення його до соціально прийнятного рівня. Крім відібрання життя, яке має, як відомо, абсолютну цінність, суїцид знецінює її, подає згубний приклад, деморалізує та негативно діє на масову психологію. Суїцид тягне не тільки сотні негативних – занепадницьких, депресивних, сумних і «капітулянтських» – настроїв, емоцій, почуттів та думок, а й, подібно тероризму, породжує і посилює у суспільстві страхи, фобії, тривожність, невпевненість у безпеці, а в окремих людей – сумніви щодо свого подальшого існування.

Акт суїциду здійснюється в результаті суїциdalної поведінки. Суїциdalна поведінка є наслідком соціально-психологічної дезадаптації особистості в умовах переживання мікросоціального конфлікту.

Найглибший інтерес для дослідження суїциdalної поведінки становлять дослідження юристів та кримінологів, а також нерідко психологів, на підставі яких виділяються загальні та індивідуальні причини суїциdalної поведінки [2, с. 138].

Поширеними причинами суїциdalної поведінки є наступні: соціально-економічні; соціально-демографічні; морально-світоглядні; історико-культурні; соціальні патології; стан здоров'я; вплив злочинності тощо.

До індивідуальних причин суїциdalної поведінки належать: характеро-психологічні особливості особистості; специфічні суїциdalні фактори, що викликають кризову ситуацію, такі як сімейні, побутові конфлікти, невиліковна хвороба, самотність, матеріальні труднощі, нещасливе кохання, страх ганьби та покарання тощо.

Масова культура і ЗМІ нав'язують суспільству рівень життя, недотримання якого сприймається як трагедія. Особливої уваги заслуговує пагубний вплив даної інформації на неповнолітніх, на їх психіку та добробут.

Значний вплив на поширення явища суїциду мають також соціальні патології. Наприклад, зростання кількості психічних захворювань, алкоголізму, наркоманії та погіршення генетичного фону населення призводять до збільшення кількості самогубств, оскільки всі перераховані вище фактори призводять до погіршення стану, відчуття безперспективності власного існування і, як наслідок цього, до прийняття рішення про самогубство.

Серед основних поширеніх способів та методів самогубства є наступні: повішення, використання вогнепальної зброї, завдання різаних ран, стрибок з висоти та передозування барбітуратами або іншими седативними ліками. Насправді їх набагато більше, але відповідно до кримінологічних досліджень це саме ті, на які слід звернути увагу в першу чергу. Серед мотивів суїциdalної поведінки можна виокремити:

протест, капітуляція, самопокарання, заклик до співчуття та уникнення душевних чи фізичних страждань.

Серед різноманітних категорій осіб, що вчиняють самогубство у сучасному світі, поряд із самогубствами неповнолітніх; осіб, що мають невиліковні хвороби; осіб які знаходяться у місцях позбавлення волі, важливе місце займає така категорія, як військовослужбовці. Особливо гостро дана категорія виділяється в рамках повномасштабного вторгнення Російської федерації на територію України.

Самогубства є однією з найпоширеніших причин смерті українських військових, на них припадає від 18 до 50 відсотків усіх втрат. Причини цього – труднощі адаптації до складних умов життя в армії та надмірний стрес.

Якщо були помічені суїциdalні схильності у людини, для попередження такого способу виходу із ситуації як «суїцид», треба виконувати декілька правил у процесі спілкування: не панікуйте; будьте відкритими, дайте зрозуміти людині, що вона цінна для вас; проявіть підтримку та розуміння; не знецінюйте особу та її переживань; уникайте споживання алкоголю та інших психоактивних речовин; дайте зрозуміти, що з кризового стану/важких переживань є вихід; не тисніть, а в турботливій формі запропонуйте допомогти [5, с. 145].

Важливу роль у профілактиці суїцидів мають відігравати засоби масової інформації, зокрема Інтернет-ресурси; крім забезпечення контролю над ними, щоб виключити або зменшити вплив негативного контенту на психологію і свідомість громадян має бути спрямованість на вирішення проблем, пов'язаних із підвищенням обізнаності суспільства про можливості системи запобігання суїцидам та суспільна увага самогубствам взагалі.

Література:

1. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>
2. Durkheim E. (1967). Le Suicide. Paris: Les Presses Universitaires de France. 462 p
3. Колб О. Г. (2007). Кримінологія і соціальна профілактика злочинів у виправних установах : навч. посібник. Луцьк : РВВ «Вежа». 399 с
4. Шкуро В. В. (2017). Суїциdalність в Україні: кримінологічна характеристика та протидія: монографія; За наук. ред. д-ра юрид наук., доцента Ю. В. Орлова ; Кримінологічна асоціація України. Харків: Панов. 262 с.
5. Воднік В.Д. (2013). Самогубство: Причини та шляхи профілактики. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»: № 3(17). С. 140-160.

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРА

Кирило Мітакі

студент факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Садова С.О.

Над феноменом лідерства людство міркує багато років і цей феномен залишається важливою темою і в наші дні. Дослідивши методи формування іміджу національного лідера автор дійшов висновку, що державний примус, який раніше широко застосовувався у політиці вже не відповідає новим вимогам політичного лідерства і в даний час застосовуються нові, інформаційні методи впливу.

У сучасному глобалізованому світі інформація та інформаційний простір набувають все більшого впливу на народні маси, інформаційне суспільство стає набагато близче до політичного світу. Ступінь обізнаності про конкретну державу, її політику та особливості поведінки її лідерів є певним відображенням її влади на міжнародній арені.

Актуальність питання іміджу національного лідера полягає в тому, що на даному етапі розвитку інформаційного простору суспільства конструювання інформаційних образів, іміджу політичного лідера, починає відігравати безprecedентну роль і впливати не тільки на внутрішню політику, а й на міжнародні відносини.

Людство в даний час знаходиться на порозі нової ери – ери інформаційного панування, розвитку інформаційних технологій. У цій новій реальності світу є аспект зміни політичних векторів, важелів впливу. І що важливо для цієї роботи – методи впливу з метою досягнення влади. Політична система світу – це складний набір важелів, противаг, полюсів – незначних і дуже вагомих. Інформаційна парадигма сучасності передбачає, що сама інформаційна система нерозривно пов'язана зі світовим політичним балансом. Політика дійсно створює дію. Інформація – це матерія, яка формує, заповнює, визначає, характеризує та оцінює такі дії.

Особливу важливість і вагу на політичній арені має інформаційне наповнення. Один з найважливіших компонентів інформаційного образу конкретного національного лідера – це його імідж, який є цілеспрямовано сформованим образом, що справляє емоційний та психологічний вплив на суспільство. Поведінка сучасних лідерів на різних рівнях управлінської ієархії зумовлює певні політичні перетворення як у внутрішній так і у зовнішній політиці.

Для того, щоб зрозуміти та простежити механізми формування іміджу національного лідера треба спочатку зробити аналіз лідерських якостей, необхідних для ефективного лідера в будь-якому організаційному контексті. Такими якостями повинні виступати відданість своїй ідеї, творчість, аналітичність, усвідомлення своєї діяльності, також інтуїтивне розуміння того, що відбувається навколо, розвинений емоційний інтелект, вмотивованість, впевненість,

наполегливість та сила волі щоб діяти та досягати результатів. Окрім слід підкреслити важливість такої якості, як харизма, бо харизматичний вплив у політиці є найбільш актуальним сьогодні [1, с. 149–152]. Саме ці якості з часом і досвідом набувають все більшого значення, незмінно лідери на етапах становлення демонструють величезну готовність продовжувати важку роботу із зосередженою самовіддачею та ентузіазмом.

У міру того, як національний лідер починає набувати популярності на політичній арені, зростає переконливість його особистісних якостей і набувають все більшої сили та зрілості його професійні здібності. Це той етап, який служить середовищем для того, щоб політичний лідер набув бачення, напрямку та почуття мети, що надалі відображатиметься в реальних діях.

Імідж національного лідера створюється колективно лідерами та їх відповідними структурами – виборними посадовими особами, засобами масової інформації та громадськістю. Процес його формування ґрунтуються на попередніх очікуваннях щодо лідера, результатів політики, перебігу подій та розподілу політичних ресурсів. При формуванні іміджу національного лідера суспільство бачить його в першу чергу з точки зору його поведінки, зроблених ним дій для вирішення громадських проблем та відповідності його діяльності потребам громадськості. Засоби масової інформації розглядають політичного лідера через призму безпосередніх подій, а інші виборні посадові особи зосереджуються на політичних ресурсах [2]. Одним з найважливіших ресурсів національного лідера є його громадський імідж. Це може допомогти йому підтримувати лояльність інших посадових осіб та суспільства, що дасть йому змогу втриматися на своєму місці на політичній арені та відстоювати свої ідеї навіть у часи кризи.

Психологічна складова іміджевої стратегії лідера відіграє провідну роль у впливі на групи виборців, до яких звертаються. Ігнорування цих аспектів політичної діяльності є однією з головних причин поразки політичних сил. Мистецтво символічного владіння допомагає лідеру швидко і ефективно привертати увагу виборців. Політична ідея, створена в результаті психологічної символізації, гіпнотизує і нав'язує громадянам новий спосіб бачення себе і навколоїшньої політичної реальності. Сила ідей полягає в ряді образів, які викликаються з несвідомого індивідів. Ті, в свою чергу, створюють у виборців адекватні емоційні почуття по відношенню до політичного лідера і партії. Узагальнення набувають свого вираження в конкретному сприйнятті [3, с. 463–468].

Стратегія іміджевої політики діє як раціональний механізм перетворення іrrаціонального потенціалу виборців у логічний, історично та географічно обумовлений вибір суспільства. Виборчі технології покликані забезпечити обрання конкретного кандидата, що досягається шляхом створення відповідного іміджу, що, в свою чергу, передбачає корекцію установок, емоцій і поведінки різних груп електорату[4]. Виходячи з психологічних аспектів, виборча кампанія повинна

враховувати закони сприйняття і обробки інформації людиною, які досить універсальні.

Сучасний національний лідер, політичний суб'єкт, повинен впливати не тільки на ірраціональну сферу виборця, а й апелювати до розуму та індивідуальності. Однак сучасні іміджмейкери не прагнуть змусити людей свідомо аналізувати інформацію, вони швидше апелюють до підсвідомості і намагаються викликати реакцію на тілесному рівні. Звичайно, пропаганда фокусується на колективному, безособовому матеріалі і, таким чином, збуджує несвідому силу тяжіння виборців до цієї політичної сили [5].

Імідж національного лідера повинен відображати його здатність до трансформацій, які спроможні покращити, підсилити, перетворити на краще все навколо себе, включаючи системи, процедури, суспільство і культуру так, щоб все розвивалося. Кожен національний лідер має свій унікальний склад особистісних та професійних якостей, які відрізняють його від інших лідерів та є підґрунтям для створення його іміджу [6, с. 131-136].

Національний лідер є не просто лідером своєї партії, він є центром об'єднання національних інтересів та консолідації нації для досягнення спільної мети, він доводить свої цілі до відома суспільства, визначає моделі політичної поведінки для себе та інших учасників політичного процесу, регулюючи таким чином політичні відносини. Саме так формується політична свідомість лідерів, яка може бути орієнтована на консолідацію або зміну порядку функціонування політичної системи. Однак імідж національного лідера може бути не тільки побудований, а й зруйнований, якщо він не виправдав очікувань суспільства, тому для збереження іміджу дуже важливо розумно обирати моделі поведінки, не давати обіцянок, які можуть бути не виконані, та завжди мати запасний план дій, якщо політична або соціальна обстановка різко зміниться і не дозволить виконати обіцянне.

Підводячи висновок, слід сказати, що лідер – це той, за ким люди йдуть, але те, що вони йдуть, не означає, що лідер рухається в правильному напрямку. В сучасній політиці є тенденція до зростання популяризації влади і це призводить до того, що досвідчені та професійні політичні лідери можуть бути витіснені з політичної арени недосвідченими та непрофесійними, однак дуже харизматичними лідерами-популістами, імідж яких може бути побудований не на реальних діях та успіхах у вирішенні проблем, а завдяки вдалій піар-кампанії ході політичної гонки та психологічному впливу таких лідерів на суспільство переважно завдяки ЗМІ. Це є актуальною проблемою не тільки на нашій політичній арені, а й у масштабах європейської політики [7, с. 42-47]. Тому треба розробляти методики, які спираються на певні визначені критерії професійності національного лідера, від яких буде залежати подальше створення його іміджу.

Література:

1. Лазор К. П. (2020). Теоретична проблематика харизматичного політичного лідера. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернандського; Серія : Психологія*. Том 31 (70). №3. Одеса: Гельветика. 172 с.
2. Денисюк С. Г. (2007). Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук : спец. 23.00.03. «Політична культура та ідеологія». Київ. 18 с.
3. Лікарчук Н.В. (2002). Особливості формування іміджу політичного лідера в сучасній Україні. *Держава і право. Зб. наук. праць*. - Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. №16. 524 с.
4. Старовийтенко Р. (2001). Імідж політичної партії як чинник електорального вибору. *Нова політика*. № 2. С. 57.
5. Крутій О.М. (2008). Діалогова взаємодія органів державної влади та громадськості : монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». 236 с.
6. Крутій О. М. (2015). Особистісні характеристики політичного лідера як чинник довіри до влади. *Духовно-моральні основи та відповідальність особистості у долі людської цивілізації* : зб. наук. пр. : за матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 листопада 2014 р., м. Харків : у 2 ч. Ч. 1 / ред. О. Г. Романовський, Ю. І. Панфілов. Харків: НТУ «ХПІ». 410 с.
7. Гапоненко А. (2020). Інститут політичного лідерства як передмова демократизації політичної системи України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Том 22. № 28. 94 с.

**ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В УКРАЇНІ: СУЧASNІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Наталя Начуйченко

*студентка факультету управління, арміністрування
та інформаційної діяльності*

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – викл. Садова С.О.

В будь-який час свого існування людство, як і інші соціальні створіння, потребувало представника, який би очолював та керував всією спільнотою. Така людина мала виділятись на фоні інших: бути розумнішою, зібраною, психологічно стійкою, витривалішою, спритнішою, вміти згуртовувати людей. Іншими словами – мати лідерські якості. Лідер – наділений більш цінним потенціалом індивід, що має провідний вплив у групі [1, с. 548].

Лідер обов'язково повинен вміти об'єднати людей, щоб разом досягти певних цілей. Така особа має враховувати особливості кожного члена групи та знати, як використати їх найкращим способом. Ще однією з головних ознак лідерства – вміння брати на себе відповідальність. Адже така особа керує не лише своїм життям, а й впливає на членів групи.

Зазвичай, люди самі тягнуться до лідера, розуміючи, що він зможе привести до поставленої цілі.

В політичній сфері людям також потрібна особа, яка змогла б згуртувати їх, повести вперед до спільної мети. Такою особою стає політичний лідер – глава держави, керівник політичної партії, руху, громадської організації тощо [5]. Він впливає та керує певною групою людей, а також організовує їх, направляючи на досягнення поставлених цілей.

Політичним лідером стає людина, яка буде керувати політичними процесами, впливати на соціальну поведінку груп та прошарків суспільства. Ним має стати авторитетна особа, що відіграє суттєву роль в політичних процесах та ситуаціях. Особа, яка зможе створити й реалізувати свою програму щодо розв'язання проблем в державі, а також спрямувати суспільний розвиток [2].

На плечі політичного лідера лягають багато обов'язків: він має знайти та об'єднати людей зі спільними ідеями й цінностями; сформувати політичний курс та програму; виробити механізм дій; втілити в життя сформований курс. Для цього політичному лідеру потрібно вміти викликати в людях позитивні емоції, підтримувати свій імідж, спрямовувати осіб до ефективних дій та ін. Для політичного лідера важливими є вміння переконувати, вести переговори, використовувати інформацію, знати та вирішувати сучасні проблеми та ін.

Для найбільш ефективного виконання своїх функцій, політичний лідер повинен бути інтелектуально розвинутим, організованим, наближеним до людей, розуміти внутрішні проблеми країни, а також знати ситуацію, що склалась в світі.

Однак діяльність політичного лідера залежить від різних умов: історичних, географічних чинників; типу суспільства; типу політичного режиму; парадигми розвитку суспільства; його соціально-економічного та технічного розвитку; типу культури; залучення суспільства до світового співтовариства тощо [3]. Саме враховуючи всі ці фактори, дії системи політичної еліти держави буде давати позитивний результат. Тобто вони будуть задовольняти інтереси та запити суспільства.

В сучасному світі, в еру глобалізації та інформації, політика відіграє провідну роль. Це сталося через ускладнення політичних відносин, формування нової політичної свідомості в людства [8]. Окрім цього, внутрішня та зовнішня політика стали більш публічними, ніж було раніше. Це відбулось через розвиток та поширення ЗМІ, які дали змогу політичній еліті легше й масштабніше просувати свої програми. Також, завдяки мережі «Інтернет», лідери викликають інтерес до себе й мають змогу ефективно маніпулювати свідомістю суспільства.

Але не тільки політичні лідери самостійно викликають інтерес до своїх персон. Люди в нестабільні періоди починають тягнутись до особистостей, які б змогли вивести їх з цього складного часу. Звісно, самі політичні діячи не проти скористатися такою нагодою та пропіарити себе. Враховуючи, що в сучасному світі постійно виникають різноманітні кризи, можна здогадатись, що претендентів на роль політичного лідера

дуже багато. Але не кожна особа, що намагається утвердитися в політиці, отримує бажані результати. В сьогоденні політика пов'язана з багатьма сферами, що треба враховувати при спробі стати сучасним політичним лідером.

Сьогодні лідер має не тільки очолювати спільноту, але й показати себе, свою державу на світовій арені. Таким чином, лідер повинен бути відображенням могутності та впливовості своєї країни на міжнародній арені. Через це сучасному політичному лідеру потрібно не тільки сформувати свій імідж, але й постійно його підтримувати.

В еру інформації це є одночасно легким та складним завданням. З одного боку, за допомогою різноманітних інформаційних платформ можна створити певний образ й просувати його потрібному колу людей, збираючи прихильників. Але з іншого – в сучасному світі конкуренти є невід'ємною частиною будь-якої сфери. Саме вони можуть зіпсувати репутацію лідеру, розмістивши матеріал в мережі, що не пасує до іміджу політичної особи. Через це лідерам потрібно бути дуже обачним, демонструючи свій розум, хитрість, обачність та далекоглядність. Вони повинні не тільки слідкувати за своїми діями й словами, постійно контролюючи їх, але й не забувати про своїх конкурентів.

Сучасна політична система пов'язана з багатьма сферами, а отже має свої розгалуження. Система політичного лідерства, як невід'ємна частина політики, має різні напрямлення. Кожен вид лідерів характеризується особливою метою, методами, ідеями та програмою. Можна поділити на: ідеологічне лідерство; лідерство принципів; уповноважене лідерство; лідерство, що пропонує допомогу; лідерство-співпраця [8, с. 63].

Під ідеологічним лідерством мається на увазі діяльність, яка спирається на загальноприйняті цінності. Такий лідер направляє розвиток суспільства на підтримання важливих морально-культурних цінностей, формує загально-організаційні цілі.

Лідерство принципів призыває діяти не лише в інтересах керівництва чи акціонерів. На думку такого лідера, діяльність працівників має бути в інтересах їх самих та колективу. Окрім цього, їхні дії повинні бути корисними суспільству й навколошньому середовищу.

Уповноважене лідерство розуміє під собою підтримку, так званих, самокерованих команд. Такий тип лідерства сприяє розвинуті в людях здатність допомагати самим собі.

Лідерство, яке пропонує допомогу, має на меті допомагати спільноті бути згуртованими та навчає співучасти. Також такий лідер формує в групі людей ефект синергії – ефект, коли груповий результат переважає суму індивідуальних результатів.

Лідерство-співпраця спрямовує свою діяльність на побудову стосунків суспільства на довірі та рівності.

Ситуація з політичним лідерством в Україні хоч і просувається за сучасними тенденціями, але має свої особливості. Наша держава лише нещодавно стала суверенною та незалежною, тому ще не повністю відійшла від минулого типу лідерства. Лідерство СРСР активно

використовувало в своїй діяльності номенклатуру, яка руйнувала національні цінності та орієнтувалась на інтернаціональність. Управління в Союзі відбувалось у формі «наказ згори», і ніхто не міг його порушувати, шукаючи спосіб задовільнити всі сторони політичного процесу [9, с.313]. Комууністичний режим, якому була десятиліттями півладна Україна, знищив прошарки національної, свідомої еліти.

Через це, коли Україна стала незалежною, коло лідерів почали формувати не з молодих, сучасних, готових до змін осіб, а з колишніх прошарків номенклатури. Таким чином, першим президентом України став колишній компартійний функціонер.

Побувавши під гнітом тоталітаризму, Україна бажала змін і свободи. Саме тому, українці змогли відійти від минулого типу лідерства та просуватись у сучасних тенденціях розвитку політичної еліти – демократизму. Наразі, відбуваються спроби побудувати таку систему лідерства, що мала б можливість відповідати потребам українського суспільства.

Народ намагається знайти тих політичних лідерів, що б змогли розвинути Україну. Тих, хто готовий до криз, проблем, великої кількості реформацій. Хто готовий присвятити чималу кількість років на покращення нашої держави. Тому в Україні суспільство постійно тягнеться до різних лідерів, звертаючись до сьогоденної ситуації в країні [4].

Підсумовуючи вищевикладене, ефективна система політичного лідерства є важливим фактором прогресивного суспільства. Суспільство завжди потребує особи, що буде вести, надихати та направляти. Особливо це помітно в моменти криз та негод. Сучасні тенденції розвитку системи політичного лідерства просувають ідеї демократизму. Сьогодні лідер має підтримувати свій народ, піклуватись про його майбутнє, допомагати прогресувати, формувати сучасну політичну свідомість. Окрім цього, лідер має представляти свою державу та свій народ на політичній арені. Сьогодні для політичного лідера є важливими навичками вміння вести переговори та переконувати. Багато уваги він має приділяти інформаційному полю та вміти використовувати отриману інформацію на користь країни. Кожна держава має створити ефективну систему політичної еліти задля свого подальшого розвитку. Україна вже стала на шлях формування сучасної системи лідерства, бажаючи відійти від минулого й крокувати сміло в майбутнє. Користуючись отриманим досвідом, звертаючись до методів інших держав, а також маючи велике вольове бажання до змін, Україна просувається крок за кроком до своєї мети. Не дивлячись, що на долю нашої країни випало немало перешкод, ми ніколи не здаємося.

Література:

1. Бортніков В.І., Горбатенко В.П., Римаренко С.Ю. (2014). Політологія : навч. енцикл. словник-довідник. Львів : Новий Світ – 2000. 779 с.

**Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України.
Випуск 2.**

2. Гапоненко В.А. (2020). Інститут політичного лідерства як передумова демократизації політичної системи України. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»*. №28. С. 42-47.
3. Ємельянова Г.І. (2018). Функціональне призначення політичного лідера. *Політичне життя. Серія «Політичні інститути та процеси»*. №2. С. 30-35.
4. Ісаєва Н.Ю. (2022). Місце та роль політичного лідера в процесі формування громадянської свідомості. *Науковий журнал «Політикус. Серія «Політичні інститути та процеси»*. №2. С. 31-36. URL: http://politicus.od.ua/2_2022/5.pdf
5. Короткий словник політологічних термінів. Політологія бібліотека : веб-сайт. URL: <http://politics.ellib.org.ua/encyclopedia-book-7.html>
6. Політичне лідерство : навч. посіб. (2013). В.А. Гошовська та ін. Київ. 301 с.
7. Романов Р. (2022). Партійне політичне лідерство: основні вектори трансформації у сучасному світі. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія «Політичні науки та публічне управління»*. №1. С. 61-65.
8. Флейчук М., Мойсієнко І. (2019). Феномен лідерства в сучасному світі. *Atlantis press. Серія «Досягнення соціальних наук, освіта та гуманітарні дослідження»*. №318. С. 62-67.
9. Яременко О.І., Мазур-Стукальська І.В. (2016). Політологія: навч. посіб. Вінниця. 403 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТІВ НЕПОВНОЛІТНІХ

Марія Ніколаєва
студентка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А.С.

Допит під час слідчих (розшукових) дій є важливим засобом у розслідуванні кримінального правопорушення. Допит носить дуже важливу інформацію для досудового розслідування, яку використовують слідчий і прокурор. Дослідження особливостей проведення допиту неповнолітніх, допомагає слідчому одержати максимально правдиву інформацію, яка в подальшому може бути використана для отримання доказів або спростування наявних.

Особливості, які притаманні неповнолітнім особам, враховуються слідчим та як результат стає ефективне розслідування кримінального провадження.

Дослідженням проблем та особливостей проведення допиту неповнолітніх займались такі вчені, як А. М. Безносюк, О. Ф. Вакуленко, Ю. В. Гошовська, А. П. Гагаловська, І. Л. Калімбет, Л. Ю. Кірюшина,

А. О. Орлова, В. В. Романюк, Н. З. Рогатинська, І. Г. Савицька, В. Ю. Шепітько та ін. Однак не всі проблемні питання проведення допиту неповнолітнього розглянуті, багато питань потребують вирішення та удосконалення.

Допит є процесуальним засобом отримання та перевірки відомостей, які можуть бути корисними у процесі розслідування кримінального провадження. На першому плані стоїть законність проведення допиту, так само як і інших слідчих (розшукових) дій.

Однією з основних, і в той же час складних завдань, що стоять перед слідчим, вважається скрупульозне дослідження особистості неповнолітнього, якого планується допитати. Допит є однією з найбільш відповідальних стадій слідства, що вимагає від слідчого копіткої підготовки, цілеспрямованості та висококласного професіоналізму.

Необхідно зазначити, що законодавство не має норми, яка б визначала граничний вік, з якого допускається допит неповнолітнього.

В першу чергу, необхідно визначити етапи проведення допиту неповнолітнього. По-перше, це підготовка до допиту, яка включає: визначення мети допиту; з'ясування умов життя і виховання неповнолітнього; визначення змісту допиту; призначення місця, де буде здійснюватись допит неповнолітнього, визначення дати та часу допиту; залучення для допиту неповнолітнього представників, відповідно до ст. 226 Кримінально-процесуального кодексу України (педагог або психолог, лікар); залучення захисника.

За участю у допиті педагога, і навіть законних представників слід заздалегідь переконатися, що їх взаємодія з неповнолітнім не вплине негативно. Дані представники мають бути в курсі про неприпустимість підказок, питань, повчального тону, роздратування щодо неповнолітнього.

Підготовка до допиту повинна формуватися на основі вікових особливостей особи, яка допитується та її статусу у кримінальному провадженні.

КПК України передбачає дві групи осіб: малолітній – дитина віком до чотирнадцяти років, неповнолітній – дитина віком від 14-ти до 18-ти років [1].

Основними особливостями неповнолітніх під час допиту є наступні характеристики: відсутність життєвого досвіду, схильність до наслідування, намагання в окремих випадках показати лідерство та підвищену емоційність і неврівноваженість, імпульсивність, почуття групової підтримки і помилкове розуміння дружби, низький рівень самокритичності, неадекватне сприйняття і реагування на зміни слідчої ситуації, неповне розуміння своїх процесуальних прав і недооцінка серйозності їх позиції, сором'язливості, вразливості [2, с. 248].

Можемо визначити головних особливостей підготовки та проведення допиту неповнолітнього є отримання слідчим консультації спеціалістів (психолога, фахівця) щодо дитини. Орієнтованість у психологічних особливостях формування показань, вікових та індивідуальних особливостей допитуваного неповнолітнього має велике

значення для правильного вибору методів встановлення психологічного контакту, тактики допиту, режиму допиту, особливостях комунікації з неповнолітнім, з метою отримання достовірних відомостей та показань [3, с. 338].

Основним засобом фіксації ходу проведення слідчої дії, у тому числі допиту, є протокол (ст. 104 КПК України) [1].

Враховуючи вимоги кримінального процесуального законодавства України, хід допиту фіксується в протоколі та на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів фіксується процесуальна дія (ст. 103 КПК України). Носіями інформації, на яких за допомогою технічних засобів фіксуються процесуальні дії, є фото-, звукозаписи, відеозаписи та інші носії інформації про обставини, встановлені під час проведення таких дій [4, с. 7].

Також, наявність аудіо- та відеоматеріалів допиту неповнолітнього, під час якого отримано первинні правдиві показання, ускладнює або ставить під сумнів подальшу зміну відповідних показань у суді. Аргументи по типу «я цього не казав», «слідчий мене залякав» та інші будуть критично сприйняті в суді. Відомості, зафіковані під час проведення допиту за допомогою технічних засобів фіксації, повинні бути додані до протоколу процесуальної дії як додатки [5, с. 8].

Другою стадією є сам допит. КПК України (ст. 490) передбачає, що допит неповнолітнього проводиться за правилами, передбаченими КПК, у присутності захисника. У разі якщо неповнолітній не досяг шістнадцяти років або якщо неповнолітній визнаний недієздатним, на його допиті за постановою суду забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а в необхідних випадках – лікаря, слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду за клопотанням захисника [1].

Що стосується допиту потерпілого неповнолітнього, то тут об'єктивність іноді ускладнюється тим, що підлітки схильні несвідомо або з наміром перебільшувати небезпеку, що загрожувала їм.

При допиті завжди необхідна активна мисленнєва діяльність потерпілого, щоб він розумів сутність завдань, які ставить слідчий для складання в пам'яті образу минулової події, також для того, щоб слідчий міг своїм впливом змінювати наявні у нього негативні установки щодо події та фактів пов'язаних зі злочином.

У ході допиту слідчий має з'ясувати не лише сприйняття потерпілим інформацію про факти, події, що цікавлять слідство, але і його психічний стан у момент сприйняття. Це дозволить йому судити про можливості самого сприйняття подій злочину, а також оцінювати дії неповнолітнього потерпілого). Допит неповнолітньої потерпілої у справах про з'галтування є одним із найскладніших у слідчій практиці. Складність його обумовлена, насамперед специфікою самого злочину [6, с. 38].

Під час допиту неповнолітнього для якісного проведення та досягнення поставлених цілей слідчий має враховувати процес формування показань, який проходить такі етапи: 1) сприйняття інформації та її обробка з урахуванням характерологічні характеристики людини; 2) запам'ятовування і переробка з урахуванням установок і

пережитих подій; відтворення з суб'єктивною обробкою, що відображає значущість інформації, що передається; зворотний зв'язок, корекція показань [7, с. 175].

Таким чином, ми визначили що, для ефективного допиту неповнолітнього його необхідно проводити в два етапи, що включають: підготовку до допиту та допит. Також важливим є дослідження та запровадження закордонного досвіду щодо допиту неповнолітніх в українське законодавство.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. (2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
2. Готвянська М. А. (2019). Тактика допиту неповнолітнього, втягнутого у злочинну діяльність (окремі аспекти). *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. №2. С. 246–257.
3. Рогатинська Н. З., Мудрак Н. М. (2014). Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи. *Право і суспільство*. № 5. С. 333–338.
4. Невгад В.В., Дударець Р.М., Саковський А.А., Климчук М.П. (2018). (метод. рек.), Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, Нац. акад. внутр. справ, Київ. 2018, с. 7.
5. Юсупува К. (2022). Тактичні особливості участі захисника у допиті неповнолітньої особи на досудовому розслідуванні. *Studio Prawnoustrojowe* 55. UWM. С. 5–23
6. Циганій С.О., Кузьмічова-Кисленко Є.В. (2022). Тактика допиту неповнолітнього підозрюваного під час досудового розслідування. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 32. 2022. С. 37–43.
7. Климчук М. П., Фурман Я. В. (2017). Тактичні особливості допиту підозрюваних – членів організованих злочинних угрупувань. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2017. № 1. С. 174–177. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2017/45.pdf

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Наталя Новікова
старший викладач
Національний авіаційний університет

На сучасному етапі розвитку соціальної сфери суспільства, у контексті професійного розвитку, на перший план виходить фахівець з соціальних відносин, його, знання, навички, а також уміння управляти людьми.

Сучасні теорії управління трактують управління соціальною галуззю як процес планування, організації, мотивації і контролю,

необхідний для формулювання та досягнення цілей та соціальних завдань. У такому контексті основна увага приділяється не задоволенню потреб суспільства, а досягненню суб'єктивних цілей, що продиктовані інтересами окремого соціального формування та інтересами його учасників.

Управління соціальною галуззю є масштабним процесом. Варто пам'ятати, що будь-яка система складається з підсистем і має відповідні складові. Однією з таких складових виступає самоменеджмент, як фактор ефективного соціального управління.

Для організації колективної діяльності та взаємодії у сфері «людина-людина» необхідні відповідні механізми Саме за допомогою соціального управління здійснюється керування особистістю в колективі, регулювання її діяльності.

Суб'єктом та об'єктом соціального управлення є людина, предметом –процедури управлінського циклу, формування загальних вимог, пов'язаних з підготовкою та прийняттям управлінського рішення.

У інноваційних процесах менеджменту вирішальна роль належить механізму мотивації, але для приведення його в дію потрібно вміле мотивування з боку різних менеджерів. Це зумовлює появу в структурі сучасного менеджменту нового напряму – самоменеджменту.

Самоменеджмент визначається як організаційно-координуюча діяльність в реаліях нестійкого простору в умовах самоорганізації людського фактору [1].

Поняття «самоменеджмент» увійшло в наукову літературу у 90-ті роки ХХ століття. Невипадковим є і підвищений інтерес до нього, він викликаний об'єктивною ситуацією в сфері управління і планування.

Реалізація концепцій самоменеджменту дозволяє розвинуті ключові навички, необхідні для спішного професійного зростання: здатність керувати собою за рахунок раціоналізації часу, енергії, умінь, спритності, підвищення стійкості до стресу, вміння встановлювати чіткі і реалістичні цілі у відповідності до сучасних реалій; постійний особистісний ріст, сприйнятливість до нових ситуацій і можливостям; володіння техніками ефективних стратегій і управлінських підходів до прийняття рішень; вміння впливати на оточуючих, формувати робочі групи, організовувати плідну командну роботу; застосування творчого підходу і здатність до інновацій, генерування ідей [1].

Самоменеджмент – послідовне і цілеспрямоване використання керівником соціальної галузі (фахівцем тощо) випробуваних методів і практичних прийомів роботи в повсякденній діяльності для підвищення ефективності виконуваних процедур і операцій, досягнення намічених цілей. Спрямований на максимальне використання працівником власних можливостей і свідоме управління своїм робочим часом. Таке визначення також розглядає самоменеджмент по-перше як менеджмент горизонтальних самоорганізованих м'яких соціально-економічних систем через оптимізацію взаємозалежності і мінімізацію кількості партнерських типів відносин сторін. По-друге, як організація особистої роботи менеджера, що включає такі елементи, як: постановка цілей,

планування, визначення пріоритетів, організація трудового процесу, самоконтроль [2].

Сучасні концепції самоуправління людини, а також створені нею теорія і практика є цілісною системою поглядів, де, з одного боку, доведено, що краще управління – це самоуправління, а з іншого – що людина є автоматизованою, саморегульованою системою, яка самоорганізується. Людина як система здатна розвиватися повністю самостійно. Сьогодні теорія самоуправління людини вступає в якісно новий період розвитку.

Аналіз змісту понять, поданих різними авторами, дає змогу виявити декілька класифікацій підходів до трактування самоменеджменту: як технологія діяльності; як управління самим собою задля досягнення певної мети; як діяльність, спрямована на ефективне використання часу; як діяльність, спрямована на ефективне використання часу і роботу в команді, та як діяльність, спрямована на успіх.

Оскільки поняття «самоменеджмент» виникло відносно недавно, досі не існує його єдиного загальноприйнятого визначення, але існують різні наукові точки зору щодо нього. Розглянемо найпопулярніші з них.

Відповідно, головною метою самоменеджменту є максимальне використання власних можливостей, свідоме управління перебігом свого життя (самовизначенням) і переборення зовнішніх обставин як у професійній діяльності, так і в особистому житті [7].

Л. Зайверт наводить такі переваги самоменеджменту:

- 1) виконання роботи з меншими затратами;
- 2) ліпшу організацію праці;
- 3)вищі результати праці;
- 4) менше поспіху і стресів;
- 5) більше вдоволення від роботи;
- 6) більшу мотивацію до праці;
- 7) підвищення кваліфікації;
- 8) меншу завантаженість роботою;
- 9) зменшення кількості помилок при виконанні власних функцій;
- 10) досягнення професійних і життєвих цілей найоптимальнішим шляхом [3].

Учені переконані, що варто зосередити увагу на тому, що заважає повноцінній реалізації всіх індивідуальних можливостей. При цьому, можна забезпечити швидкий розвиток, і цей успіх дозволяє повірити в реальність змін в самому собі [6].

М. Вудкок і Д. Френсіс виділили критерії ефективного управління, які слугують орієнтиром у саморозвитку менеджера:

- 1) здатність управляти собою;
- 2) адекватні особисті цінності;
- 3) точні індивідуальні цілі;
- 4) акцент на постійне особисте зростання;
- 5) компетентність вирішувати проблеми;
- 6) гнучкість та інноваційність;

- 7) здатність ефективно впливати на оточуючих;
- 8) застосування сучасних управлінських підходів;
- 9) уміння навчати і надихати підлеглих на розвиток;
- 10) здатності формувати і розвивати продуктивні робочі групи [5].

Окреслені критерії створюють основу для оцінки працівником своїх потенційних можливостей у співвідношенні до виконуваної роботи.

У зв'язку з цим авторами описані відповідні обмеження. Більшість із них стають на перешкоді успішної ділової кар'єри (можливо, і особистого життя) До таких критеріїв можна віднести:

1. *Невміння керувати собою* виявляється в тому, що менеджери нехтують власним здоров'ям, дають хвилюванням і робочим турботам поглинати їх енергію.

2. *Нечіткі особистісні цінності* притаманні керівникам, у яких не сформовані основні принципи або вони непостійні, або тим, чиї цінності не відповідають часові.

3. *Невиразні особистісні цілі* властиві управлінцям, які не можуть установити перед собою мету або тяжіють до захмарних або небажаних цілей, таких, які не відповідають часу або концепції організації.

4. *Зупинений саморозвиток* спостерігається у тих менеджерів, які не у змозі перебороти власні слабкі сторони, недоліки і працювати над своїм розвитком та вдосконаленням.

5. *Недостатність навички вирішувати проблеми* притаманна тим керівникам, які не можуть систематично та оптимально працювати над вирішенням проблем і досягати якісних результатів, встановлювати цілі, оброблювати інформацію, планувати і контролювати будь-що.

6. *Недолік творчого підходу* властивий менеджерам, які не знайомі з методами підвищення креативності або ж вважають їх недоцільними і поверхневими. Висока винахідливість вимагає готовності боротися з перешкодами і невдачами.

7. *Невміння впливати на людей* проявляється в управлінців, які не можуть отримати необхідні підтримку і участь і як результат не можуть забезпечити потрібні для успіху ресурси.

8. *Недостатнє розуміння особливостей управлінської праці* властиве керівникам, які не зацікавлені у встановленні зворотніх зв'язків, не здатні зацікавити своїх підлеглих перспективою професійного зростання.

9. *Слабкі навички керівництва* менеджера проявляються в результатах роботи і взаємостосунках підлеглих в групах.

10. *Невміння навчати* спостерігається у керівників, які не можуть допомогти підлеглим в їх саморозвитку.

11. *Низька здатність формувати колектив* притаманна керівнику у випадку, коли йому не вдається перетворити групу на кваліфікований і результативний колектив, його праця, зазвичай, супроводжується труднощами або не дає віддачі [4].

Після ефективного подолання кожного з обмежень із застосуванням самоменеджменту, підвищується професійний управлінський і творчий потенціал працівника і тим самим збільшуються його шанси і перспективи на успішну ділову кар'єру.

Кожен менеджер, якими б видатними творчими здібностями він не володів, має неповторні індивідуальні особливості. Глибоке знання своїх індивідуальних особливостей і здібностей надзвичайно важливе, тому що це, по суті, знання своїх переваг і недоліків.

Література:

1. Бабчинська О.І. Перспективи розвитку самоменеджменту в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/_29_DWS_2012/Economics/5_120673.doc.htm
2. Бех В.П., Бех Ю.В., Попов С.М. (2012). Соціальне управління у контексті саморегуляції соціального організму країни: Монографія; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 572 с.
3. Зайверт Л. Ваш час — в Ваших руках: (Поради керівникам, як ефективно використовувати робочий час). (1994). Пер. с нім./Авт. передмови. В. М. Шепель. К.: Знання. 232 с.
4. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2019
5. Андрющенко К. А. (2010). Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення і розвитку. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=258>
6. Теорія державного управління. (2019). Наук.-ред. колегія: В.М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 748 с.
7. Woodcock M., Francis D. (1996). The Unblocked Manager: A Practical Guide To Self Development. Gower. 241 p.

АКТУАЛЬНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ ХАРИЗМАТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА У СЬОГОДЕННІ
Антоніна Павел
*студентка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Садова С.О.*

Будь-яка спільнота людей має у своєму складі лідера – це особа, яка обирається стихійно та спонтанно, до неї прислухаються, її поважають, вона може організувати спільноту заради досягнення спільніх цілей. Поява такого лідера спричинена тим, що група людей схильна віддавати політичне керівництво у руки однієї особи, перекладаючи на неї усю відповідальність за можливі наслідки.

З самого початку існування людей історія поповнюється подіями, яким характерні революційні перетворення, це спричинено розвитком суспільства, як наслідок, виникає актуальна потреба у лідері, який підтримує нові тенденції суспільства.

Розглядаючи природу політичного лідерства, науковці висувають різні концепції і типології. Однією з популярних є типологія Макса Вебера.

Досліджаючи лідерство він виокремлює: раціонально-легальне, традиційне та харизматичне лідерство. Головною фігурою свого дослідження науковець обирає саме харизматичного лідера. Чим це спричинено?

Для початку розгляду теми потрібно надати визначення її основним термінам.

Політичний лідер – це керівник, який здійснює легітимний вплив на суспільство, користуючись владними повноваженнями, які люди віддають йому добровільно.

Харизматичне лідерство – це можливість обраної людини, вести за собою маси за допомогою своєї особистості. Воно спирається на прихильності людей, викликано безперечною довірою, здатністю привертати до себе увагу, почуття довіри та захоплення.

Науковці досі сперечаються щодо природи виникнення цих здібностей, називаючи їх то набутими, то – вродженими, деякі взагалі вважають їх міфом, необхідним для того, щоб переконати прибічників лідера у його унікальності. Переважає думка, що харизма може бути і як з народження так і набутою, адже вона потребує постійного розвитку свого потенціалу, тобто, головне для набуття харизматичних навичок – це бажання та розуміння їх необхідності [3].

Особливості харизматичного лідера:

1) харизматичну людину неможливо не помітити, адже її присутність викликає почуття комфорту, а розмова – довіри, він зачаровує інших і не завжди така особа має вродливу зовнішність, адже він привертає прихильність послідовників своїм духом;

2) на лідера з такими якостями розраховують, а він не боїться брати відповідальність за свої дії, адже влада у його руках – це лише спосіб досягнення своїх ідей. Отже, вона не є головною його ціллю, але грає не аби яку роль, допомагаючи йому впливати на суспільство;

3) харизматик володіє майже повною впевненістю у своїх діях, ідеях, можливостях та судженнях, транслиє цю впевненість на публіку та об'єднує її заради досягнення поставленої мети;

4) непередбачувана для громадськості, нетипова поведінка, яка викликає захоплення у їх прихильників;

5) володіє здатністю мотивувати інших, впливає на них на емоційному рівні, змушуючи їх відмовитись від переконання щодо відсутності можливостей досягнення мети;

6) фанатична відданість суспільства лідеру, якого вони сприймають як месію;

7) може викликати кардинально різні почуття до себе: поваги, страху або захоплення та обожнювання [4].

Харизматичне лідерство побудоване не на звичаях чи настановах, а на вірі людей у свого обранця, як наслідок, часто такий керівник змінює існуючі традиції та закони, підтверджуючи таким чином свою унікальність. Яскравими історичними лідерами такого типу були: Ленін, Гітлер, Наполеон, Македонський та інші.

Обов'язковою ознакою харизматичної особистості є беззаперечна віра у свої ідеї, вони повинні надихати в першу чергу його самого для того,

щоб він міг довести їх цінність суспільству. Робить він це за допомогою переконливої, емоційної, жвавої розповіді торкаючись сердець своїх послідовників, які починають відчувати власну причетність до ідеї харизматика, вона стає для них вважливою та оселяється в умах.

Для лідера харизматика актуальним є постійне досягнення успіху особисто і створення сприятливих умов для його досягнення своїми прибічниками. Макс Вебер наголошував на тому, що керівник, який впродовж тривалого часу не досягає успіху, або коли його ідеї перестають бути актуальними та приносити вигоду суспільству, втрачає ознаки харизматичності і, як наслідок, – прихильність своїх послідовників.

Недоліком харизматичного лідерства є те, що обираючи такого керівника суспільство концентрується на його зовнішності, особистих якостях, а не на досвіді, кваліфікації та політичному баченні.

Іноді, створення харизматичної постаті – це плідна праця піарменеджерів, а отже, коли суспільству відкривається істинне обличчя їх обранця, те що він імітував свої харизматичні здібності, вони втрачають віру в нього, а такий лідер втрачає людську підтримку. Тому можна стверджувати, що харизматичне лідерство відрізняється нестабільністю.

Іншим недоліком є завелика самовпевненість харизматичного лідера у своїх ідеях та шляху їх реалізації, адже є ризики переоцінки своїх здібностей [2].

Концепція харизматичного лідерства не втрачає своєї актуальності у сьогоденні, адже з розвитком телекомунікацій, засобів відео фіксації, інтернету є можливість привертати увагу великої аудиторії до своїх ідеї, а для того щоб виокремити себе серед інших, потрібно бути цікавим, нетиповим, переконливим, широко відданим своїй справі, володіти здібностями зачаровування, а саме – бути харизматичним.

Чи актуальним є питання харизматичного лідера у сучасній Україні? Відповідь беззаперечна – так. З історичної точки зору Україна характерна тим, що на її чолі, зазвичай, саме харизматичний лідер. Менталітет майже всіх українців спирається на тому, що ми наділяємо керівників держави напів легендарними якостями та шукаємо такого лідера, який би зміг вивести нашу державу з кризи, а харизматичний лідер, зазвичай, і виникає у кризових ситуаціях [1].

Отже, постать харизматичного лідера характерна тим, що викликає беззаперечну довіру та захоплення. Харизматик своїми закликами надихає людей, пропагуючи їм свої ідеї та бачення майбутнього. Привертаючи до себе увагу своїх послідовників, отримує їх беззаперечну довіру, а отже він повинен постійно підтримувати свій імідж, а його ідеї мають не втрачати актуальності.

Обираючи для себе лідера, суспільство має робити детальний аналіз його особистості, відокремлюючи зовнішні риси від реального політичного досвіду та кваліфікації обранця.

Література:

1. Бегаль В.М. (2013). Специфіка маніфестації політичної харизми в сучасному українському суспільстві. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Pv_2013_70_36.pdf

2. Зуб А. Т. (2016). Психологія управління: підручник і практикум для ВНЗ. Видавництво Юрайт. 372 с.

3. Натхненість та харизма: психологічні особливості харизматичної особистості. URL: <https://referatss.com.ua/work/nathnenista-harizma-psihologichni-osoblivosti-harazmatichnoi-osobistosti/>

4. Рейкін В. С. (2022). Феномен харизматичного лідерства: домінанти та дискусійні аспекти. *Економіка та суспільство*. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1232/1187>

ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Дмитро Паламарчук

студент факультету управління, адміністрування

та інформаційної діяльності

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – викл. Садова С.О.

Національне лідерство в Україні, це те питання яке дійсно на сьогоднішній день потребує осмислення, смертельна загроза, яка нависла над Україною з 24 лютого 2022 року несамовито це підтверджує. В умовах жорсткої війни задаються жорсткі інформаційні рамки, які зламати іноді дуже важко, але необхідно.

Спроба ворогом нав'язати свою точку зору українському суспільству агресивними діями є небезпечним, але передбачуваним дійством, і тут дуже важливо не закривати на це очей, й не тільки цьому опиратися, а діяти активно – агресивно нав'язувати свою точку зору, але вже правдиво руйнуючи штучні інформаційні рамки. В цьому аспекті кожен з нас у певній мірі повинен стати національним лідером задля збереження своєї країни, яку хочуть знищити.

Тому, метою даної роботи є формування явища «Інститут національного лідерства в Україні», обґрунтування цілісності та логічності побудови даного явища в конкретному контексті, що допоможе дійти до цілісного розуміння та руйнації інформаційних рамок. Головними завданнями ж є формування поняття національного лідерства в Україні та вектору його інституціоналізації.

Пропонуємо розглядати питання національного лідерства в історичному, психологічному та політичному аспектах, що допоможе сформулювати необхідні положення.

1. Історичний аспект:

Головна проблема історичного відображення сутності національного лідерства існує в першу чергу з позиції сучасності щодо історичного контексту. Потрібно розуміти, що історичний контекст є системою відображення конкретних історичних фактів які притаманні лише в конкретний історичний проміжок часу. Саме розгляд певної епохи, історичного дійства чи історичного факту у відриві від історичного контексту, та намагання розглядати їх в контексті сучасності призводить до розриву логічних взаємозв'язків та створення різноманітних наративів. Одним з наративів є історична короткотривалість або слабкість

українського національного лідерства, що є абсолютно відірваним від реальності.

Потрібно розуміти, «Інститут національного лідерства в Україні» – це не одномоментне політичне дійство, не поняття суто нав'язане кимось чи вигадане в підручниках для возвеличення своєї суті. Українське національне лідерство є пов'язаним з українською державністю та розвивалися в одному історичному контексті, а отже, має довготривалу історію та історичну тяглість котре вимірюється тисячами років традицій українського народу логічних політичних та історичних процесів. Для обґрунтування цього наведемо два фундаментальних документа української сучасності, які мають юридичну силу та визнані всім цивілізованим світом, на основі яких приймаються найважливіші міжнародні договори.

Так, в Акті проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року вказано: « - продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні... Проголошується незалежність України [1]. Також в Конституції України від 28 червня 1996 року вказано: «...спираючись на багатовікову історію українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення...приймається Конституція України»[2].

Колективна ідея національного лідерства в Україні, як ми вже зазначали існувала протягом тисячоліть, а отже і формувалася в свідомості Українського народу поступово і в певному історичному контексті сформувавши свої особливості, що відрізняються від інших держав. Для обґрунтування цього, перше, що необхідно зазначити, це те, що в українському суспільстві на сьогодні сформувалось бачення, що Україна впродовж своєї історії практично завжди була демократичною республікою, що є хибним уявленням та безпосередньо впливає на розуміння національного лідерства.

Україна протягом своєї історії переважну більшість часу була монархічною з елементами демократичного режиму, від початку утворення Київської Русі приблизно 882 рік, до існування Галицько-Волинського князівства або Князівства Руського 1199 – 1349 років, існування Гетьманщини 1649 – 1764 років, існування Української Держави гетьмана Скоропадського 1818 року. На противагу ж парламентській республіці УНР яка проіснувала з 1917 по 1921 рік, що одразу вказує нам українську монархічну державність. З цього можна зробити висновок, що в історії України національні лідери формувалися в контексті монархічної влади, а не республіканській, що є ключовим елементом в розумінні національного лідерства.

2. Психологічно-філософський аспект:

Відображення історичної послідовності національного лідерства в історичному аспекті, розкриває і питання національної самоідентифікації та ставлення українського народу до своїх національних лідерів, що формує політичний та історичний контекст, але психологічно-філософського змісту який можна розділити на систему базису та систему надбудови. Система базису є першочерговою, адже вона вказує на екзистенційну сутність людини, тобто її фактичного існування. Англійський філософ Джон Лок у своїй філософській концепції емпіризму

говорить, що людина народжується «Tábla rása» – чистою дошкою, тобто без вроджених ідей чи можливостей, а її подальше існування стойть на емпіричному пізнанні навколошнього світу, саме це відображає сутність системи базису [3].

Система надбудови є другорядною в психологічно-філософському змісті, що заснована на формуванні людиною після свого народження та потрапляння в певне середовище ідей та концепцій, що нашаровуючись створюють складну багатошарову надбудову, базуючись на емпіричному пізнанні навколошнього середовища. Така надбудова протягом тисяч років сформувала в людському світосприйнятті колективні ідеї, такі як: суспільство, держава, релігія тощо.

Основною проблемою психологічно-філософського аспекту є розгляд національного лідерства в системі базису з думкою про те, що це випадково існуюче поняття, але необхідно розуміти, система надбудови в контексті розгляду національного лідерства є ключовою, а інститут національного лідерства необхідно розглядати як колективну ідею, тобто створену українським суспільством шляхом емпіричного пізнання протягом всієї його історії.

3. Політичний аспект:

Політичний аспект необхідно розглядати в ключі сучасності, з дня проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, що став новим поворотом в історії становлення незалежної України та її державності. Саме в цей момент формуються нова модель української державності, а паралельно з нею і національне лідерство – як відображення ключових особистостей і їх характеристики, які повинні були увібрати в себе практично всі уявлення народу про потужного управлінця який є символом нації, соціального та юридичного закріплення, тобто його інституціоналізації. Проте за часи незалежності України інститут національного лідерства сформувався під впливом велетенської кількості ресурсів, що зосталися країні після розпаду СРСР, було вагомим фактором формування національних лідерів України.

Питання ресурсів є ключовим, на яке необхідно закцентувати увагу, Велика кількість ресурсів вимагає необхідності правильного їх розподілу та заставляє комфортне існування різних державних структур їх розгалуженість та неефективність, напочуд недостатність ресурсів гарантує більшу консолідацію та вироблення максимально ефективних рішень для простого виживання держави.

Відображенням національного лідерства в світогляді українського народу повинен був стати інститут президентства, що так і сталося – президентська влада з моменту свого виникнення при незалежній Україні стає основним джерелом утвердження української самостійності та державності [4]. Проте після конституційної реформи 2004 року яка фактично повністю зламала хребет українській державності, стає символом корупційності та неефективності, паралельно і з парламентською та урядовою владою.

З виокремленням політичного аспекту ми бачимо присутність державно-владних повноважень та інститутів в його характеристиці, що є ознаками політичного лідерства тому виникає питання виокремлення політичного лідерства від національного лідерства. За поширеним

визначенням політичне лідерство — це процес взаємодії між людьми, в ході якого наділені реальною владою авторитетні люди здійснюють легітимний вплив на суспільство (чи певну його частину), котра добровільно віддає їм частину своїх політико-владних повноважень і прав [5].

Співставивши попередні аспекти з цим визначенням, ми можемо побачити, що політичне та національне лідерство пов'язані між собою, це допоможе визначити поняття інституту національного лідерства в Україні.

Отже, обґрунтовуючи та розкриваючи зміст Інституту національного лідерства в Україні в трьох його головних аспектах, можна визначити інститут національного лідерства, як сукупність логічно-вибудованих і пов'язаних між собою психологічних та політичних процесів між людьми, які формують моделі національної самоідентифікації та національного управління в конкретному українському суспільстві, щодо сформованих особистостей які мають вплив на суспільство і уособлюють національні ідеї українського народу, історична неперервність яких досягає тисячоліть.

Література:

1. Акт Про Проголошення Незалежності України від 24 серпня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
2. Конституція України від 26 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. John Locke's Empiricism: Why We Are All Tabula Rasas (Blank Slates). URL: <https://philosophybreak.com/articles/john-lockes-empiricism-why-we-are-all-tabula-rasas-blank-slates/>
4. «Інститут політичного лідерства/керівництва в Україні». Траверсе Олег. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/08/traverse_instytut.pdf
5. «Політичне лідерство» та «Політичне керівництво»: сутність понять». Захарія С.Я. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2009/29.pdf

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Тетяна Петрова

*магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності*

*Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Замашкіна О.Д.*

Тема агресії та агресивності є предметом обговорення психологів, медиків, вчителів, соціальних працівників. Вивченням агресивної поведінки підлітків займалися ряд українських та зарубіжних вчених Б. Н. Алмазов, А. Бандура, Е. Еріксон, Н. Ю. Максимова, Е. В. Ольшанська, Л. М. Семенюк, З. Фрейд та ін.

В психологічному словнику агресивність представлена як стійка риса особистості, яка готова до агресивної поведінки. Серед низки теоретичних обґрунтувань виникнення агресії та її чинників, теорія соціального научіння (А. Бандура) свідчить, що «агресія є набутою в процесі соціалізації» [2, с. 33]. Агресивність підлітків з кожним днем більшає, не зріла дитяча психіка не може самостійно впоратись з травмуючими ситуаціями та складнощами, що виникають в повсякденному житті дитини.

Підлітковий період це завжди криза, а криза не проходить без агресії. Тому такий період вважається складним, його можна асоціювати з конфліктами, нестабільним емоційним станом, тривогою, сварками, сутичками, небезпечними ситуаціями для дитини, непорозумінням з батьками та однолітками. В цей період агресивність може мати яскраве вираження і причиною такої поведінки є невміння реагувати на певні життєві ситуації.

Характерними особливостями підлітків є вороже сприймання будь-яких життєвих ситуацій, негативне ставлення до себе, не вміння брати відповідальність за свої вчинки, не вміння контролювати свої емоції та гнів, низький рівень емпатії у відносинах. Однак, необхідно зауважити, що агресія може бути й способом психологічної розрядки, засобом досягнення певної мети та способом самоствердження. Підлітки у деяких випадках «позитивно ставляться до проявів агресії, так як бачать в ній метод демонстрації сили та власної значимості» [3, с. 54].

Вчені виділяють ряд факторів, які впливають на формування агресивної поведінки у підлітків: сім'я, школа, взаємодія з однолітками та медіа простір відіграють важливу роль у формуванні та розвитку особистості [1, с. 78]. Розглянемо детальніше, як саме сім'я впливає на формування агресивної поведінки в підлітків.

- відзначимо, що наслідком прояву агресивної поведінки в підлітка може бути алкогольна або наркотична залежність одного із батьків. Батьки мають бути прикладом для своїх дітей, але часто в сім'ях з залежністю батьків присутні хаос, агресія та насильство. Спостерігаючи, за цим діти повторюють таку модель поведінки.

- не менш важливу роль відіграє гіперконтроль або, навпаки, відсутність опіки батьків над підлітком. Надмірне опікування дитини, а саме перегляд соцмереж, поради у виборі друзів, постійне втручання в особистий простір дитини призводить до того, що у підлітка формується низька самооцінка, залежність від думки оточуючих та безпорадність. В цьому випадку прояв агресії може бути методом здобуття свободи.

Необхідно зауважити і на тому, що повна відсутність батьківського контролю, може привести до того, що, дитина вважатиме агресивну поведінку нормою у спілкуванні з оточуючими.

- емоційна холодність в сімейних стосунках. Зрозуміло, що це відбувається в сім'ях де відсутні теплі стосунки, проявляється байдужість батьків до своєї дитини. Такі батьки не цікавляться емоційним станом дитини. Таким чином у підлітків, які виховуються в таких сім'ях відсутнє базове відчуття безпеки. Наслідком цього є формування страхів у дитини,

емоційних порушень, присутня тривога та невротичність. Присутність заборони на вираження почуттів дитини поступово призводить до обов'язкових неочікуваних проявів себе, власного «Я» в іншому середовищі (спілкування з друзями, в школі і т. д.) і не завжди найкращим чином. Тому варто виражати свої емоції, давати дитині можливість відчути всю гаму емоцій та почуттів серед близьких [6, с. 51].

- умовна любов батьків проявляється у тому випадку, коли батьки люблять дитину за щось (гарну поведінку, зразкове навчання і т. д.). Батьки вимагають від дитини певних дій, очікують від підлітка тільки найкращих результатів, критикують за промахи і внаслідок цього зростає напруга і частішають конфлікти.

- крадіжка відповідальності. Батьки намагаються виконати певні завдання за підлітка, не дають можливості проявити власну самостійність. Така поведінка призводить до того, що в подальшому житті він при зіткненні з найменшими складнощами, не зможе вирішити їх самостійно, чекаючи допомоги, підказки. Наслідком цього є виникнення стресу, порушення психічного стану підлітка.

Отже, сім'я може виступати основним фактором формування агресивної поведінки підлітка, так як саме від неї залежить ефективна соціалізація дитини. Зазвичай агресивна поведінка є наслідком порушення відносин між членами сім'ї, стилю виховання, відсутністю згуртованості і близькості. Діти в таких сім'ях більш склонні до проявів агресивної поведінки. Сім'я має забезпечувати сприятливі умови для соціального та психологічного становлення підлітка.

- місцем як формування, так я прояву агресивної поведінки може бути школа. Потрапляючи у шкільне середовище, підліток має слідувати певним правилам поведінки, виконуючи соціальну роль учня і стикаючись з певними труднощами. Деколи важко налагодити контакт з педагогами, однокласниками та працівниками школи. Не комфортний клімат в класі може сприяти виникненню конфліктів та негативних ситуацій. Наприклад, поява ворожості, неприязності, а з часом й агресивної поведінки може виникнути через скарги дітей один на одного.

- приводом до проявів агресивної поведінки може виступати неуспішність у навчанні. Учень, який має погані оцінки постійно піддається критиці, «колючим» зауваженням, висміюванню, обговоренню серед вчителів, однокласників та батьків. Через погані відносини між учнями та педагогами, у яких відсутнє бажання або навички спілкування з «проблемними» дітьми може підсилюватись вербальна агресія на педагогів та фізична на однокласників. Якщо дитина не може справитись з даною ситуацією та переживанням негативних емоцій, то в цьому випадку агресія може виступати захисним механізмом.

- наступним фактором прояву агресивності підлітків являються стосунки між однолітками. Відносини між однолітками мають важливий вплив на формування розвитку самосвідомості, самовизначення та самоствердження підлітка. Спілкуючись з однолітками, підлітки отримують інформацію про стилі поведенки,

вчаться поводити себе агресивно спостерігаючи за поведінкою інших дітей. За дослідженнями Т. Федорченко «агресивна поведінка дітей має підґрунтя: бажання привернути до себе увагу однолітків, бути лідером, принизити іншого з метою самоствердження, а також виступає методом захисту і помсти серед однолітками» [4, с. 27].

Діти, яких принижували або піддавали критиці серед однолітків найчастіше здатні до проявів агресивної поведінки. Для осіб підліткового віку особливо важливою є думка про неї однолітків в школі та на вулиці, вони потребують прийняття в коло однолітків, тобто стати частиною певної групи. При ситуації, якщо ж група не приймає підлітка, як особистість, то це призводить до емоційних страждань, викликаючи гнів.

Вчені констатують, що посилене формування самооцінки відбувається саме у підлітковому віці. Порушення ж міжособистісних відносин серед однолітків може стати приводом до проявів агресії. Тому у осіб із заниженою самооцінкою є потреба компенсувати це за допомогою агресії. Найчастіше така поведінка проявляється, коли підліток перебуває в колі однолітків.

- однією із причин агресії є потрапляння підлітка у «погану компанію», заради самоствердження у ній, він починає вживати наркотики та алкоголь, а це в свою чергу призводить до залежності; часто підліток може стати жертвою емоційного або фізичного насилля серед однолітків та членів групи. Якщо дитина в не змозі впоратися з даною ситуацією, то відчуває злість, приниження, спустошення, які переростають в агресію.

- наступним фактором прояву агресивної поведінки у підлітка вважається вплив медіа простору, інтернету на психіку дитини. Так представники теліендустрії вважають, що сцени насильства не мають негативного впливу на психіку людини. Але дослідники заперечують таке твердження тому, що сцени насильства на телебаченні мають несприятливий вплив, спряючи підвищенню можливості прояву агресивної поведінки, маючи наочний приклад з екрану. Якщо доросла людина може критично сприйняти побачене, то для підлітка ці сцени можуть бути прикладом відтворення в реальному житті.

- значимий вплив на формування особистості підлітка можуть нести комп'ютерні ігри. Експерти-психологи не рекомендують зловживати комп'ютерними іграми тому, що вони мають негативний вплив на емоційний стан дитини, що призводить до нервовості, дратівливості, а часом до жорстоких дій. Часто комп'ютерні ігри мають агресивний характер, стимулюючи агресивну поведінку у дітей, крім того, можуть викликати ігрову залежність у дитини, і вона починає жити у віртуальному світі [5, с. 46].

Можна зробити висновок, що на формування підлітка, як особистості мають великий вплив такі фактори, як от: сім'я, спілкування з однолітками, медіа-простір і, якщо вони несуть в собі негативний вплив, то агресія може мати високий рівень.

Отже, підліткова агресія - це значуща психолого-педагогічна проблема, тому що саме вона в результаті породжує кримінальну

поведінку; систематичні постійні ігнорування особистості найчастіше мають небезпечні наслідки або призводять до психологічних розладів; агресивна поведінка як явище переважно західного суспільства останнім часом поширюється і в Україні. Найчастіше агресивність супроводжується заниженим або завищеним самооцінюванням, надмірною емоційною напруженістю і тривожністю, неадекватністю уявлень підлітка про його роль і місце у сім'ї, низьким рівнем сформованості комунікативних навичок та ін.

Отже, ми маємо розуміти, що підлітковий вік дійсно складний та потребує особливої уваги до дитини з боку батьків, вчителів та фахівців соціономічної сфери. Кожна дитина переживає цей період по-своєму. Критика та повчання не працюють. Для дитини важливим є прийняття, приклад любові та розуміння, що оточення може бути не тільки складним та конфліктним, а й сповненим позитивними емоціями та сприятливими умовами для формування дитини, як особистості в соціумі.

Література:

1. Азаров Ю. П. (1985). Искусство воспитывать. М.: Просвещение, 448 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. (2001). К.: Просвіта, 416 с.
3. Личко А. Е. (1983). Психопатии и акцентуации характера у подростков. Л. : Медицина, 255 с.
4. Павелків В. Р. (2004). Методологічні та теоретичні засади дослідження агресії й агресивної поведінки. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. За ред. С.Д. Максименка. К. Т. 4. Вип. 4. С. 215–225.
5. Реан А. А. (1996). Агрессия и агрессивность личности. *Психологический журнал*. № 3. С. 3–18.
6. Семенюк Л. М. (1998). Психологические особенности агрессивного подростка и условия его коррекции: Уч. пос. М.: «Флинта». 96 с.

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ХОЛОДНОЇ МЕТАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Сергій Решетников

студент факультету управління адміністрування
та інформаційної діяльності

Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – доц. Метіль А.С.

В умовах сьогодення кількість злочинів, вчинених із використанням холодної та холодної металльної зброї збільшується. Однак, постає питання із визначенням поняття холодна металльна зброя. Різні вчені та науковці тлумачать її виходячи із власних набутих знань, однак, на нашу думку, найбільш доцільним є наступне визначення.

Зброя ближнього бою (холодна зброя) – це предмети та пристрой,

конструктивно виконані та за своїми властивостями придатні для багаторазового нанесення тяжких (небезпечних для життя в момент нанесення) та смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини, та не мають прямого виробничого чи господарського призначення для домашнього господарства.

За конструкцією та способом нанесення тілесних ушкоджень холодна зброя поділяється на зброю прямої дії (клинкова, безклинкова, комбінована) та зброя непрямої дії – металева, яка використовується задля завдання шкоди на відстані [1].

Метальна зброя ближнього бою (холодна зброя) – це предмети та пристрої, призначені для ураження мети на відстані. Метальна зброя у свою чергу поділяється на такі види: просту холодну металеву зброю (ураження цілі відбувається при зіткненні її з предметом, що отримав напрямок руху внаслідок прямої дії на нього м'язових зусиль людини – металеві ножі, сюрикени та ін.) та механічна холодна зброя (ураження цілі відбувається при її зіткненні зі снарядом, який отримав напрямок руху в результаті дії м'язових зусиль людини на механічний пристрій – луки, арбалети, пращі та ін.) [2].

Класифікація металевої зброї є важливим інструментом наукового пізнання, що дозволяє вирішити питання про віднесення досліджуваних об'єктів до певної групи, роду, типу металевої зброї. У зв'язку з цим вона має важливе практичне значення з погляду теорії та практики карного розшуку. Нині у криміналістиці відсутня досить повна класифікація цього виду холодної зброї. Окремі спроби виділити кількість об'єктів цієї категорії у системі холодної зброї відбито у роботах А.С. Подшибякіна, Є.М. Тихонов. Однак наведена в них інформація має лише орієнтовний характер, вона не відображає всього різноманіття видів холодної зброї та їх повної класифікації.

З урахуванням наявних криміналістичних класифікацій холодної та вогнепальної зброї, а також логічних вимог побудови класифікаційних систем холодну зброю можна класифіковати за такими підставами:

- виду енергії яка використовується для застосування;
- кількість металевих елементів;
- прямого призначення;
- способ виробництва;
- типу снаряда для використання;
- будови вражуючої частини снаряда та способу дії;
- способу знаходження в руці задля використання;
- відповідність вимогам стандартів (технічних умов);
- місця виробництва;
- принципу ударної дії [4].

Залежно від джерела енергії, що використовується для метання, металева зброя ближнього бою поділяється на два класи:

- зброю, яка вражає ціль при безпосередньому контакті з об'єктом ураження і метається з використанням м'язової сили (енергії) людини;
- зброю, що вражає ціль непрямим способом за допомогою

металевого снаряда, що використовує для метання накопичену енергію механічного пристрою.

За конструктивними елементами джерел накопиченої енергії металева зброя близької дії поділяється на такі види:

- тятивна (лук, арбалет, деякі види рушниць для підводного полювання);
- краватка-метелик (окрім версії арбалетів та гвинтівок для підводного полювання);
- пружинна (ніж типу «Матадор», пружний металевий комплекс, що кріпиться на зап'ястя і працює за принципом ножа «Матадор» з використанням оперних стріл, деякі види підводних мисливських рушниць);
- важільна (дискомет, що перебуває в експлуатації у французьких «десантників» і працює за принципом пристосування для метання тарілок при стрільбі по лавці) [3].

За кількістю металевих елементів у холодній металевій зброй з накопиченою енергією їх поділяють на:

- поодинокі (лук, більшість арбалетів, гвинтівки для підводного полювання, списи);
- багатозарядні (магазинні) – магазинні арбалети, пружинні ножі із металевими лезами, дискомет.

Аналіз традиційних криміналістичних класифікацій холодної та вогнепальної зброя в сукупності з розглядом причин класифікації дозволяє класифікувати холодну зброю за призначенням на три групи: бойову, цивільну (мисливську, спортивну), кримінальну [2].

Бойова зброя – це зброя, призначена для вирішення завдань бойової та оперативної служби. Ця зброя полягає на озброєнні армії та інших воєнізованих формувань. Містить: арбалети, луки, металеві ножі.

Громадянська вогнепальна зброя – це зброя, призначена для полювання та спорту.

Мисливська металева зброя для близького бою – це зброя, призначена для промислового та аматорського полювання на звіра, птицю та рибальства. Містить: луки та арбалети – з натягом тятиви понад 20 кг, рушниці для підводного полювання, бумеранги.

Спортивна металева зброя близького бою – це зброя, призначена для занять спортом (змагальні та тренувальні) та її технічні характеристики визначаються Правилами змагань (арбалети та луки).

До металевої кримінальної холодної зброя відносяться:

- одноцільова зброя, яка є об'єктом кримінального злочину з моменту її виготовлення;
- перероблена з побутових чи промислових предметів зброя яка у результаті набула характеристики та властивості металевого зброя [2].

Особливу групу складають предмети, конструктивно-подібні до металевої зброя, але не відносяться до категорії зброя. До них відносяться луки та арбалети з натягом тятиви до 20 кг, призначені для відпочинку та розваг, а також предмети, виготовлені на основі арбалету або луку та призначені для виконання різних народногосподарських завдань –

доставки вантажів, антен для розмінування вибухових пристрій, наприклад комплект «Блешня», зроблений на базі арбалета.

Отже, проаналізувавши все вищезазначене можна дійти висновку, що під металльною холодною зброєю слід розуміти пристрій, що призначені для ураження цілей на відстані в результаті безпосереднього використання сили м'язів людини або енергії механічного пристроя, що накопичена в результаті акумулювання даної сили. Її класифікація – дуже об'ємне явище, яке вміщає в себе велику кількість різновидів, залежно від різноманітних факторів.

Проаналізувавши наукові напрацювання щодо поняття та класифікації холодної металльної зброї ми дійшли власного бачення визначення даної зброї та систематизували існуючі класифікації у більш доцільні та актуальні на нашу думку групи.

Література:

1. Гуцал В. В. (2019). «Криміналістичні критерії визначення холодної зброї та їх вплив на висновки експерта». *Криміналістичний вісник*. № 32.2. С. 38–45.
2. Кобилянський О. Л. (2015). «Експертиза холодної зброї: проблеми теорії та практики». *Криміналістика та судова експертиза*. № 60. С. 287–299.
3. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно-схожих з нею виробів. Затверджена рішенням розширеного засідання секції НКМР міністерства юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи. Протокол від 15.01.99 року
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. (2001). За редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Канон, А.С.К.

«БІЛЕ РАБСТВО» ЯК РІЗНОВИД ТРАФІКІНГУ: ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ

Марина Решетникова

викладач

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Проблема торгівлі людьми стала підійматися ще з ХХ ст., та гостро постала у ХХІ ст. На сьогоднішній день питання трафікінгу залишається доволі проблемним, особливо на території України, адже, переважно, українці стають жертвами работторгівлі.

Трафікінг, а особливо з метою залучення жінок до сексуальної експлуатації – це груба форма порушення встановлених Конституцією та Міжнародними нормативно-правовими актами прав людини.

Актуальність дослідження обумовлена зростом попиту на різновид торгівлі людьми в сфері сексуальної експлуатації жінок, навіть в умовах воєнного стану.

Мета дослідження – аналіз явища работоргівлі з метою сексуальної експлуатації жінок, а також, аналіз наслідків даного виду трафікінгу, у всіх можливих його видах та проявах.

Вивченням даної проблеми займалися відомі зарубіжні та вітчизняні вчені та науковці такі як: С. Шашков, Ф. Ліст, Г. Зорін, В. Овчинський, Ф. Яновський, В. Танкевич та ін.

Виклад основного матеріалу. Питання торгівлі жінками стало підійматися ще з ХХ ст., тоді й було підписано більшістю держав Міжнародну Угоду, спрямовану на боротьбу з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації (18 травня 1904 р.) і відтоді з'явилося поняття «біле рабство». Під «білим рабством», безпосередньо, розуміють торгівлю білими людьми, а саме, торгівлю жінками.

Биокремлюють низку можливих сфер надання послуг, до яких потрапляють жінки, які зазнали работоргівлі, до яких можна віднести наступні: для використання в проституції, порнобізнесі, сексуальній сфері та інших.

Деякі країни, під торгівлею людьми розуміють виключно торгівлю жінками з метою сексуальної експлуатації, цим самим звужуючи значення такого масштабного явища. Виходячи з цього, варто наголосити на тому, що поняття «торгівля жінками» не є тотожним поняття «торгівля людьми». Однак, в обох випадках, слід наголосити на тому, що як і випадку з трафікінгу в цілому, так і у випадку з торгівлею жінками мова йде про посягання на життя, свободу та особисту недоторканість людини. Торгівля жінками поняття, яке є значно вужчим за трафікінг, адже об'єктом у першому, виступає виключно жінка, натомість об'єктом трафікінгу в цілому, виступає будь-яка особа, незалежно від віку, статі та інших характерних особливостей [1].

Торгівля жінками передбачає різні варіації рабства, до яких можна віднести: використання в сексуальному бізнесі чиекс-індустрії, примусова праця, народження дитини примусово або на замовлення. Під поняттямекс-індустрії варто розуміти сферу діяльності, що пов'язана із використання або експлуатацією статевих людських інстинктів чи навпаки їх відхилень, що має на меті збагачення окремого кола осіб.

До ознак торгівлі жінками можна віднести наступні:

- об'єкт злочину не знав, що працюватиме в проституції та в якій сфері йм доведеться працювати;
- об'єкт злочину змушують віддавати зароблені гроші;
- жінка безперервно знаходиться під контролем і не має свободи дій і зможи пересування;
- жінка не має змогу відмовити клієнтам чи протестувати проти сексуального контакту [4].

Торгівля жінками з метою сексуальної експлуатації можлива як всередині держави, так і за кордоном. Перший варіант, зазвичай, передує переходу на другий, що в подальшому призводить до торгівлі жінками за

кордоном. Положеннями, щодо регулювання відносин в сфері торгівлі жінками на міжнародному рівні безпосередньо займається Конвенція «Про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами», прийнятої 2 грудня 1949 р [2].

Національне законодавство, також займається регулюванням питання торгівлі жінками та торгівлі людьми в цілому і чітко прописує відповідальність за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією.

В умовах сьогодення кількість проданих у сексуальне рабство жінок стрімко зросла. Сутенери, або так звані работторгівці організували власний бізнес, як всередині України, так і за її межами. Таким чином, протягом останніх п'яти років було затримано низку сутенерів в Україні. Можна навести наступні приклади торгівлі жінками:

- в Києві, жінка шукала дівчат, що знаходилися у скрутному матеріальному становищі на території Києва та Одеси і пропонувала роботу за кордоном з гідною оплатою праці;

- в Києві, затримали угруповання, що продавало жінок у рабство закордон. До даного угруповання входили, як громадяни України, так і громадяни Туреччини. Вони також знаходили жінок, із вразливим становищем і вербували їх до працевлаштування в Туреччині;

- на Одещині було затримано жінку, яка вербувала жінок із скрутним матеріальним становищем до працевлаштування в Об'єднаних Арабських Еміратах. Витрати на виліт та прибуття до країни призначення вербувальниця брала на себе;

- на Одещині затримано 37 річну жінку, яка вербувала жінок, в яких винikли матеріальні труднощі для роботи в готелі закордоном. Однак правоохоронні органи встановили, що на жінок чекало сексуальне рабство у Швеції.

І це далеко не всі випадки торгівлі жінками, які відбулися в Україні в період з 2017 по 2022 роки.

Для того, аби ефективно та швидко розслідувати злочини в сфері, як трафікінгу в цілому, так і торгівлі жінками необхідно щоб потерпілі та свідки активно співпрацювали із правоохоронними органами. Адже поширеність даної проблематики підіймається не тільки в Інтернет-ресурсах, а і в наукових дослідженнях.

Як на національному, так і на міжнародному рівні велику увагу приділяють даній проблемі і зроблено багато для того, аби викорінити дану проблему повністю. Однак, розбіжності у законодавстві різних країн створюють вірогідність утворення прогалин, через які, цей процес і досі не вдається зупинити, і люди продовжують страждати від работторгівлі [3].

Тому для того, аби викорінити торгівлю людьми в цілому, і торгівлю жінками з метою сексуальної експлуатації, як окремий різновид трафікінгу, потрібно приділяти належну увагу не лише законодавству, а і проводити моніторинг соціальних мереж, адже більшість пропозицій щодо так званого «працевлаштування» розміщено в Інтернеті.

Для запобігання даному злочину слід дотримуватися елементарних правил, а саме: фільтрувати наявну інформацію в мережі Інтернет, працевлаштовуватися закордоном виключно в перевірених компаніях із наявністю всіх необхідних для роботи договорів, запровадити телефони довіри для потерпілих осіб, створити консультаційні центри, в яких надаватимуть консультації з приводу працевлаштування закордоном.

Зупинити налагоджений десятками років бізнес з продажу людини важко, однак, необхідна фільтрація інформації, яку отримують люди з різних джерел, систематизація і узгодження законодавства всіх рівнів і невпинна робота правоохоронних органів.

Література:

1. Джужа О. М. (2009). Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. Київ: Атіка. 240 с
2. Нєбитов А. А. (2015). Класифікація злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування: матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. наук. т-ва курсантів (Київ, 19 берез. 2015 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ. С. 70-72.
3. Сексуальна експлуатація жінок як різновид трафікінгу. (2019). V Всеукраїнська науково-практична конференція «Науковий пошук студентів ХХІ ст.: актуальні питання гуманітарних і соціально-економічних наук». Ізмаїл. С. 367-370.
4. Нагачевська Ю.С. (2011). Щодо сутності поняття «Торгівля жінками з метою сексуальної експлуатації». Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. № 2. С. 376-386.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ СУЧASNIX ЗМІ

Ася Рубан
викладач

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Значення засобів масової інформації в суспільстві надзвичайно велике. Невипадково для позначення сучасної цивілізації використовують термін «інформаційне суспільство». Функції ЗМІ сьогодні дуже різноманітні. Засоби масової інформації – це джерело відомостей, що орієнтує індивіда в суспільстві. За допомогою мас-медіа здобувають і утримують владу, спрямовують фінансові потоки, будують економіку і політику, відбувається інформування, організація, просвіта і рекреація населення. Існування сучасної людини немислиме без телебачення, Інтернету, преси та інших джерел інформації. Світова спільнота в особі найрозвиненіших країн вступає в інформаційну цивілізацію, інші держави перебувають на порозі до неї. За цих умов заснована на силі та багатстві влада втрачає свій вплив, хоча й не зникає повністю. Нічого дорожчого за досвід та інформацію в сучасному світі просто не існує: «інформація цінується тепер вище за будь-які інші

капітали – гроші, виробництва і самі інформаційні технології. Будь-яка ситуація – це джерело досвіду та інформації» [2].

Явище набуття соціального досвіду або соціалізація – стрижневий процес, що визначає соціальну сутність людини. Засоби масової інформації є активним агентом залучення індивіда до суспільства. Повноцінний розвиток особистості можливий тільки у взаємодії з іншими людьми і суспільством, за умови засвоєння індивідом норм, цінностей і законів соціуму. ЗМІ – основний транслятор соціального досвіду, тому діяльність засобів масової інформації в процесі соціалізації дуже важлива. ЗМІ «в змозі значною мірою програмувати масову свідомість, щоденно пропонуючи не тільки порядок денний (про що думати і на що звернути увагу), а й задаючи схеми інтерпретації обговорюваних подій» [3, с. 32].

Соціалізація людини протікає протягом усього життя людини, проте на початкових етапах формування особистості її значення є першочерговим. Саме в дитинстві, юності та молодості закладається основний інтелектуальний і моральний потенціал людини, що впливає на все її подальше існування. Формування особистості відбувається під постійним впливом одержуваної інформації, що впливає на ціннісні орієнтації, установки та поведінку молодих людей. Серед численних соціальних чинників, що визначають процес соціалізації молоді, таких як сім'я, освіта, середовище однолітків, засоби масової інформації мають велике значення.

З огляду на вікові особливості молоді люди найбільш сприйнятливі до одержуваної інформації, крім того, молодь, як порівняти зі старшими поколіннями, краще засвоює нові інформаційні технології та є їхнім основним користувачем, тому проблеми впливу ЗМІ на молодь активно досліджуються вченими всього світу.

Сьогодні питання соціалізації молоді особливо актуальні. Винятково гостро проблеми становлення особистості в нашій країні постають у зв'язку зі зміною структур виховання та освіти. Ця ситуація ускладнюється відсутністю ясної державної ідеології, невизначеністю пріоритетів у вихованні молоді. Крім того, держава останніми десятиліттями втратила контроль над більшою частиною ЗМІ, в результаті вплив засобів масової інформації на аудиторію, особливо молодіжну, суперечливий і непослідовний.

Проведена засобами масової інформації орієнтація молоді на західні цінності, в основі яких лежить прагматизм та індивідуалізм, докорінно суперечить ментальності з її гуманістичними суспільними ідеалами. Крім того, вплив радіо, телебачення і преси на поведінку молодих людей у такій поліетнічній, різноплемінній за національним складом країні, має здійснюватися з урахуванням культури міжнаціонального спілкування, ідеалів толерантності.

Вплив медіа-системи на соціалізацію молоді сьогодні має як позитивні, так і негативні наслідки, що зумовлює необхідність підвищення ефективності діяльності інституту ЗМІ. Особливе значення

засобів масової інформації в суспільстві визначає широкий науковий інтерес та існування різноманітних трактувань діяльності мас-медіа.

На основі аналізу вивченої літератури та сучасних емпіричних даних нами зроблено низку загальних висновків:

- сьогодні відбувається збільшення ролі засобів масової інформації у функціонуванні всіх ключових соціальних інститутів і в управлінні суспільством;
- ЗМІ можуть впливати на сприйняття навколошнього світу, оцінку подій і явищ, що відбуваються як у суспільному, так і особистому житті;
- сучасні молоді люди більше половини часу активного неспання витрачають на використання засобів масової інформації;
- глобальні зміни у світі, розвиток мережі масових комунікацій, експансія західної ліберальної культури відіграють значну роль у формуванні світогляду сучасної української молоді.

Унаслідок суспільних змін відбуваються зміни в реалізації функцій ЗМІ: освітнє та просвітницьке завдання практично не виконують, виховне зводиться до пропаганди ідеалів суспільства споживання, функцію інформування населення в Україні не завжди виконують відповідно до постулюваних принципів демократичного розвитку суспільства. Поряд із цим функції рекреаційна, розважальна, рекламна реалізуються надмірно.

Змінюється сам управлінський вплив, який ЗМІ чинять на суспільство. З одного боку, він зводиться до пропаганди соціально-моральних імперативів і настанов споживчого суспільства, які швидко і легко засвоюються молодим поколінням, що не має ще чіткої системи цінностей і життєвих орієнтирів. Насадження зразків західної цивілізації призводить до знищення самобутності українського народу, втрати ним почуття ідентичності.

Сьогоднішню структуру ЗМІ відрізняють три найважливіші особливості. По-перше, змінилися вподобання аудиторії: «нація, що читає» перетворилася на «націю телеглядачів». Найпотужнішим загальнодоступним засобом впливу на суспільну свідомість є телебачення. На першому місці за кількістю часу використання стоїть телебачення (58% популярності), на другому – радіо (23,3%). Інтернетом часто користуються 14% респондентів, друковану пресу (газети, журнали) студенти не виділяють як основне джерело інформації (4,7% популярності). Телебачення забезпечує можливість наочно-образного сприйняття, а отже, і сильнішого емоційного впливу на індивіда. Як результат, телебачення стало найпопулярнішим засобом комунікації за охопленням населення і можливостями впливати на свідомість людей. Наприклад, в одній середньостатистичній сім'ї телевізор працює до 7 годин на добу, порівняйте, на виховання дітей середньостатистичний українець витрачає 30-40 хвилин на добу.

По-друге, змінилася структура друкованого ринку. Колишня вертикально-ієрархічна структура газетно-журналального ринку поступилася місцем горизонтальним, майже мережевим конфігураціям регіональних місцевих ринків.

По-третє, у щоденну практику вітчизняним медіасистеми увійшла реклама. Для дослідження тематичного та ідейного змісту програм загальнонаціонального телебачення нами було проведено контент-аналіз телепрограм. Ми проаналізували телепередачі дев'яти вітчизняних каналів, серед яких: «1+1», «Україна», «Мега», «Новий канал», «NLO-TV», «ICTV», «Україна 24», «Інтер», «UA: Перший». Згідно з проведеним дослідженням, відкрита реклама товарів і послуг займає від 20% до 40% від загального часу трансляцій. Реклама слугує найбільш наочним прикладом інформації як товару. Сучасна торгівля неможлива без реклами. Однак виробники, зацікавлені в якнайшвидшому збуті, навмисно спотворюють характеристики продукції, яку презентують по телебаченню, радіо і в спеціальній пресі. У результаті реклама містить масу суб'єктивної інформації. Рекламу подають агресивніше, ніж інші передачі; під час її показів збільшується гучність звуку, відеоряд вирізняється яскравістю, ємністю, динамізмом. Таким чином, незважаючи на те, що явна реклама займає лише третю частину ефіру, вплив її на глядачів не еквівалентний часу показу, а більш значний. За останні роки відзначається небувале зростання реклами та продукції розважального характеру, які забезпечують приплів коштів, яких бракує, оскільки в державі не вистачає грошей для фінансування ЗМІ. Реклама та інформація низького культурного рівня витісняє з ефіру культурно-просвітницькі передачі, що не мають високого рейтингу. Подібна політика в діяльності українських ЗМІ веде до занепаду змістовних якостей інформації, розквіту масової споживчої ідеології, зниження рівня культури і патріотичних почуттів молоді. Так, діяльність засобів масової інформації щодо громадянського і патріотичного виховання громадян України більшість респондентів (78,8%) оцінили незадовільно, 13,9% оцінили діяльність ЗМІ як хорошу, 36% – як задовільну [1, 44].

Визначаючи роль засобів масової інформації в процесі соціалізації молоді, можна дійти висновку, що ЗМІ є засобом формування «моделей» соціальної реальності, найважливішим джерелом нормативних зразків, які циркулюють у суспільстві, крім того, ЗМІ значною мірою визначають норми мови та спілкування.

Актуальність інформаційної соціалізації молоді визначається складністю сучасної суспільної ситуації. Розпалися раніше створені молодіжні об'єднання та організації, молоді люди опинилися наодинці з собою, розпочався процес десоціалізації, що привів до значного зростання кількості молоді з девіантною поведінкою. Сьогодні ситуація життєвого самовизначення молоді неоднозначна. З одного боку, представники молодого покоління становлять значну частку у складі нових соціальних верств: підприємців, менеджерів, банківських працівників. Збільшилася кількість молодих людей, які очолюють громадські рухи та політичні партії. З іншого боку, молодь виявилася однією з найбільш незахищених соціальних груп, значно погіршилося її матеріальне становище, сповільнилося соціальне просування, спостерігається глибока суперечність, спричинена невідповідністю нових соціально-економічних вимог та якостей особистості молодої людини, що традиційно формуються соціальними інститутами українського суспільства.

Названі обставини вимагають активізації діяльності з підвищення якості соціалізації молоді, виховання її культурних, інтелектуальних і громадянських властивостей. Найактуальнішим у цьому зв'язку є виховання молоді у дусі високої моральності та патріотизму, посилення духовної складової в суспільній свідомості суспільства в цілому. Велике значення для вирішення цієї проблеми відводиться підвищенню освітнього рівня молоді. У зв'язку з цим необхідні заходи з організації навчальних ювенальних ЗМІ, що сприяють розв'язанню нагальних молодіжних проблем: сприяють вибору професії, здобуттю освіти, розвивають і підвищують її духовний та інтелектуальний рівень. Засоби масової інформації є значущим чинником соціалізації молоді. Молодь як категорія, що активно соціалізується, гостро потребує підвищення ефективності роботи інститутів ЗМІ.

Література:

1. Десятник Г.О. (2020) Основи аудіовізуальної документалістики. Київ. Інституту журналістики КНУ. 105 с.
2. Джолос О.В. (2021). Ранкові програми на українських телеканалах. *III Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми медіапростору»*. №3/25. URL: <http://surl.li/dubzt>
3. Кононович Д.О. (2018). Засоби масової інформації як агент соціалізації молоді в умовах сучасних викликів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. №6 (320) червень. С.32–38.

ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧASNОСТІ

Світлана Садова

Викладач

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Протягом усієї історії людства вожді, государі та президенти, лідери різних рівнів надихали та спрямовували дії людей, змушували їх виявляти свою енергію, відповіальність за долю країни. Можна сміливо сказати, що у зародковому стані вивчення історії було дослідженням діяльності лідерів.

Масштаби наукових досліджень в галузі політичного лідерства, насамперед у західних країнах, величезні і мають інтегративний характер. І це закономірно, бо політичне лідерство поєднує в собі взаємообумовленість психологічних і соціальних основ влади, функції управління та інтеграції суспільства. Стратегії завоювання та утримання влади, механізми взаємодії лідера з послідовниками, особливості різних лідерських стилів, типологія лідерства – всі ці аспекти стали предметом активних міждисциплінарних досліджень [2].

Сучасність вимагає від політичних лідерів розглядати внутрішню політику у своїх країнах як частину світового глобального процесу, через що вони мають все більше і більше концентрувати свої зусилля на вирішенні соціально-економічних проблем. Це особливо актуально через що зростання в усьому світі запиту на соціальну справедливість.

Підвищується значення інформаційної підготовки політичних лідерів, іх рівень знань. В умовах, прискореного соціального розвитку та швидкої зміни ситуацій, коли виникають нові виклики лідерам, необхідно мати велиki об'єми інформації в різних сферах життєдіяльності соціуму – і в економіці, і в політиці, і в соціокультурній сфері. Ефективними будуть лише ті ліери, які здатні змінюватися з урахуванням більшості умов та реалій, мають високий професіоналізм, виявляють порядність і відповідальність, викликають довіру та визнання послідовників. Дефіцит цих якостей сьогодні відчувається дуже гостро, вимагаючи формування принципово нових підходів до лідерства та лідерів. Все це наочно свідчить про необхідність осмислити і знайти принципово нову адекватну сучасним реаліям парадигму лідерства [3].

Здатність впливати є невід'ємною характеристикою лідера. В основі відносин впливу лежить добровільна згода членів суспільства підкорятись йому. Такі відносини здійснюються у вигляді особистого прикладу, переконання, авторитету лідера. Інакше кажучи, лідерство – це спосіб здійснення влади, яка заснована не так на застосуванні насильства чи якомусь іншому придушенні, але на підтримці лідера, на можливості мобілізувати послідовників для досягнення спільніх цілей.

Лідери не існують самі по собі, у них повинні бути послідовники, тобто ті, хто визнає право вести їх до досягнення спільніх цілей. Функціонування політичного лідерства є суб'єкт-суб'єктним процесом, в процесі якого важлива роль як лідерів, так і їх послідовників. Лідери не можуть затвердити або зберегти свою владу, якщо послідовники не готові вірити в них, в їх здатність цю владу здійснювати. Донедавна в дослідженнях політичного лідерства більше уваги приділялося ролі лідерів у політичному процесі, аналізу їх особистісних характеристик, методів висування, здійснення влади та впливу, але мало робіт, що присвячені ролі послідовників у його функціонуванні [3]. У роботах ряду авторів переконливо показано, що зростаюча роль послідовників створює складніші умови діяльності лідерів, підвищує вимоги до їх особистісних якостей, політичної діяльності. Зростає вразливість позицій політичних лідерів, у сучасному інформаційному суспільстві вони «постійно перебувають у фокусі суспільної дискусії, і до них ставляться дедалі критичніше». Досить навести як приклад оцінку громадянами ФРН діяльності канцлера А. Меркель, проведеної нею політики стосовно мігрантів [1]. Наявність послідовників – те, що явно відрізняє лідерів від тих, хто ними не являється. Спілкування із послідовниками відбувається опосередковано, через засоби масової інформації та комунікації, соціальні мережі тощо. Для того щоб ця взаємодія була ефективною, лідерам необхідно якомога більше знати, які інтереси сповідують групи їх послідовників. Лідери мають своєчасно відповідати на запити тих соціальних спільнот, чиї інтереси вони намагаються представляти. З іншого боку, межі діяльності лідерів задають не тільки послідовники, а й рівні за рангом лідери, що особливо відчувається у діяльності загальнонаціональних лідерів за умов глобалізації. Дослідники, пересічні громадяни чимало уваги приділяють негативним якостям лідерів (зловживання владою, несправедливість, нездатність передбачати перебіг подій та ін.) та їх наслідкам. Але на ефективності політичного

лідерства неминуче позначаються недоліки і послідовників – їхнє небажання брати участь у суспільно-політичному житті країни та пасивність [4].

За рівнем активності або підтримки послідовників лідера поділяють на кілька категорій: пересічні, звичайні громадяни, активісти і завзяті прихильники. Механізм взаємовпливу послідовників і політичних лідерів передбачає, що перші поєднують у собі суперечливі, здавалося б, характеристики:

- ✓ активність і, одночасно, свого роду «пасивність»;
- ✓ включеність у політичний процес, що врівноважується їх участю у різних процесах, не тільки у політичній сфері;
- ✓ раціональність і емоційна прихильність до політичних лідерів та влади, на основі чого відбувається згуртування громадян навколо лідера.

Взаємодія лідера та послідовників, що значною мірою зумовлена типом політичної культури, багато в чому залежить від стану суспільства: перебування його в стабільноті чи кризі, процвітанні чи рецесії, розвитку чи стагнації [1].

Потрібно відзначити ще одну особливість політичного лідерства сьогодні – коли все спокійно та благополучно, громадяни звертають увагу на компетентність лідерів, їхню чесність та порядність. Але, як тільки настає будь-яка криза, вони готові потурати авторитарним проявам лідерів, чекають від них твердих дій, ніби не сподіваючись на свої можливості і ресурси. Як зауважують західні дослідники феномену політичного лідерства – у сучасному світі політичному лідеру властиві як демократичні, так і авторитарні характеристики [1].

Звісно, що значення має здатність політичних лідерів надавати символічний вплив на суспільство, вміло використовувати засоби впливу на почуття та емоції громадян. І ця символічна влада є такою невидимою владою, яка може здійснюватися лише за сприяння тих, хто не хоче знати, що піддається їй. Символічна влада в сучасному суспільстві здійснюється за допомогою політичної комунікації, яка за умов інформаційного суспільства набула великого значення, відіграючи роль основного каналу зв'язку влади та суспільства. Інформаційно-комунікативні засоби та технології відкривають великі можливості для взаємодії лідерів та громадян. На жаль, їхнє спілкування рідко здійснюється безпосередньо, через особисті контакти, воно відбувається за допомогою різних засобів масової інформації та комунікації. Успішна політична комунікація безпосередньо залежить від обсягу накопиченого лідером символічного капіталу (авторитет і рівень довіри лідерові тощо) і водночас одна із основних каналів його отримання. Символічна природа лідерства дедалі частіше проявляється й не так у самій владі, як у її іміджі, будучи «наслідком вступу до епохи «публічної» демократії та тенденції до розгалуження владних мереж» [4].

Отже, ефективність політичної діяльності лідера визначається багатьма факторами – його особистісними якостями, стратегією політичної поведінки, особливостями політичної системи та поточною політичною ситуацією. Багато залежить від здатності лідера організувати взаємодію з різними політичними та соціальними інститутами, оскільки

задля досягнення поставленої мети йому необхідно спиратися на політичні партії, державні органи, бюрократичний апарат, ЗМІ. Дослідники феномена «лідерство» зазначають, що коли лідери прагнуть стати якомога сильнішими, то послідовники найчастіше стають слабшими, почуваються менш значними. Але в такому разі лідери, не одержуючи великої допомоги та підтримки, виявляються слабкими та неефективними. Тому ефективний лідер – це той, хто сам намагається сформувати лідерів з індивідів, що йдуть за ним, влучно і вчасно користується інформаційно-комунікативними технологіями, вміє використовувати ті ресурси, які він має, – владні, матеріальні (фінансові), людські, інформаційні тощо. І соціально-політична ефективність лідерства залежить від того, якою мірою цілі, завдання та кінцеві результати діяльності політичного лідера співвідносяться з тими запитами та потребами, які турбують суспільство.

Література:

1. Волянюк О.Я. (2019). Політична реальність і доповнена реальність: особливості сумісності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. Випуск 26. С. 86–93. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/27274/Volaniuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Мороз В.П. (2019). Лідерство як наукова проблема. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. № 1 (324). Ч. 1. С. 99–110.
3. Смірнова В.О. (2019). Політична воля як чинник державотворчої діяльності: об'єктивні та суб'єктивні детермінанти : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук : 23.00.02. Київ. 39 с. URL: <http://idprnan.org.ua/files/1.pdf>
4. Філіпенко Л. (2020). Професіоналізм в політиці та політичне лідерство. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних та політичних науках*. Т. 3. № 1. С. 251–262.

РОЛЬ ЛІДЕРА У ФОРМУВАННІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ КОМАНДИ

Юлія Сенько

*студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет*

Галина Клим'юк

*студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
Науковий керівник – проф. Котикова О. М.*

Лідерство – важливий компонент успішної командної роботи, який існує скрізь, де є стійке поєднання людей. Самий же термін «лідер» є багатогрannим і перекладається як той, хто веде за собою, йде попереду, показує шлях. В сучасній науці визначення поняття «лідер» дав провідний світовий науковець в галузі досліджень лідерства Р.М. Стоділл: «Лідер – це людина, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен з них міг виявити ініціативу. Це

людина, яка бачить конкретну мету та шляхи її досягнення, а також має досить сил і можливостей це зробити». Поняття щодо зазначеного терміну лідерства активно застосовувалось в **психології, менеджменту, соціології, політології** та інших науках. Тому, існує достатньо підходів до вивчення даного явища, що триває і досі.

На сьогоднішній день осіб, що мають владу в організації, можна поділити на дві категорії: формальний лідер та неформальний лідер. У формального лідера є повномірний спектр інструментів впливу, тому він має багато шансів та можливостей на успіх. Перевага, яку він має – офіційні повноваження, є фактором, що окреслює його верховенство в колективі. Неформальний лідер – це людина, яка не перебуває на керівній посаді і не має достатніх повноважень для керування персоналом, але володіє певною владою над робітниками. Основна його перевага заключається в тому, що він має більш міцні зв'язки з колегами, тому і може бути більш успішним та впливовим, ніж формальний лідер.

Кожний керівник будь-якої організації має бути її лідером, так як вона не буде ефективною. Труднощам лідерства надається велика кількість уваги в управлінській думці. Досить різnobічним є трактування видів лідерства й керівництва. Під типологією розуміється наукова систематизація, класи явищ, особистостей за особливими ознаками, тобто за ознаками властивості сукупності явища (лідерства) в системі менеджменту.

Вперше цю проблему почав вивчати ще в античну епоху відомий філософ Платон у книзі «Держава». Він розділив лідерів-державців на три певних види: правителі-філософи, воєначальники та керівники ремесла й землеробства. В базу типології він поклав місце в соціальній ієрархії та значно виділяв роль знань у реалізації лідерства.

Про види, стилі керівництва мовиться в спеціальних статтях вітчизняних науковців Л. Федулової, Г. Бураканової. Узагальнені інтерпретації зображені в працях О. Кузьміна, Ф. Хміля. Але слід зазначити, що жоден із названих авторів не вивчав історичний процес дослідження проблеми. Мало того що немає спеціальних публікацій з історіографії типології керівництва й лідерства, саму проблему лідерства в менеджменті лише почали досліджувати.

Одним із найперших, хто визначив та запропонував типологізацію лідерства, був М. Вебер. Виходячи з трьох типів легітимного панування, він окреслив три види лідерства: традиційне, раціонально-легальне і харизматичне.

Авторитет та вплив звичайного лідера визначається уявленням про спадкоємність влади. Такий вид лідерства відповідний для династичних монархій, де особа визнається лідером не завдяки зазначеним характеристикам, конституції, а лише тому, що вона є представником правлячої династії.

Раціонально-легальний тип лідерства базується на визнанні особи лідером через певну державну посаду, що передбачена конституцією.

Харизматичне лідерство ґрунтуються на вірі в талант лідера, його месіанський вплив у політичному процесі. Такий тип лідера слугується

некритичним ставленням мас до нього, але у разі невдач такого лідера, маси надто розчаровуються в ньому і слідує зникненням авторитету.

Можна зпевнити, що авторитарний тип лідерства одержує найбільше негативних ознак, так як пов'язаний з адміністративними методами управління, але ж він є найбільш ефективним для кризових та конфліктних ситуацій. Авторитарний лідер виражає в усіх ситуаціях компетентність, наміри управляти і приймати певні рішення одночасно. Колектив може сприймати такого лідера пасивно, а у випадку негативного управлінського результату, взагалі, вороже. Підлеглі не слідують за даним лідером, оскільки вони підпорядковуються його владним обовязкам. Керівник-лідер у цій ситуації направлений лише на виконання виробничих цілей, тому інтереси працівників йому досить. Досягти достатнього результату такий керівник може, у разі залучення до управлінського процесу фахівців і менеджерів вищого рівня.

Демократичний стиль лідерства певним чином спрямований на людей, на взаємовідносини з персоналом та на виконання завдань. Керівник і працівники в довіряють взаємно один одному і повною мірою підтримують точки зору та ідеї лідера та колективу. Психологічний мікроклімат, що встановлений в організації, налагоджує персонал до творчості, повної самовіддачі та своєчасного виконання висунутих завдань. Особливістю демократичного стилю керівництва полягає в тісній співпраці менеджменту й основного персоналу, висока емоційно-соціальна спрямованість. Вертикальні зв'язки почергово переходят у горизонтальні, що стає сильною базою для залучення усіх працівників до прийняття головних рішень.

Паралельно став успішним лідер ліберального типу – це переважно людина старшого віку із значним становищем і статусом. Він не здатний до рішучих дій, майже не долучається в життєдіяльність підприємства та велику чатину управлінських повноважень віддає заступникам, менеджерам середнього рівня.

З позицій організаційного лідерства незвичайну типологію надав згадуваний американський філософ і психолог К. Ходжнінсон у своїй фундаментальній праці. Він наводить конструктивні особливості та ознаки чотирьох архетипів: лідер-політик, лідер-технік, лідерпоет і лідер-кар'єрист.

Поняття «архетип» К. Ходжнінсон розуміє значно ширше, ніж його попередники, що досліджували типологію лідерства. Дослідник насамперед приділяє увагу управлінську взаємодію керівника в межах організації, але сформувує їх на основі стереотипів, що були виділені попередниками. Образи, стереотипи та мотиви характеризують поведінку лідерів певним чином, як і їх дії. Усе це, як стверджує К. Ходжнінсон, відіграє значну роль у його типології лідерства.

У роботі та подальшій діяльності команди лідер грає домінуючу роль. Без хорошого лідера учасники команди не зможуть ефективно функціонувати, навіть якщо вони є високопрофесійними фахівцями. Також, він створює згуртований колектив послідовників, об'єднує людей для ефективної роботи та звісно діє як компас, задає напрямок розвитку

організації. Лідер надихає та вселяє значний ентузіазм у співробітників, надаючи їм свою точку зору майбутнього та допомагаючи їм адаптуватися до нового, пройти етап змін. Всі ці завдання слугуються комплексом лідерських якостей, що передбачає:

– загально-професійні якості: висока теоретична й практична готовність, системне бачення професійних труднощів, схильність до професійногопристосування, здатність до прогностичної діяльності, вміння виконувати функціональні обов'язки; освоєння методів керування колективом, навики бачення ключових завдань, уміння розподіляти роботу в колективі;

– характеристики творчої діяльності: широкий загальний світогляд, творчий підхід до роботи, наявність методів творчості, педагогічна майстерність, висока методична підготовка;

– соціально-психологічні якості: уміння налагодити ефективні особистісні контакти, внутрішньо-колективне спілкування, здатність керуватись індивідуальні особливості підлеглих, вимогливість до них, уміння розбиратися в людях, вміння привертати до себе людей, викликати довіру, вміння впливати на підлеглих особистим прикладом, задавати бадьорий, діловий ритм у роботі, уміння переконувати;

– соціально-комунікативні якості: уміння відстоювати інтереси колективу, виконувати контроль і стимулювати інших членів групи, на легкій ноті вступати в контакт з людьми, відповідальність, обов'язковість, чесність і порядність, адекватна емоційно-психологічна збудливість, правильність артикуляції, гарна постановка голосу. Лідерство має на меті певний характер його найближчого оточення. Воно має бути відіbrane за діловими, професійними ознаками, а не тільки за особистою відданістю лідеру, що хоча й важливо, але недостатньо для здійснення сучасної технічної чи управлінської політики.

Головними цілями лідера на етапі формування команди є визначення функцій підлеглих, порівняння рівня компетентності і професіоналізму, і забезпечення їхньої здатності виконувати роботу самостійно і відповідати за свої дії.

Роль лідера відбувається в системі морально-психологічних зв'язків між людьми і ґрунтуюється не на формальних владних повноваженнях, а на певних здібностях і якостях, його харизмі. Лідер управляє ситуацією, впливаючи на себе, він може показати особистий приклад. Засобом такого впливу є емоційно-вольова сфера, що виявляється за допомогою якостей як щирість, відкритість, стійкість, енергійність. Усе це спонукає інших іти за такою людиною, наслідувати її.

Крім основних особистісних цінностей, особливості поведінки лідера в робота командоутворення визначають також його стать, вік, специфіка орієнтації в нормативно-ціннісному просторі, включеність у діяльність.

Важливо створити команду, яка б ідеї лідера сприймала, підтримувала й розповсюджувала. Безсистемний підхід до створення команди провокує виникнення конфліктів, суперечностей, нираціональну діяльність ще на початку її створення. Команда має на меті

не просто спільну роботу людей, об'єднаних однією метою, а співробітництво, що ґрунтуються на чіткому розподілі ролей, обов'язків, координації дій і зусиль. Лідерові потрібно сформувати проблему, запропонувати систему цілей, пояснити наявність ресурсного забезпечення, бути готовим до конструктивної дискусії, знайти стимули, задіяти підтримку зовнішнього та внутрішнього середовища, бути здатним до взяття відповідальності, застосування влади.

Лідерство можна назвати одним з унікальних феноменів політичного і суспільного життя, пов'язаних із здійсненням владних функцій. Воно є неминучим у будь-якому цивілізованому суспільстві і пронизує всі сфери життєдіяльності.

Тому, можемо зробити висновок, що лідер є невідємною частиною будь-якої команди та будь якого колективу, так як саме від нього залежать самі найголовніші процеси функціонування. Ми можемо стверджувати, що лідерство є успішним, якщо виконана основна цінність і головна передумова цього процесу – розвиток довіри та команди, спільноті поглядів на ключові питання, взаємної відповідальності, взаємопідтримки, прагнення не зосередити у своїх руках усю повноту влади, а наділяти нею підлеглих, створюючи умови для розвитку персоналу й залучення всіх співробітників до вирішення організаційних проблем.

Література:

1. Антонова З. О. Психологія лідерства: дистанційний курс.
2. Грищенко І. М. (2017). Теоретико-методологічні засади формування та розвитку лідерства в системі місцевого самоврядування: дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.04 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ. 448 с
3. Кармінська-Бєлоброва М. В. (2017). Деякі питання лідерства в системі публічного управління. Нові нерівності – нові конфлікти: шляхи подолання: тези доп. та виступів учасників III конгр. Соціол. асоц. України, Харків, 12–13 жовт. 2017 р. Харків. С. 209–210
4. Орбан-Лембrik Л. Е. (2006). Психологія управління: навчальний посібник. Київ: Академвидав. 240 с.

ВПЛИВ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
Валентина Ступакова
*магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності*
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А.К.

В останні десятиліття підвищена зацікавленість суспільства та науковців викликають різноманітні напрями молодіжної субкультури, що постійно виникають. Це пов'язано насамперед із тим, що вони стали важливим чинником еволюційного оновлення сучасного суспільства і

трансформації його в постсучасне. Постійно виникаючі, все нові й нові види молодіжних субкультур справляють певний вплив на формування особистості молодої людини. Виходячи з вищезазначеного, ця проблема перебуває в центрі уваги суспільства, набуваючи особливої актуальності в сучасних умовах.

Об'єднання молодих людей в окремі групи зумовлене тим, що молодь, як найчутливіша і найсприйнятливіша група, першою сприймає нові форми розвитку у сфері дозвілля з усіма позитивними і негативними явищами. Її не можуть до кінця задовольнити наявні загальноприйняті розваги та способи проведення часу, водночас умови життя у великому місті також створюють передумови для об'єднання молоді в різноманітні групи й рухи, які є згуртовувальним фактором, що формує колективну свідомість, колективну відповідальність і загальні поняття про соціально-культурні цінності [3, с. 83]. Таким чином, і з'являються молодіжні субкультури. Нині їх досить багато, одні мають спільні риси, інші – докорінно відрізняються одна від одної, тим самим справляючи різний вплив на підростаюче покоління. У зв'язку з цим виникає необхідність у вивченні їхнього впливу на формування особистості. З цією метою нами і було проведено дослідження, в якому експериментальну групу становила молодь віком від 16 до 19 років – представники таких субкультур, як: косплеєри, ролери, флеш-мобери та ін., а до контрольної групи ввійшли звичайні учні ЗОШ №16 м. Ізмайл Одеської області.

З огляду на досить поширений стереотип у нашему суспільстві про те, що всі неформали мають високий ступінь агресивності, ми провели діагностику підлітків на агресивність за методикою Басса-Даркі, що дає змогу визначити вираженість різних форм агресії. Цей тест складається з 8-ми субшкал: субшкала №1 – це «Фізична агресія», тобто використання фізичної сили проти іншої особи. З'ясувалося, що емо мають дуже низький рівень такої агресії (13%), флеш-мобери та готи є володарями середнього рівня агресивності (45% та 42% відповідно), контрольна група хоч і має трішки більший результат (55%), але він теж у межах норми. Субшкала №2 – це «Непряма агресія» – агресія, яка спрямована на іншу особу в словесній формі, а також вибухи люті, тупання ногами тощо. За цією субшколою емо мають дуже низькі показники (15%), готи і флеш-мобери – середні (41% і 50% відповідно), контрольна група відрізняється більш високим показником (72%). Субшкала №3 – це «Роздратування», тобто готовність за найменшого збудження до запальності. Готи, флеш-мобери та контрольна група мають середні бали (60%, 51%, 59% відповідно), емо і за цією субшколою відрізняються низькими показниками. Субшкала №4 – це «Негативізм», тобто опозиційна форма поведінки. Через вікові особливості всі випробовувані мають високі показники, особливо готи та флеш-мобери (по 92%) [2, с. 78].

Субшкала №5 – це «Образа» – заздрість і ненависть до оточуючих, зумовлені почуттям гіркоти, гніву на весь світ. Так, готи вирізняються високими показниками (75%), флеш-мобери, контрольна група та емо мають трохи нижчі показники (63%, 68% і 46% відповідно). Субшкала

№6 – це «Підозрілість», тобто недовіра та обережність щодо людей. Так, найбільш «довірливими» виявилися емо (25%), флеш-мобери показали середні результати (55%), а ось готи і контрольна група вирізняються дуже високими показниками (91% і 95% відповідно). Субшкала №7 – це «Вербальна агресія», виражається через зміст словесних відповідей (погрози, прокляття, лайки). Емо і за цією шкалою мають дуже низькі показники (15%), флеш-мобери та готи – середні (52% і 68%). А найагресивнішими за цією шкалою є представники контрольної групи (93%). Субшкала №8 – це «Докори сумління» – виражає ступінь переконання випробуваного в тому, що він є поганою людиною. Усі опитані мають середні показники за цією субшкалою.

Після опрацювання результатів дослідження, крім запропонованих автором субшкал, нами було виведено загальний рівень агресивності. Так, найменш агресивними виявилися емо (35%), флеш-мобери мають рівень агресивності в межах норми (57%), готи показали більш високий рівень (65%), а найбільш агресивними, за даними нашого дослідження, є представники контрольної групи (71%). Такі результати дають можливість говорити про те, що представники опитуваних нами молодіжних субкультур не відрізняються підвищеним рівнем агресивності від звичайних підлітків.

Друга методика «Смисложиттєві орієнтації» за методикою В. Франклса, була спрямована на визначення «сенсу життя» підлітків, і містила в собі 5 субшкал. Так, перша субшкала – це цілі в житті, характеризує наявність або відсутність у житті випробуваного цілей у майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і часову перспективу. Так, флеш-моб і контрольна група мають досить високі показники, що свідчить про цілеспрямованість. Низькі та середні відсотки, як у емо та готів, притаманні людям, які живуть сьогоднішнім або вчорашим днем. Друга субшкала – процес життя або інтерес та емоційна насиченість життя. Зміст цієї шкали збігається з відомою теорією про те, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити. Високі бали за цією шкалою у всіх опитуваних свідчать про те, що випробувані сприймають своє життя як цікавий, емоційно насичений процес. Третя субшкала – результативність життя, або задоволеність самореалізацією. Так, у всіх груп опитаних середні результати, що свідчить про нормальну оцінку пройденого етапу життя. Четверта субшкала – локус контролю – "Я" ("Я" – господар життя). Високі бали, як у готів (90%), емо (75%) і флеш-моберів (93%), відповідають уявленню про себе як про сильну особистість, що володіє достатньою свободою вибору. Середні ж бали, як у контрольної групи (45%), характеризують людей, упевнених у собі, але таких, що не вміють контролювати події свого життя. П'ята субшкала – це керованість життя. Емо і флеш-мобери мають високі показники за цією шкалою (80% і 95% відповідно), що характеризує їх як людей, переконаних у тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно ухвалювати рішення і втілювати їх у життя. Низькі ж показники, як у готів (30%), говорять про певний фаталізм. Середні бали контрольної групи (50%) свідчать про невизначеність, притаманну підлітковому віку.

Таким чином, готи, емо та представники контролальної групи мають середні показники, що зумовлюється психолого-педагогічними особливостями їхнього віку. А от представники субкультури флеш-моб вирізняються доволі високим результатом, що характеризує їх як людей, які визначилися з життєвими цілями та пріоритетами [1, с. 33].

На основі нашого дослідження можна зробити висновок про те, що великої різниці в особистісних характеристиках між представниками неформальних об'єднань і «звичайними» підлітками по суті немає. Однак, слід зауважити, що не всі молодіжні неформальні об'єднання мають таку позитивну спрямованість як розглянуті нами. Тому, основне завдання педагогів повинно полягати в наданні допомоги в його життєвому самовизначені.

Література:

1. Артьомов П. М. (2021) Типологізації молодіжних субкультур: аналіз основних напрямків та нових зasad. *Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства*. № 2. С. 32-37.
2. Матвеєв О. М. (2019) Розвток особистості молодої людини. Харків. ФОП «Новікова Л.Ю.». 176 с.
3. Щепанська В.О. (2021). Символіка молодіжної субкультури (2012-2022 рр). Львів. ФОП Огапрієнко О.Д. 340 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Іван Тімкін

кандидат історичних наук, доцент
Національний авіаційний університет

Ольга Погоріла

магістрантка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

Після Другої світової війни соціальні працівники були важливою частиною армії. Однак лише нещодавно було надано більше формальної освіти стосовно військової соціальної роботи. Завдяки інтеграції формальної освіти соціальні працівники готуються працювати як цивільні соціальні працівники, а також потенційні офіцери в армії. Однак підвищення кваліфікації має вирішальне значення. Це підвищення кваліфікації використовує польову освіту для навчання на основі досвіду. Крім того, студенти цивільної соціальної роботи працювали над навчальним планом, заснованим на психологічній травмі, кризовому втручанні та додаткових механізмах подолання, які допомагають у стресових ситуаціях.

Наочним прикладом застосування світового досвіду соціальних технологій у воєнний час є ЗІМБАБВІЙСЬКИЙ ПІДХІД (ZMSWA) ZMSWA, що намагається просувати нові методи соціальної роботи для вирішення

різноманітних проблем, з якими стикаються військові організації Зімбабве.

Практика військової соціальної роботи в цьому контексті не дотримується етапів-ієрархії важливості у виконанні завдань, але ставить практикуючого в позицію переваги, щоб він або вона втрутитися у відповідний час, щоб забезпечити конкретне втручання, як це продиктовано ситуацією на місці. Згідно з цією точкою зору, перевага ZMSWA щодо терміну «позиція» — це не просто семантика. Це забезпечує більшу плавність руху між позиціями, які є менш цінними, тому одна позиція не обов'язково є кращою або важливішою за іншу. Практична модель, що містить позиції, є більш органічною та цілісною, ніж та, що складається з етапів/фаз. Це дозволяє уникнути пасток лінійного мислення шляхом забезпечення круговості [2].

ZMSWA включає п'ять практичних пропозицій, з які може втрутатися військовий соціальний працівник. Кожна позиція описує різний спосіб сприйняття проблеми.

Позиція перша: Відновлювальні втручання (реабілітація). Відновлювальні втручання для окремих осіб передбачають соціальну реабілітацію, яка пропонується солдатам, що виходять у відставку, а також членам Збройних сил із фізичними та розумовими вадами з метою соціальної реінтеграції їх у цивільне життя. Вважається, що ці клієнти зосереджувалися на виконанні військових завдань, тому втратили можливість отримати життєво важливі цивільні професійні навички.

Друга позиція: стимулюючі заходи, що передбачають роботу, яку виконує військовий соціальний працівник із мобілізації та розвитку ресурсів, необхідних для вирішення різноманітних соціальних проблем, з якими стикаються військовослужбовці та їхні сім'ї чи утриманці, а також сприяє їх використанню.

Позиція третя: підтримка/втручання на роботу (консультування). Консультування передбачає індивідуальне обслуговування усіх категорій військовослужбовців, їхніх сімей та утриманців для відновлення соціального функціонування. Рішення включають створення відповідних рефералів, тобто зв'язування клієнтів з іншими системами ресурсів.

Позиція четверта: реагування/втручання на робочому місці (пропаганда соціальної політики та соціальні зміни). Втручання на робочому місці здійснюється для того, щоб командири солдатів на всіх рівнях були добре поінформовані про характер і масштаб соціальних проблем, які стосуються військовослужбовців під їх командуванням, і дають відповідні рекомендації щодо соціальної політики, щоб вплинути на соціальні зміни, а також забезпечити реалізацію соціальної політики.

Позиція п'ята: проактивні заходи (дослідження). Дослідження соціальної роботи проводяться з метою виявлення джерел соціальних проблем і консультування відповідних органів щодо необхідності соціальної політики та соціальних змін. Військові соціальні працівники повинні запропонувати теми дослідження, що можуть зацікавити армію, щодо проблемних областей, які потребують вирішення [2]

Наприклад, деякі дослідницькі роботи, які вже проводилися в минулому соціальними працівниками Національної армії Зімбабве, включають дослідження морального духу військ, обстеження інвалідності, техніко-економічне обґрунтування дитячих будинків, систему охорони здоров'я у ВПС Зімбабве, проект законів про заповіти та спадкування, випадки самогубств і останні опитування щодо братерства та сексуального насильства.

Достатньо ефективною є психосоціальна підтримка військових та ветеранів війни у США. Аналіз американського досвіду дозволяє виокремити низку підходів в організації психосоціальної підтримки військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, членів їх сімей та ветеранів війни.

По-перше, це гарнізонна підготовка до бойових дій. Наказом Міністерства оборони визначено, що кожен підрозділ повинен мати професійну підготовку, навчальні програми і рекомендації з контролю бойового стресу з акцентом на первинну, вторинну і третинну профілактику в гарнізонах.

В армії США на рівні дивізій та бригад створено відділи охорони психічного здоров'я, який очолює психіатр. До його складу входять також офіцери з охорони психічного здоров'я (ліцензованиі психологи чи соціальні працівники із спеціалізованою магістерською освітою та принаймні однорічним досвідом роботи у лікувальних закладах). До повноважень відділу охорони психічного здоров'я військовослужбовців віднесено:

- клінічні (лікувальні) послуги;
- планування послуг з охорони психічного здоров'я у дивізії та нагляд за наданням таких послуг;
- консультування командирів та хірургів дивізії з питань психічного здоров'я;
- співпраця з тими капеланами, підрозділами, що відповідають за питання бойового стресу, а також медичним персоналом, які відправляються за кордон;
- встановлення стандартів піклування про практику з охорони психічного здоров'я у підрозділі;
- наставництво та забезпечення ознайомлення всього медичного персоналу із найновішими практиками діагностики та лікування (посттравматичного стресового розладу; розладів сну; депресії та тривожності);
- лікування наслідків травматичної події;
- проведення оцінок/діагностики психічного складу військовослужбовців за наказами командування, а також підготовка рапортів щодо ризику самогубств у особовому складі тощо [2].

У Армії США впроваджено навчальну програму «Battlemind», мета якої – підвищення адаптаційних можливостей до високостресових ситуацій. Навчання спрямоване на солдатів, командирів та підрозділів військовиків. Навчальна програма ґрунтуються на підході, який спирається на сильні сторони індивіда, ідею взаємопідтримки

військових, а також зосереджується на ролі командира у підтриманні психічного здоров'я усіх солдатів. Модулі використовують приклади, які є близькими для солдатів, і покликані дати відповіді щодо незрозумілих або суперечливих ситуацій. У кожному модулі також визначено конкретні дії, які може вчинити солдат для підтримання своєї сили духу, та наголошується на спостереженні за собою, своїми товаришами та підлеглими [3].

По-друге, психосоціальна допомога в бойових умовах. Під час розгортання військ і підготовки до бойових дій, обов'язкі дивізійного психіатра та офіцера з охорони психічного здоров'я включають оцінку загроз психічному здоров'ю, та уточнення можливості використання ресурсів охорони психічного здоров'я під час військової операції.

Ці підрозділи часто розосереджені на значній території та здійснюють профілактичні заходи та заходи із відновлення через центри, де може надаватися медична допомога тривалістю до двох тижнів.

В останні два десятиліття в армії США змінився підхід – з використання внутрішніх ресурсів бойових підрозділів на використання територіальних допоміжних ресурсів (військових допоміжних госпіталів та підрозділів із контролю бойового стресу), які надають допомогу за територіальним принципом, а не за належністю до певного підрозділу. По-третє, допомога через центри для ветеранів війни.

У США створено Міністерство (Департамент) у справах ветеранів, яке має: 150 медичних центрів, понад 800 амбулаторних клінік у громадах, близько 300 консультаційних центрів для ветеранів війни (мають 50 мобільних бригад для роботи у віддалених районах), цілодобову телефонну кризову лінію для ветеранів, штатних працівників, які надають допомогу в університетах. Крім того, він підтримує близько 250 стаціонарних реабілітаційних програм у 106 закладах охорони здоров'я, із них 8 є спеціалізованими для жінок. Ці стаціонарні програми здійснюють, зокрема, психологічну реабілітацію тих, хто страждає від ПТСР [2].

У центрах працюють мультидисциплінарні команди, які включають психіатрів, психологів, соціальних працівників, сімейних терапевтів тощо

Особлива увага у превентивній роботі з військовослужбовцями приділяється патріотичному вихованню. Патріотичне становлення особистості відбувається як подвійний процес: психологічний рівень – це формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв і прагнень; ідеологічний рівень – формування свідомості, ідей, поглядів і патріотичних переконань.

Патріотичні почуття, особливо загострюючись у складних, екстремальних, доленосних для Батьківщини ситуаціях, єднають людей, спонукають ставити суспільне вище за особисте, зменшують життєвий егоїзм, що дозволяє збільшити ефективність виконання бойових завдань.

Отже, Соціальні працівники підтримують військовослужбовців та їхні родини, допомагаючи їм справлятися зі складними медичними, соціальними та емоційними проблемами. Своїми зусиллями військові

соціальні працівники зрештою відіграють значну роль у зміцненні обороноздатності нашої країни.

Важливим є їх залучення до мультидисциплінарних команд для успішного надання кваліфікованої допомоги усім категоріям населення у воєнний час.

Література:

1. Тімкін І. Ф. (2016). Сучасні підходи до розуміння національно-патріотичного виховання молоді. *Вісн. Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. /* Нац. авіац. ун-т. Київ. Вип. 9. С. 166–171.
2. Gitterman A., & Germain C. B. (2008). The life model of social work practice: Advances in theory and practice (3rd ed.). New York: Columbia University Press.
3. Van Breda A. D., & Du Plessis A. W. (2009). A model of occupational social work practice: A developmental social welfare critique. *Social work practitioner researcher.* № 21(3). Р.316–333.

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ СУЧАСНОЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ЗАХОДИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Лілія Челак
магістрантка факультету управління, адміністрування
та інформаційної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Рубан А.К.

В Україні послуги з профорієнтації надають Міністерство соціальної політики (раніше Міністерство праці та соціальної політики), Центри державної служби зайнятості, Міністерство молоді та спорту (ММС), Міністерство освіти і науки (МОН), НУО, асоціації роботодавців та приватні служби.

Сьогодні Державна служба зайнятості (ДСЗ) – найефективніший провайдер профорієнтації населення в Україні. Протягом десятиліть вона була дочірньою установою Міністерства соціальної політики, але з грудня 2019 року вона стала частиною Міністерства економічного розвитку і торгівлі.

СЕС – це структура, яка об'єднує 25 регіональних центрів зайнятості, 95 базових провайдерів та 429 філій регіональних центрів зайнятості по всій Україні. Усі офіси СЕС працюють за єдиною схемою надання послуг: клієнти можуть звернутися до будь-якого центру зайнятості та отримати всі соціальні послуги, пов'язані з працевлаштуванням. СЕС забезпечує профорієнтацію через інформацію про кар'єру, консультації з питань кар'єри та допомогу в пошуку роботи. Це активний посередник на ринку праці між роботодавцями та шукачами роботи, який надає безоплатні послуги з пошуку роботи та працевлаштування, державне соціальне страхування на випадок безробіття та фінансову допомогу людям, які були звільнені. Основними завданнями СЕС нині є [4, с. 17]:

1. розробка активних програм сприяння зайнятості;
2. підвищення конкурентоспроможності безробітних на ринку праці;
3. адресна допомога у працевлаштуванні соціально незахищених верств населення;
4. встановлення нових партнерських відносин з роботодавцями, стимулювання їх до створення нових робочих місць.

ММС активно підтримує профорієнтацію та працевлаштування молоді. З ініціативи цього міністерства у квітні 2019 року було створено Всеукраїнський молодіжний центр (ВМЦ) з філіями по всій країні. Місія ВМЦ - забезпечити молоді самовизначення та соціальну адаптацію, підтримати зайнятість молоді та волонтерство, підвищити мобільність молоді та впровадити інноваційні практики для молоді. Щороку ММС впроваджує широкий спектр заходів, пов'язаних із профорієнтацією молоді: загальнонаціональна програма навчання «Молодий працівник», місцеві програми навчання «Молодих працівників», загальнонаціональний круглий стіл «Молодіжний паспорт» та загальнонаціональні семінари з розвитку кар'єрних компетенцій молодих лідерів тощо [1, с.32].

Програма навчання «Молоді працівник» була запущена ММС у партнерстві з Державним інститутом сімейної та молодіжної політики. До нього включено три основні навчальні модулі [3, с. 15]:

1. Молодіжна політика (Реформи молодіжної політики в Україні; Європейський підхід до молодіжної політики; Робота для молоді);
2. Спільноти та залучення молоді (Спільноти та їхня діяльність; Участь молоді в громадській діяльності);
3. Набори навичок Молодих співробітників (компетенції Молодих співробітників; Бізнес портфоліо).

У липні 2019 року МОН презентувало «Стратегію розвитку системи оцінювання шкільної освіти в Україні до 2030 року», розроблену Українським центром оцінювання якості освіти та Міжнародним фондом «Відродження» («Vidrodzenya»). У цьому документі детально описується реалізація нової освітньої політики щодо створення цілісної системи оцінювання якості на ключових етапах шкільної освіти. Серед інших ключових моментів Стратегія розглядає систему профорієнтації в Україні та робить акцент на профільних тестах для старшокласників. У ній наголошується на необхідності розвитку навичок управління кар'єрою в шкільному віці та надаються рекомендації щодо того, як європейські тенденції можна використати як модель для поліпшення безперервного навчання та консультування в Україні.

Сьогодні проекти профорієнтації для різних вікових груп також впроваджують НУО, асоціації роботодавців і приватні постачальники послуг. Вони просуваються через соціальні мережі, популярні серед студентів і дорослих. Деякі НУО, як-от Career Hub, впроваджують свою діяльність по всій країні та плідно співпрацюють із державними організаціями, центрами зайнятості та освітніми закладами. У партнерстві з освітнім сектором вони надають програми співпраці та

наставництва для молодих людей. Асоціації роботодавців підтримують кар'єрні ініціативи та беруть участь у ярмарках вакансій, днях кар'єри та переговорах про кар'єру. Дедалі більше національних і міжнародних компаній зосереджуються на прийомі на роботу студентів і людей з особливими потребами, забезпечуючи при цьому професійне навчання та консультації [2, с. 41].

Низка соціальних проектів, що включають допомогу в працевлаштуванні та психологічну підтримку соціально незахищених верств населення, організовується національними та місцевими благодійними фондами у співпраці з державною та місцевою владою. Особлива увага приділяється колишнім військовим, учасникам антитерористичної операції (АТО) в зоні конфлікту на сході України та внутрішньо переміщеним особам. По всій країні реалізуються спільні проекти з підвищення обізнаності цих соціальних груп щодо процедур безпечного працевлаштування та відкриття власної справи. У рамках таких спільних заходів навчальні тренінги та семінари проводяться в базових центрах зайнятості в містах, які прийняли найбільшу кількість переміщених осіб. Основними темами програм навчання є «Гарантована зайнятість», «Як започаткувати свій бізнес» і «Як користуватися соціальними та адміністративними послугами».

Системні зміни на ринку праці та зайнятості вимагають запровадження єдиної державної політики суспільної профорієнтації, особливо молоді. Баланс на ринку праці не може бути відновлений без кардинальної зміни державної політики управління людським капіталом в Україні – зокрема, трансформації системи профорієнтації.

Оскільки більшість міністерств в Україні нині реформуються, немає чіткого розуміння того, як розвиватиметься державна система профорієнтації. Слід підкреслити, що українські політики сьогодні не мають єдиного бачення розвитку системи профорієнтації, що унеможлилює вимірювання ефективності таких послуг та їхніх переваг ані для окремих людей, ані для суспільства. Слід також зважати на те, що ринок приватних надавачів послуг профорієнтації не регулюється, і тому його слід регулярно контролювати та оцінювати.

Сьогодні лише 36% українських випускників розпочинають кар'єру, для якої вони були підготовлені відповідно до кваліфікації диплома, при цьому 29% працюють у галузях, пов'язаних з їхньою спеціальністю, а 44% працевлаштовуються у сферах, повністю відмінних від їхніх дипломів. Іншою великою проблемою є те, що за статистикою лише 10% українців отримують задоволення від роботи⁹. Недостатнє розуміння останніх тенденцій на ринку праці, конкурентоспроможності та реального попиту на певні професії на місцевому та міжнародному рівні, а також відсутність належних програм профорієнтації у школах заважають молодим людям зробити відповідальний вибір кар'єри. Впровадження успішних місцевих та міжнародних інноваційних практик профорієнтації в чотирьох ключових галузях дасть змогу країні зосередити увагу на проблемах зайнятості молоді та дорослих і напрацювати рішення по всій країні [5, с. 39].

Сьогодні цифрове інформаційне середовище надає українським здобувачам широкий вибір кар'єрних можливостей. Особистий і професійний розвиток для всіх вікових груп широко представлений як у державному, так і в приватному секторах. Лідером із цілісного надання безоплатної інформації про кар'єру в Інтернеті є Державна служба зайнятості¹⁰, Київський Молодіжний Центр¹¹ та неурядова організація Career Hub¹² [5].

Державна служба зайнятості (ДСЗ) створила єдину онлайн-базу вакансій, шукачів роботи та можливостей професійного навчання по всій країні. Це дає змогу розширити сферу пошуку роботи для клієнтів не лише в межах району чи області, а й по країні. Кілька років тому було запущено спеціальну електронну платформу профорієнтації для безкоштовної дистанційної індивідуальної індивідуальної самооцінки трансверсальних навичок, професійного навчання та розвитку. На сайті СЕС подано інформацію про можливості людей, які втратили роботу на окупованих територіях і змушені розпочати свою кар'єру з самого початку.

Веб-сайт Київського молодіжного центру інформує громадськість про важливість та переваги відповіального вибору кар'єри через профорієнтацію; він мотивує людей використовувати методологію комплексної профорієнтації, що означає систематичний підхід до профорієнтації та консультування, а не епізодичне та часткове надання, яке є наразі доступним у більшості місць; це дає змогу молодим людям робити свідомий вибір кар'єри на основі найновішої інформації; усуває наслідки стереотипного погляду на конкретну роботу; він сприяє розвитку кар'єрної справи та працевлаштування; надає інформацію про кар'єру та корисні статті.

Career Hub Ukraine – це інноваційна електронна платформа для планування кар'єри та працевлаштування, яка надає інформацію про кар'єру, освітні проекти та заходи, кар'єрні програми та конкурси, корисні статті про кар'єру, поради щодо питань кар'єри та вакансій для молоді.

У приватному секторі також широко представлена загальна інформація про кар'єру в Інтернеті, але більша частина платних індивідуальних консультацій з питань кар'єри проводиться в очній формі з різним ступенем ефективності.

Професіоналізм і забезпечення якості надання кар'єрних послуг, включно з навчанням і підготовкою практикуючих спеціалістів (наприклад, для забезпечення готовності до онлайн-надання) та професійні стандарти практикуючих спеціалістів, а також стандарти та процедури надання (наприклад, щодо спільноговикористання IPT та IKT), а також стандарти якості для постачальників послуг та індикатори моніторингу сприятиме наданню скоординованих, гнучких та індивідуальних рекомендацій з профорієнтації. Щодо ключових характеристик, перерахованих вище, основні уроки, які слід винести з прикладів у цьому звіті, полягають у тому, що особи, які приймають рішення:

– повинні розглядати співпрацю та координацію у сфері профорієнтації за участю державних, а також приватних, добровільних і громадських організацій як ключ до ефективності та дієвості політики. Плідним початком може бути просто налагодження регулярних зустрічей та обміну (із загальною довгостроковою метою розширення співробітництва та взаємодії) як підґрунтя для подальшого узгодження з усіма зацікавленими сторонами того, як співпраця та спільна робота і, зрештою, інтеграція послуг мають розвиватися;

– слід визнати переваги інтеграції розвитку навичок управління кар'єрою в освітні програми (школи та освіту дорослих) з огляду на необхідність забезпечення сталої можливості працевлаштування та адаптації до кар'єри впродовж усього життя, бо: (а) це дає більше шансів охопити тих, хто не є активним, не самокерованим, не підтримуваним, наприклад, батьки, які не вмотивовані або не поінформовані про необхідність отримувати інформацію; (б) це дає людям змогу взяти свою кар'єру й освіту у свої руки завдяки розвиненню навичок управління кар'єрою.

– повинні прагнути отримати користь з ІКТ як підтримки традиційних послуг у сфері профорієнтації (наприклад, використовувати потенціал для встановлення зв'язку між зацікавленими сторонами: приватними особами-роботодавцями, школами-роботодавцями, практиками-окремими особами тощо; сприяння самостійному вивченню себе/кар'єри/можливостей і набуттю навичок для ухвалення рішень та дій; підвищення доступності: надання інформаційних центрів, надання LMI тощо); водночас потенціал ІКТ щодо об'єднання різного роду людей та їхньої участі в освітніх проектах.

– слід посилити роль батьків/опікунів у прийнятті рішень щодо кар'єри для молоді, беручи до уваги той факт, що батьки/опікуни можуть мати великий вплив, але мало навичок керівництва;

– слід гарантувати, що практикуючі фахівці володіють адекватною професійною компетенцією: для розробки та впровадження програм і навчальних планів з розвитку навичок управління кар'єрою (НУК) для школярів і дорослих та/або для використання структур НУК; залучати батьків разом з їхніми дітьми або до програм, що спеціально призначені для батьків; взаємодіяти й співпрацювати з різними зацікавленими сторонами, такими як роботодавці й школи; для підвищення персоналізації інформації й гнучкості способів доставки; для забезпечення ефективної комунікації та обміну інформацією.

– мають розуміти, що використання ІКТ, розробка НУК, співпраця та координація, а також участь батьків є цінними варіантами політики/послуг для подальшого розвитку системи профорієнтації, оскільки вони розв'язують такі проблеми, як ефективність, дієвість, охоплення та адаптація профорієнтації до потреб 21 століття, якщо вони адаптовані до умов відповідної країни.

Література:

1. Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження «Молодь України. (2021). Мінмолодьспорт, ТОВ ФОРСЕРВІС ЮА СЕЙЛЗ. 80 с.
2. Молодь на ринку праці: навички ХХІ століття та побудова кар'єри. (2019). Щорічна доповідь Президентові України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні. Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. Київ. 107 с.
3. Молодь України. (2017) Результати соціологічного дослідження. Тернопіль. ТОВ «Терно-граф». 72 с.
4. Молодь України. (2018). Результати репрезентативного соціологічного дослідження. Київ. ДП «Редакція інформаційного бюллетеня «Офіційний вісник Президента України». 72 с.
5. Тілікіна Н. (2022). Професійна орієнтація сучасної української молоді: соціологічний вимір. *Проффорієнтація*. № 1. С. 39–55.
6. Українське покоління – Z: цінності та орієнтири. (2017). Результати соціологічного дослідження Центру «Нова Європа». Київ. URL: <http://surl.li/ductq>

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Софія Чесановська

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

Світлана Хромець

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

Анна Мешкова

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національний авіаційний університет

Науковий керівник – викл. Новікова Н.Є.

Актуальність даної проблеми обумовлюється широким поширенням у суспільстві гендерних стереотипів і недостатньою вивченістю впливу їх на різні сфери життєдіяльності. Гендерні стереотипи містять в собі типові образи груп чоловіків і жінок, розуміння понять маскулінності та феміністі.

Стереотипи можуть бути якоюсь мірою подібними до реального досвіду людей. Вони соціально зумовлені і здебільшого змінюються в ході того, як трансформується суспільство.

Зазвичай стереотипи, що приписуються за статтю представляються нормою суспільного життя і взаємовідносин. Проте за даними твердженнями може бути прихована гендерна нерівність і в результаті дискримінація. Гендерні стереотипи можуть мати негативні наслідки, якщо вони ускладнюють розвиток особистісних

якостей, професійного зростання і стримання у життєвому виборі та побудові планів.

Змінення цінностей даних стереотипів на більш актуальні в суспільстві є дуже важливим для повноцінного використання правами і свободами людини. Надання можливості розкритту талантів та вмінь кожного буде сприяти соціальному, економічному та політичному розвитку.

В останні часи гендерна проблематика привертає увагу досить широкого кола дослідників, що пояснюється високим ступенем актуальності теми. А соціальні норми та цінності стають гнучкішими, але попри це, у суспільстві ще стійко присутні стереотипи минулого. Слово «стереотип» вперше зустрічається в друкарській лексиці, в якій воно використовувалося для позначення форми друку відбитків (XVIII ст.). У наукове середовище поняття «стереотипу» було запроваджено американським журналістом В. Ліпманом у роботі «Громадська думка» (1922). Під стереотипом Ліпман «розумів створені культурою образи людей з інших груп, які пояснюють поведінку цих людей і дають їм оцінку, і трактував стереотипи як вибірковий та неточний спосіб сприйняття дійсності, що призводить до її спрошення та виникнення забобонів» [1].

Культура кожного суспільства містить узагальнені уявлення про те, якими є чоловіки та жінки й чим вони повинні займатися. Такі узагальнені уставлені уявлення про спільноти чоловіків та жінок загалом називають гендерними стереотипами. Зазвичай вони можуть бути далекі від реальності, неточними та дуже віддаленими від реальних рис та поведінки окремого індивіда [2]. Соціальні ролі визначаються як сукупність очікувань поведінці індивіда, котрий обіймає певну позицію у процесі взаємодії. Гендерні ролі обумовлені поділом всіх членів суспільства на дві категорії – чоловіків та жінок – й передбачають очікувану від них заздалегіть визначену певну поведінку. Від народження кожна людина отримує приписаний статус відповідно до статі, тобто статус дівчинки або жінки та хлопчика або чоловіка з відповідними очікуваннями щодо їхньої поведінки.

Гендерні стереотипи й традиційні гендерні ролі переходят від покоління до покоління, проте рідко аналізуються з погляду психологічної вигоди чи перешкод, які можуть створювати у розвиток суспільства. Гендерні проблеми ґрунтуються насамперед на встановлених суспільством стереотипах, а вже потім на реальному місці гендерних відмінностей певної особистості. Стереотипи виховання, що накопичувалися у суспільстві протягом десятиліть, вони впливають на соціальний розвиток чоловіків і жінок, внаслідок чого виникають проблеми у спілкуванні, вирішенні конфліктів та протиріч [3].

За визначенням провідної української дослідниці М. Пірен, гендерні стереотипи – це «сприйняття, оцінка людиною статі та поширення на неї характеристик статевої групи шляхом застосування загальних характеристик і щодо чоловіків, і щодо жінок, без достатнього врахування

можливих відмінностей між ними» [4]. Питання гендерної ідентифікації є дуже важливим і актуальним для сьогодення, коли з'являються нові погляди та ідеї щодо подолання гендерних стереотипів. Це призводить до гендерної нерівності, породжуючи гендерні протиріччя та конфлікти. Саме жіночі стереотипи є механізмом, що забезпечує закріплення та трансляцію з покоління до покоління гендерних ролей. У суспільній свідомості гендерні стереотипи функціонують у вигляді стандартизованих уявлень про модель поведінки та риси характеру, які відповідають поняттям «чоловіче» та «жіноче». В останні роки уявлення про жіночі та чоловічі гендерні ролі піддаються критиці з боку багатьох дослідників. Вони є джерелом психічної напруги чоловіків і не придатні для виховання хлопчиків. Зазначається, що ці стереотипи не відповідають більшості чоловіків. Крім того, вони шкідливі, тому що чоловіки, які їх приймають, страждають від засудження з боку суспільства, а ті, хто намагається їх слідувати, чинять над собою насильство.

У сучасному розвиненому світі дедалі гостріше постає питання руйнування стереотипів, тому що встановлені стереотипи не дозволяють нормально реалізовуватись людям. Гендерні стереотипи справді відіграють негативну роль. Є.П. Ільїн визначає негативні ефекти стереотипізації образів чоловіків та жінок. Рольові відмінності між чоловіками та жінками підкреслюються значно більше, ніж є насправді. Гендерні стереотипи по-різному впливають на оцінку однієї тієї ж події залежно від статі учасника цієї події. Це проявляється при сприйнятті дорослими дітей різної статі: дівчаток описують як приємніших зовні, більш схожих на матір, батьки оцінюють здібності сина до математики як вищі, ніж до доньки, навіть у тому випадку, коли їхня успішність однакова. Гендерні стереотипи гальмують розвиток тих якостей, які не відповідають даному статево-рольовому стереотипу. Вважається, що чоловік має бути стриманим, жінка може дозволити собі поплакати. Для чоловіків поплакати означає порушити норму мужності. В результаті у хлопчиків може розвинутися феміфобія, тобто страх перед проявом жіночності [5].

Аналізуючи проблеми існуючих гендерних стереотипів, можна зробити висновок, що настав час змінити ці стереотипи, змінити ставлення до жінок, що склалося протягом історії. Раніше гарантам стабільності у сім'ї виступала переважно жінка. Сучасні умови все більше вимагають від жінки вибудовувати свою ділову кар'єру. Думки серед жінок та чоловіків про можливості кар'єрного зростання відрізняються. Однак усі погоджуються, що у «кар'єрних сходах для чоловіків щаблів більше». Таку думку пояснювали двояко: жінка більше часу приділяє сім'ї, бере декретну відпустку, тому не є вигідною для організації, чоловіки допускають жінок як підлеглих, але не як конкурентів, оскільки багато хто вважає, «це принизливо, якщо тебе перемагає жінка» [6]. У сфері освіти та зайнятості, то це, перш за все, реалізація себе як особистості та фахівця.

Жінки мають більший рівень освіти, ніж чоловіки, але часто не мають можливості реалізувати свої професійні навички повною мірою, адже доступ до вищих щаблів їм фактично перекритий.

Гендерні стереотипи, які не відповідають реаліям, стають серйозною проблемою і суспільства, і людини, тому що вони стримують розвиток особистості, стають на заваді самореалізації не тільки жінок, а й чоловіків [5]. Жорсткий поділ чоловічих та жіночих ролей має негативне значення для розвитку суспільства, сприяє виникненню гендерних конфліктів. Вважається, що найбільш укорінені гендерні стереотипи у молодіжному середовищі. Дослідження гендерних стереотипів у молоді має важливе значення для їхньої ефективної подальшої діяльності в суспільстві, побудованому на засадах рівноправності. Молодь, безумовно, найбільш гостро відчуває у собі вплив гендерних стереотипів, оскільки у період свого особистісного становлення вона піддається протиставляти себе з однолітками. Тенденції зміни традиційних гендерних стереотипів та установок сучасної молоді зумовлені трансформаційними процесами щодо соціальних стереотипів взагалі, зменшенням полярності у сприйнятті гендерних ролей, згладжуванням відмінностей між професійними якостями чоловіка та жінки у сучасному суспільстві тощо. [7]. Відповідність поведінки прийнятим у суспільстві стереотипам загалом негативно впливає на психологічний стан молоді, оскільки перешкоджає їхній повній самореалізації. Молодь перебуває у полоні застарілих стереотипів, які ставлять під сумнів знак рівності між чоловіком та жінкою. Це ускладнює створення у суспільстві рівних умов розвитку особистості й самореалізації.

Отже, проблема гендерної стереотипізації з кожним днем набуває все більшої популярності. Багато дослідників все частіше звертаються до цієї важливої теми, соціальні норми стають більш гнучкими але все ж для багатьох ця тема сьогодні є важливою, бо ще багато людей відчувають на собі гендерну дискримінацію. Дуже точне визначення гендерним стереотипам дала М. Пірен, що гендерні стереотипи – це «сприйняття, оцінка людиною статі та поширення на неї характеристик статевої групи шляхом застосування загальних характеристик і щодо чоловіків, і щодо жінок, без достатнього врахування можливих відмінностей між ними». Тобто важливі якості кожного індивіда ігноруються і суспільство вдається до більш простого, стереотипного мислення. Це породжує гендерні конфлікти та протиріччя. Аналізуючи всі негативні наслідки гендерної стереотипізації, можна зробити висновок, що настав час змінити ці стереотипи, змінити ставлення до жінок та чоловіків, заради нашого майбутнього, щоб діти більше не відчували на собі гендерної дискримінації, яка болюче впливає на їх психологічний розвиток та подальше життя в цілому.

Література:

1. Рябова Т. (2003). Стереотипи та стереотипізація як проблема гендерних досліджень. *Особистість. Культура. Суспільство*. Т.В. Вип. 1-2 (15-16). СПб. С. 120-139
2. Коваленко К. (2007). Усвідомлення гендерних стереотипів у «життєвих сценаріях» як можливості створення гармонійної родини. Київ. 199 с.
3. Приходькіна Н. (2007). Проблема формування гендерної культури української молоді. Ніжин: Видавництво НГУ ім. Гоголя, ДС Міланік. 204 с.
4. Пірен М. (2002). Гендерні відмінності в суспільстві та їх соціопсихологічний аналіз. Гендерні аспекти державної служби / За заг.ред. Б. Кравченка. М. 15 с.
5. Зінзюк Л.А. (2007). Гендерні стереотипи та особливості становлення та самореалізації особистості. Всеукраїнський конкурс науково-дослідних робіт з гендерної проблематики. Київ. 199 с.
6. Ланчевська О. (2007). Гендерна ідентифікація у студентському середовищі сучасної України. Пошуки гендерної паритетності: український контекст. Монографія. / Упорядник та загальна редакція: Грабовська І.Ніжин: Видавництво НГУ ім. Гоголя, ДС Міланік. 204 с.
7. Приходькіна Н.А. (2007). Виявлення гендерних стереотипів та конфліктів у студентському середовищі. Київ. 199 с.

**ОСОБИСТІСТЬ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА**

Дем'ян Чумаков
студент факультету управління, адміністрування
та інформаціоної діяльності
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Науковий керівник – викл. Садова С.О.

В політології одне з центральних місць займає проблема політичної культури. Така увага до дослідження даної проблеми пояснюється тим, що у політичної культури дуже багато в чому може визначати динамізм сучасних політичних систем та стабільність. Дослідженням цього питання займалися такі науковці як: О. Красильникова, Д. Левчик, О. Пономарьов, С. Ципко, Л. Московичева, О. Шевченко та інші.

Діяльність різних партій, громадських організацій уособлюється в певних лідерських фігурах. Лідерство як соціальне явище притаманне людській природі. Вже на початкових етапах розвитку людства його існування було немислимим без формування і взаємодії певних моделей групового поведінки. І це призвело до вибору такого порядку суспільного життя, де провідну роль грали досвідчені, сильні, розумні люди, які завоювали визнання, довіру і авторитет серед своїх співграждан. Від

лідерства в особистій формі компанія перейшла до більш складних форм: керівних інститутів і групового управління.

Це не означає, що проблема нова для вітчизняної науки. Його індивідуальні аспекти розглядалися істориками, філософами, політологами та представниками інших соціальних дисциплін [1, с. 157].

У демократизації зростає роль наукового управління життям суспільства, зростає важливість вивчення питань політичного лідерства і політичних еліт. Лідерство розглядається в політології як один з механізмів регулювання відносин між людьми, соціальними групами, інститутами і суспільством в цілому. Його суть полягає у відносинах панування і підпорядкування, впливу і проходження.

Щоб зрозуміти політичне лідерство, необхідно прояснити його природу. Пріоритет тут належить іноземним політологам. Загальний напрямок досліджень варіювався від аналізу рис особистості лідера, стосунків лідера та його послідовників до розробки класифікації різних стилів лідерства:

1. «Теорія пекла» природно виростає з аналізу ідеальних лідерів героїв. Важливу роль в його створенні зіграв англійський учений XIX в. Ф. Гальтон, психолог і антрополог, який намагався передати біологічні закони людському суспільству. Суть теорії зводиться до спроб розкрити набір бажаних або обов'язкових психологічних рис особистості лідера. Було зібрано велику кількість реального матеріалу. Але виявилося, що чисто емпіричне узагальнення особистісних якостей лідера не дає очікуваного ефекту: чим детальніше і детальніше ставали списки рис, тим точніше вони збігалися з усім набором психологічних і соціальних рис особистості в цілому. Самі дослідження виявляють протиріччя. Американський політолог Р. Стогділл підбиваючи підсумки досліджень лідерства, зіткнувся з широким спектром думок: не було єдиної лідерської риси, з якою погодилися б всі автори. Вони навіть атакували функції, необхідні для лідерства, такі як розум, воля, чесність. Деякі автори писали, що сильні і принципові люди, здатні протистояти масовим почуттям, стають ізгоями суспільства, а ті, хто керується груповими очікуваннями, стають лідером, поступається бажанням більшості.

2. Прихильники другої хвилі «Диявольської теорії» стали розрізняти чисто особистісні характеристики лідерів і їх поведінкові особливості, пов'язані з виконанням певних політичних завдань. Це відображене в впливі біхевіоризму. Фокус розуміння переноситься на поведінку лідера, вводяться поняття «ситуація» і «стиль лідера». Прихильники ситуаційного підходу припускають, що різні риси лідера різняться залежно від ситуації. Американський політолог Дж. Дженнінгс зазначив: «немає сумнівів, що якщо ситуація дозріла для Наполеона, Наполеон дозрів для цієї ситуації. Великий лідер відчуває ситуацію, в якій він може використовувати її, перетворити на свою власність» [2].

3. Теорія визначальної ролі послідовників дуже близька до ситуаційного підходу. Аналіз не самих лідерів, а їх послідовників, їх

інтересів і вимог виходить на перший план. Природа лідерства в цьому випадку вивчається через призму аналізу відносин між «лідером» і «підлеглим». Група сама вибирає лідера, який її задовольнить. Тому секрет лідера не в ньому самому, а в психології і дослідженнях його послідовників. Прихильники цієї теорії вважають, що вирішальна роль рабів негативно впливає на лідера. У цьому вони бачать головну причину ослаблення лідерства на даний момент [3].

Політичний лідер – одночасно суб'єкт і об'єкт політичного процесу. Предметом його заняття є те, що за своїми незвичайними властивостями він стає в авангарді суспільно-політичних рухів для реалізації інтересів спільнот, які його штовхають. Для цього лідер володіє владою, тобто правом контролювати зусилля, волю, інтелект людей, а також працювати з матеріальними, фінансовими цінностями.

Політичний лідер також є об'єктом політики. Різні періоди, різні класи та соціальні групи вимагають лідерів з різними якостями, заснованими на постійному критерії – ефективності їх діяльності для задоволення потреб та інтересів спільноти, яка вдалася до їхніх послуг [4].

З самого початку кожне керівництво прагне заявити про себе, мати якомога більше прихильників, формалізувати себе, увійти в існуючу політичну систему. Розвиток політичного лідерства – це перехід від простого до складного. На практиці він часто носить сценічний характер. Спочатку – виникнення громадських рухів і поділ їх лідерів, потім – формування партій, розвиток їх програмних поглядів і організаційних принципів, формування ієрархії партійно-політичного керівництва і, нарешті, Боротьба за владу, прихід до влади партій, участь і управління країни, делегування партійних лідерів на керівні державні посади,

Щоб люди стали лідерами, вони повинні виправдати довіру об'єкта і тим самим завоювати довіру. Вони слідують провідній темі не тому, що їм потрібно йти, а тому, що вони хочуть йти.

Література:

1. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія. (2007). За ред. проф. Ю. П. Битяка, доц. І. В. Яковюка. Х.: Право. 246 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/PRAVO/MonoBit_2007.pdf
2. Рибаченко Т., Слободянюк А. (2020). Політичне лідерство та його роль у суспільстві. URL: <http://surl.li/dqyubq>
3. Руденко І.А. (2017). Вплив глобалізації них процесів на політичну систему сучасного суспільства: український вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. № 1007, вип. 20. С. 212–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPP_2017_1007_20_41
4. Скокова Л.Г. (2021). Системні ризики в нестабільному суспільстві: соціальні та культурно-інформаційні виміри. За матеріалами доповіді на

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ЗАПОРУКА ПЕРСОНАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Євгенія Щугай

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

Валерія Абрикосова

студентка факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет
Науковий керівник – викл. Новікова Н.Є.

Зміна тенденцій, що відбуваються в сучасному світі, потребують від майбутніх соціальних працівників таких знань, вмінь, навичок, які б допомогли їм миттєво реагувати на зміни навколошнього середовища, а також витримувати натиск соціуму. Сучасний управлінець соціальної сфери має володіти сучасними методами та технологіями прогнозування напрямків розвитку соціально-економічних та культурно-цивілізаційних процесів, уміти правильно виділяти стратегічні цілі, а також ухвалювати оптимальні рішення. Він має постійно розвивати власний інтелектуальний потенціал для підвищення конкурентоспроможності через розробку сучасних ідей та їх швидкого впровадження в практичну діяльність. Здатність керівника до самоменеджменту є важливим елементом його професійної компетентності й умовою професійного зростання. У зв'язку з цим виникає потреба у опануванні технології самоменеджменту майбутніми соціальними працівниками.

Самоменеджмент – модерний напрям, що з'явився в середині 90-х років і відноситься до галузі управлінських наук. Сьогодення вимагає від менеджерів: безперервного саморозвитку; уміння управляти собою; застосування власного потенціалу, зокрема творчого.

Самоменеджмент спрямований на максимальне використання працівником власних можливостей та управління власним робочим часом, тому зараз все більше уваги приділяється самоорганізації не лише керівника, але й підлеглих.

Головна мета самоменеджменту полягає в тому, щоб максимально застосовувати власні можливості, свідомо керувати ходом свого життя (самовизначатися) й долати проблеми як на роботі, так і в особистому житті.

Насамперед самоменеджмент – це самоорганізація, уміння володіти собою, керувати процесом управління в найширшому розумінні – в часі, просторі, спілкуванні, діловому світі. Опанувати дану технологію не так просто, тому майбутньому соціальному працівнику

потрібно починати з самоосвіти: не лише набувати знання, але й практично їх застосовувати.

Базовим рівнем системи самоменеджменту є особиста ефективність, на основі якої відбувається ефективне управління особистими ресурсами. Особиста ефективність особи неможлива без досягнення певного рівня розвитку шляхом саморозвитку. Процес саморозвитку здійснюється шляхом долання перешкод і розвитку особистих якостей, таких як воля, наполегливість, стресостійкість і тому подібне. Цей процес поєднує наступні складові:

- особистий розвиток;
- інтелектуальний розвиток;
- професійний розвиток;
- фізичний розвиток.

Саморозвиток менеджера соціальної сфери полягає в усвідомленні своїх сильних і слабких сторін, подоланні шаблонів свідомості та зовнішніх перешкод, розвитку важливих особистісних якостей, оволодінні новими професійними знаннями і вміннями. Самовдосконалення менеджерів соціального підприємства є однією із головних умов успіху всієї організації. Керівник повинен чітко розуміти, що необхідно заохочувати працівників до саморозвитку, адже це безумовно приведе до підвищення ефективності праці в цілому.

Саморозвиток кожної людини спрямований, перш за все, на самоорганізацію. Самоорганізація – це поняття націлене на розвиток в напрямі від найменш складних об'єктів до найскладніших і впорядкованих форм організації. Передусім самоорганізація направлена на опанування та керування ресурсами: часом, фінансами, зв'язками, робочим простором.

Управління комунікаціями в самоменеджменті спрямоване на створення системи обміну та обробки інформації; опосередковану і цілеспрямовану дію двох і більше суб'єктів, уміння розуміти і бути зрозумілим, ефективне управління наступними навичками, такими як: уміння слухати, уміння бачити, уміння говорити, уміння читати, уміння писати, уміння управляти інформацією.

Тайм-менеджмент (управління часом) – це ефективне застосування і управління робочим часом, виявлення неправильно використаного часу, переваги і способи реалізації часу. Система тайм-менеджменту складається з таких елементів, як:

- постановка цілей;
- розвиток відчуття часу;
- планування;
- ухвалення рішень;
- реалізація і організація;
- контроль.

Сутність управління фінансами в самоменеджменті полягає в аналізі особистих фінансових потоків менеджера, що входять і виходять,

підтримці позитивного сальдо по грошових потоках у будь-який момент часу.

На основі проведених досліджень методик управління часом, незважаючи на наявні в них недоліки, можна виділити наступні етапи використання тайм-менеджменту в діяльності керівника соціальної сфери:

1. Перший етап – визначення цілей діяльності на короткий і тривалий періоди.

2. Другий етап – інвентаризація часу, хронометраж. Облік часу завжди доповнюється систематичним аналізом, що дозволяє дати оцінку рівню організації часу керівника. Порівняння фактичних витрат часу по кожному виду робіт з нормативними – основний метод аналізу.

3. Третій етап – управління пріоритетами і планування завдань. Потрібно відмітити найголовніше, і почати роботу саме з цього. Після опанування найпростіших методів планування можна переходити до найскладніших форм управління завданнями, якщо вони будуть потрібні менеджеру.

Результат отримується завдяки задоволенню інтересів та потреб працівників (здатність до самореалізації, оплата праці, її зміст, задоволеність та легкість у спілкуванні з колегами та ін.). До того ж, соціальна ефективність має два основних спрямування: на роботу та відносини з іншими людьми.

Самоменеджмент є відносно новим напрямом у менеджменті, його зміст розкривається у самостійному управлінні особи своєю професійною діяльністю та життєдіяльністю для досягнення поставленої мети найефективнішим способом за допомогою раціонального використання власних ресурсів і можливостей.

Основою теорії самоменеджменту є закони і закономірності управління, узагальнені у принципах управління та самоуправління. Найважливішими принципами, які треба врахувати для забезпечення дієвості самоменеджменту: науковість, ефективність, збалансованість, оперативність, адаптивність, комплексність, системність, гармонійність.

Отже, підsumовуючи, можна зробити висновок, що самоменеджмент дає можливість керівникові підприємства вибрati процес управління з точки зору оптимізації особистих управлінських завдань, створити власний механізм стратегічного та тактичного управління, отримуючи значно кращі результати праці. Це залежить від правильно побудованого інноваційного підходу у безпосередній роботі самого керівника підприємства та підвищенному впливі на працівників, що повинен мотивувати, розвивати та навчати підлеглих.

Самоменеджмент є дуже перспективним напрямком, якщо до соціального управління будуть залучені талановиті люди, які завдяки своїм інтелектуальним здібностям і творчому потенціалу будуть спроможні створити умови для досягнення основної мети організації – це підвищення якості життя його працівників.

Модель запровадження системи самоменеджменту має на увазі визначення цілей підприємства та конкретних цілей діяльності фахівця та його особистісних цінностей. Отримана база знань допоможе не тільки самонавчатись, а й весь час підтримувати базу знань підприємства актуальною, зменшити ризики звільнення провідних менеджерів. Для сформування ефективної команди персоналу необхідно час від часу робити перевірку здатності співробітників до самоменеджменту та іх анкетування щодо цілей співпраці та кар'єрного зростання.

Література:

1. Лукашевич М.П. Теорія і практика самоменеджменту. К.: МАУП
2. Мазур В.С. Нові підходи і форми менеджменту, як особливого типу управління. Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення. Вінниця.
3. Яшкіна Н.В. (2010). Основні характеристики сучасного менеджменту. *Економіка & держава*.
4. Кредісов А. Менеджмент для керівників. К.: Знання.

Збірник наукових праць

Українською мовою

Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «**Правова та соціальна трансформація сучасного суспільства в умовах євроінтеграції України**» (22 листопада 2022 р.). Збірник наукових праць. Ізмаїл, 2022. 112 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Я.В. Кічук,

доктор педагогічних наук, професор, ректор Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Упорядники: О.Є. Мартинчук

Верстка та дизайн: О.Є. Мартинчук

Матеріали доповідей подані в авторській редакції. Відповіальність за зміст, технічні помилки, грамотність, достовірність інформації та точність викладених фактів несе автор та науковий керівник (за наявності).

Зважаючи на свободу наукової творчості, редколегія бере до публікації статті й тих авторів, думки яких не в усьому поділяє.

Матеріали конференції розміщені на офіційному сайті Ізмаїльського державного гуманітарного університету за адресою <http://idgu.edu.ua>.

Підписано до друку 22.12.2022. Формат 60x90/8.
УМ. друк. арк. 7,1. Тираж 100 прим. Зам. № 585

*Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Адреса: 68610, Одеська обл., м. Ізмаїл, вул. Репіна, 12, каб. 208

Тел.: (04841) 4-82-42

E-mail nauka_idgu@ukr.net